

KOROŠKI

fužinar

GLASILO RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto VI.

Ravne na Koroškem, 28. maja 1956

Štev. 4-6

*Lepa si
pomlad
zelena
vsa si s cvetjem
okrašena*

NAŠ DELAVSKI PARLAMENT SIMBOL IN DEJSTVO DELAVSKEGA UPRAVLJANJA

Slika zasedanja delavskega sveta ravenskih fužinarjev

NOVI ČLANI ORGANOV DELAVSKEGA UPRAVLJANJA

V delavski svet Železarne Ravne so bili dne 10. aprila 1956 izvoljeni sledeči sodelavci:

Topilnica:

1. Dobovišek inž. Milan
2. Hanuš Adolf II.
3. Kotnik Jože
4. Razgoršek Avgust
5. Popič Pavel
6. Črešnik Jože
7. Jež Franc

Priprava vložka:

1. Hriberšek Justin

Laboratoriji:

1. Rodič Milan

Livarna:

1. Košak Franc
2. Izak Milka
3. Turk Silvo
4. Čuješ Maks
5. Lasnik Hinko
6. Uršič Alojz
7. Krivograd Miran
8. Žnidar Janez
9. Mačič Teodor
10. Tušek Milan

Čistilnica:

1. Tomažič Jože
2. Geratič Slavko
3. Trup Alojz
4. Ravljen Avgust
5. Levar Franc

Modelna mizarna:

1. Kranjc Rudolf

Valjarna:

1. Radušnik Anton
2. Krivograd Franc III.
3. Zorman Jože
4. Kačnik Franc
5. Slanič Filip

Težka in lahka kovačnica:

1. Slemnik Viktor
2. Ošlak Mihael
3. Španžel Anton
4. Igerc Jože
5. Večko Maks
6. Korošec Fortunat

Kalilnica:

1. Arnold Pavel

Mehanična delavnica:

1. Sterkuš Luka
2. Osojnik Matevž
3. Fanedl Karel
4. Krivograd Pavel
5. Vavh Ernest
6. Štumberger Feliks
7. Harnold Pavel
8. Kralj Karel
9. Ažman Marjan
10. Vehovar Anton
11. Vrhovnik Feliks
12. Jelen Dominik
13. Strmčnik Ivan II.
14. Ferk Franc II.

Vzmetarna:

1. Erjavec Ivan II.
2. Osovnikar Ivan

Strojni remont:

1. Doberšek Jože
2. Hromc Stanko

Kotlarna:

1. Kranjc Anton I.

Elektroobrat:

1. Cesar Pavel
2. Kert Jože

Špedicija:

1. Švajger Aleksander

Skladišča:

1. Simon Leopold

Gradbeni oddelek:

1. Gašper Anton
2. Jazbec Alojz

Prometni oddelek:

1. Krivec Viktor
2. Forjan Franc

Uprava, kapital. izgradnja in konstr. biro:

1. Breznikar Alojz
2. Štampah Teodor
3. Šater Jože

VNS, vratarji, gasilci in bolničarke:

1. Vališer Vlado

Komunalni oddelek:

1. Foršner Ivan

OTK:

1. Šipek inž. Mitja

Metalurška industr. šola:

1. Erjavec Mirko

Dom železarjev:

1. Šumer Mirko

Za predsednika novega delavskega sveta je bil izvoljen ponovno tov. Mirko Erjavec.

V upravni odbor pa je delavski svet izvolil naslednje tovariše:

1. Janez Žnidar; namestnik Hinko Lasnik, livarna;
2. Adolf Hanuš; namestnik Franc Jež, topilnica;
3. Jože Zorman; namestnik Pavel Arnold, valjarna;
4. Stanko Hromc; namestnik Jože Doberšek, remont;
5. Alojz Breznikar; namestnik ing. Mitja Šipek, uprava;
6. Anton Vehovar; namestnik Matevž Osojnik, mehanična;
7. Miha Ošlak; namestnik Fortunat Korošec, kovačnica;
8. Ivan Strmčnik; namestnik Ivan Erjavec, mehanična;
9. Gregor Klančnik, direktor — vsakokratni namestnik.

Za predsednika upravnega odbora podjetja je bil izvoljen tov. Alojz Breznikar.

NAPREDEK LIVARSKÉ IZOBRAZBE IN PRAKSE

Napređovali bomo, če bodo kaj znali, nekaj pa moremo znati le tedaj, če se učimo in naučimo. Tega so se naši livarji odločno zavedli in je zato podružnica Društva livarjev Slovenije na Ravnah že najbolj številna ter razveseljivo agilna. Ravenska podružnica ima že 168 članov, ki so vsi plačali članarino za leto 1956.

V dneh od 6. do 10. marca letos je organizacija priredila predavanje o livni tehniki s predvajanjem šestih tehniških filmov. Predavatelj tov. Stane Maren iz Ljubljane je snov razumljivo podal in se tudi pohvalno izrazil o zanimanju ravenskih livarjev.

Vsi so naročeni tudi na »Livarski vestnik«, ki prinaša dobre stvari, katere koristijo praktičnemu delu.

Ob takem zanimanju in delu bo rasla strokovnost livarjev, ki more edina jamčiti napredek livarstva oziroma tudi osebni napredek livarjev.

Predstavniki sindikata metalurgov na koncertnem večeru

ZDRUŽENJE JUGOSLOVANSKIH ŽELEZARN

ZBOR NA RAVNAH

Naše fužine in Ravne na Koroškem prvič kraj sestanka predstavnikov celokupnega železarskega sveta jugoslovanske domovine — Občnemu zboru je vse dni prisostvoval tudi član Izvršnega sveta FNRJ, tovariš Franc Leskošek-Luka

V dneh 27. do 29. februarja je bil na Ravnah na Koroškem letni zbor Zdrúženja jugoslovanskih železarn. Prvič v zgodovini je takò železarska stroka državnega obsega zborovala in gostovala na teh tradicionalnih tleh železarske delavnosti in takò tudi simbolično priznala napredek in pomen koroških fužin v veliki ustvarjalni skupnosti delavnosti prvega reda. Na Ravnah smo se tega iskreno razveselili.

SESTAVA IN DELO ZDRUŽENJA

Uvodno naj za vse naše bralce objasnimo pomen Zdrúženja ter njegove metode dela:

Zdrúženje je organizacija, v kateri so včlanjene vse železarne prostovoljno v svrhu koordinacije dela, medsebojne tehniške pomoči, medsebojne pomoči pri nabavi in prodaji, uvozu in izvozu itd.

Delo se razvija na podlagi sestankov predstavnikov posameznih podjetij. V to svrhu obstaja pri Zdrúženju več strokovnih odborov in komisij, ki se sestajajo po potrebi, praviloma pa po dva- do štirikrat na leto. Na teh sestankih se po strokovnih razpravah določijo priporočila in sklepi za nemoteno oziroma čim boljše obratovanje železarn.

V naslednjem navajamo odbore in komisije, po katerih se lahko vidi obširnost delovanja Zdrúženja:

1. upravni odbor (sestavljajo direktorji podjetij,
2. nadzorni odbor,

3. odbor za rudo,
4. odbor za usklajevanje in napredek proizvodnje (sestavljajo tehniški direktorji) s komisijami za koks in visoke peči, za jeklarne, valjarne, energetiko, tehniško kontrolo, šolstvo, produktivnost dela in elektro-strojno službo,
5. odbor za kadre,
6. odbor za napredek komercialne službe (sestavljajo komerc. direktorji) s komisijami za prodajno in nabavno službo, kvalitetna jekla, uvoz in izvoz,
7. odbor za napredek računovodske službe,
8. odbor za norme, plače in premije,
9. odbor za investicije,
10. odbor za proučevanje varnosti dela (pred ustanovitvijo).

Tehniško oziroma izvršitveno delo z zapisniki, spomenicami, poročili itd. upravlja Sekretariat Zdrúženja v Beogradu, ki ga vodi tov. Djordje Andrejević.

GOSTJE IN DELEGATI NA OBČNEM ZBORU

Za letošnji občni zbor je Zdrúženje izbralo Ravne na Koroškem, ki so medtem postale tudi prostorno sposobne, da sprejmejo tako številno delovno delegacijo.

Poleg predstavnikov Železarn, katere so zastopali direktorji in predstavniki delavskih svetov ter sindikalnih podružnic oziroma članov posameznih odborov in ko-

misij, so občni zbor počastili s svojo navzočnostjo še sledeči gostje:

Franc Leskošek, član Izvršnega sveta FNRJ,

Todor Vujasinović, predsednik Zvezne industrijske komore,

Franc Popit, član Izvršnega sveta LRS, Tone Bole, predsednik Okrajnega ljudskega odbora Maribor,

Adolf Černec, predsednik občinskega ljudskega odbora Ravne na Koroškem,

Franc Taler, sekretar sindikata metalurgov in rudarjev FNRJ,

Drago Bratina, sekretar sindikata metalurgov in rudarjev LRS,

Dina Zlatič, generalni direktor Narodne banke LRH,

Dušan Šakota, generalni direktor Narodne banke LR BiH,

N. Grilec, namestnik generalnega direktorja Narodne banke LRS.

POZDRAV RAVEN

Po izjavah delegatov so Ravne na Koroškem prijetno presenetile. Pokazale so pozornost, delo in kulturno rast. Daleč, daleč na deželi smo in vsak na kraju te dolge proge, preden sem dospel, le manj pričakuje.

Najprej so goste povabila — že sama po sebi lična priložnostna vabila na sprejem pri predsedniku Občinskega ljudskega odbora Ravne na Koroškem. Predsednik tov. Adolf Černec je goste sprejel in pozdravil v gradu Ravne. Ogledali so si naše

Koncert salonskega orkestra »Svobode«
Ravne na večer pred
zborom železarjev
Jugoslavije.
Kapelnik
Joško Herman

... in še tamburaški zbor pod vodstvom Maksa Viternika. Človek bi skoro ne verjel, da je vse to na Ravnah

kulturne ustanove: Študijsko knjižnico, gimnazijo in snujoči se tehniški muzej. Vsega tega so tu verjetno manj pričakovali, zato tembolj iskreno priznali.

Po večerji je presenetil nadaljnji pozdrav: koncert salonskega orkestra in tamburašev »Svobode« Ravne. Sami domači godbeniki, sami fužinarji. To smo dali, kar imamo; pokazali, kar sami znamo — in samo to je vredno. Godbena zboru sta žela polno priznanje.

Tako so nastopile Ravne na predvečer — za pozdrav in za uvod v delovne dni.

DELOVNI SPORED

Sledil je delovni program občnega zborna, ki je trajal dva dni, vmes pa še ogled tovarne.

Predsednik upravnega odbora, tov. Jovičič, direktor Železarne Zenica, je po pozdravu gostov, predstavnikov železarn in delegatov prešel na dnevni red:

1. Poročila predsednikov odborov. Iz poročila predsednika upravnega odbora je razvidno, da se je proizvodnja leta 1955 nasproti letu 1954 dvignila kot sledi (v 1000 t):

	1954	1955
železna ruda	1110	1348
koks	404	731
belo surovo železo	331	466
sivo surovo železo	25	48
surovo jeklo SM	588	758
surovo jeklo El	28	41
valjano jeklo	411	501

Ti uspehi so bili doseženi v kljub težavam z dobavo koksa, rude, premoga, starega železa in legur. Težave so bile tudi zaradi premalega sodelovanja med železarnami. Posamezna podjetja so imela vsled tega izpade na proizvodnji. Nekateri nove kapacitete so šle v obrat zaradi raznih vzrokov pozneje kot je bilo predvideno.

Iz teh števil je razvidno, da gre črna metalurgija krepko naprej v osamosvojitvi od uvoza. S poglobitvijo sodelovanja bo ta pot še uspešnejša.

2. Nadzorni odbor je pregledal finančno poslovanje in predložil redno razrešnico staremu upravnemu odboru.

3. Volitve novega odbora in predsedništva so nas prijetno presenetile. Poleg starega predsednika Združenja, direktorja Jovičiča (Zenica) in podpredsednika direktorja ing. Koharića (Ljubija) je bil za podpredsednika izvoljen naš direktor Klančnik.

4. Referat o produktivnosti dela, ki ga bomo objavili na drugem mestu, je predložil podatke o produktivnosti in o merah, ki jih je treba podvzeti za povečanje iste.

NAGOVOR TOV. FRANCA LESKOŠKA

5. Po referatih o sivem grodlju, o novogradnjah, o cenah, o delu sekretariata ter o organizacijskih vprašanjih Združenja je govoril tov. Franc Leskošek, ki je želel uspeh delu Združenja in priznal napredek v sodelovanju. Želel pa je več konkretnih zaključkov in sklepov.

Posebno je podčrtal važnost produktivnosti dela ter naglasil potrebo postavitve organizacije za povečanje produktivnosti dela po podjetjih.

Poudaril je dalje važnost nudenja avtoritete posameznim mojstrom, nujnost pravočasnega dostavljanja materiala za proizvodnjo, pažnjo na stroje itd.

Opozoril je na nekaj nezdravih pojavov pri kadrih. Inženirji ostajajo najraje po mestih v inštitutih in celo v trgovini. Pri nekaterih absolventih raznih industrijskih šol pa se opaža tendenca, da hočejo zasesti mesta, kjer se ne dela več. Pravilo naj bo, da je vsak zaposlen po svojem znanju na mestu, kjer najbolj odgovarja.

Dalje je omenil potrebo po povečanju proizvodnje kvalitetnih jekel (posebno važno za Ravne!)

Glede cen polfabrikatov, ki se prodajajo med železarnami, je priporočal obračun po lastni ceni.

Obljubil je pomoč v Gospodarskem odboru Zveznega izvršnega sveta pri reševanju aktualnih problemov, za kar bo Združenje zaprosilo.

6. Sprejet je bil proračun za leto 1956. Združenje je pozdravil tudi predsednik Zvezne industrijske komore, tov. Todor Vujasinović, ki je med drugim omenil važnost fonda za dvig kadrov. Naglasil je, da so sklepi, ki jih sprejme Združenje, obvezni za vsa podjetja in je pri tem potrebna polna discipliniranost.

Morali bi in imeli smo namen, o tem zboru poročati več, a čas je vse skupaj odmaknil, zato samo na kratko.

Naša delovna skupnost delo Združenja sedaj bolj razume in ga bo zato še bolj podprla v lastno in skupno korist.

PRODUKTIVNOST DELA V ČRNI METALURGIJI

Načelnik komisije pri Združenju železarn FNRIJ tov. B. Homovec je imel na nedavnem zasedanju zanimiv in aktualen referat o produktivnosti dela v naših železarnah. Razpravo bo pripravil za prihodnjo številko s še najvejšimi pokazatelji in razširjeno še posebej za naš sortiment.

PRIREDTVE NA RAVNAH

Cela vrsta jih je, pa vse so lepe in koristne. O vseh teh in takih stvarih bi radi kaj objavili, vendar čas aktualnost odmakne. Za vse pa uredništvo lista tudi ne ve in si gluhi urednik sam tudi ne more vselej pomagati, če tudi drugi ne sodelujejo — to se pravi: kaj napišejo in ne samo ugotavljajo, česa v listu spet ni.

Delati je namreč eno, važnega se delati pa je nekaj čisto drugega.

Boris Florjančič:

KONSTRUKTER IN LIVAR

Uvod

V naši strokovni literaturi pogrešamo obravnavanje vprašanj, ki zanimajo naše strokovne kadre v livarnah in v zadevah skupnih problemov, ki se tičejo konstrukterja in livarja.

Konstrukterji si prizadevajo zasnovati razne oblike elementov iz litine. Če pa ne poznajo vsaj osnovnih principov livarstva in najosnovnejših možnih izvedb, ne morejo konstruirati elementov v taki obliki, ki bo livarsko-tehnično kar najbolj popolna in s tem v livarnah pod normalnimi pogoji izvedljiva.

To vrzel tehnične nepovezanosti med dvema strokama, t. j. med konstrukterstvom in livarstvom, občutimo najbolj v velikih livarnah. Ko naročniki podpišejo pogodbe za nabavo ulitkov in pošljejo načrte ali modele, se začne včasih dolgovezno pisanje in razglabljanje med livarno in naročnikom.

Naslednji sestavek naj bo zato posvečen izboljšanju tega stanja v naših jeklovivarnah.

Obravnavali bomo:

- I. Pojem konstrukterja.
- II. Pojem ulitka, nalitka in lunkerja.
- III. Livarsko-tehnično pravilne oblike raznih profilov:
 1. Cevni profil
 2. Pravokotni votli profil
 3. »I« profil
 4. Razni stebri
- IV. Važnost enakomernih debelin sten ulitka.
- V. Pravilni prehodi od tanjših sten v debelejša stene.
- VI. Odnosi med dolžino ulitka in minimalnimi debelinami sten.
- VII. Kotni in križni deli ulitkov, gomilanje mas, sistem učrtanih krogov.
- VIII. Deformacije raznih ulitkov z ozirom na različne preseke in oblike.
- IX. Konstrukcije ulitkov z livarsko-tehnično pravilnimi in enostavnimi jedri in enostavnimi modeli.
- X. Kombinacija litih in varjenih elementov ter kombinacija litih in kovanih delov. Kaj naj lijemo, kaj naj varimo in kaj naj kujemo?
- XI. Tolerance.
- XII. Kotiranje in važnost merskih odnosov neobdelanih in obdelanih površin ulitkov.
- XIII. Razno.

Pisec želi prikazati na osnovi nekaj primerov iz literature in primerov iz vsakdanje prakse, kako važno je sodelovanje konstrukterja in livarskega strokovnjaka.

I. POJEM KONSTRUKTERJA

Konstrukter izdelava nov proizvod, ali pa že obstoječega izboljša. Za konstrukcijsko delo je treba dati konstrukterju jasne naloge, posebno kar se tiče pogojev in vplivov, katerim bo predmet podvržen.

V začetku dela mora zrasiti ustvarjalna zamisel, ki je pot k ustvaritvi naloge. Ustvarjalna zamisel se razvija s pomočjo fantazije. Fantazija je tista predstavljalna sila konstrukterja, ki z merilom »stvarnega in znanega« uvidi nove rešitve. Brez te predstavljalne sile si ne moremo zamisliti dobrega konstrukterja. Konstrukter mora dobro poznati zakone narave in tehnike ter njih povezanost dobro obvladati.

Pri konstruiranju govorimo tudi o iznajdbah.

Toda, vedno ni važno, da odkrijemo popolnoma nov postopek, temveč je mogoče še važnejše, da že znane tehnične postopke zamenjamo z boljšimi.

Za konstrukterja naj velja:

Iznajti se pravi: iskati, delati, preizkušati, zavreči!

Na taki podlagi se ustvarijo prve skice, kjer se prikaže željene osnove. Če je najdena rešitev naloge vsklajena z zahtevami, je s tem napravljen velik korak naprej k izvršitvi konstrukcije.

Naslednje delo konstrukterja je v tem, da zamišljenim delom da čim bolj popolno obliko. Pri tem delu ne gledamo več samo celote, temveč že posamezne dele naprave, aparata, stroja itd. Posameznim delom je treba dati ustrezno obliko po občutku, praksi in računu.

Začetniki so nagnjeni k temu, da hočejo vse izračunati kot odraz njihovega znanja. Ali pa hočejo — kot odraz njihovega znanja — vse delati po občutku.

Tako prvi kot drugi način ni na mestu.

Znanje, občutek, račun in poizkus morajo enako sodelovati pri ustvaritvi tehničnega predmeta, če hočemo, da bo čim popolnejši.

To je razvojna stopnja konstrukcijskega dela in je vse odločitve treba v redu usmerjati. Velikost posameznih vplivov ne sme biti zanemarjena. Tako se odvija načrt na risalni deski, zahteve in želje potrošnika in izvajalca se tu srečajo; te se morajo vskladiti z možnostmi in vzporeditvijo izvedbe.

Pot v pogubo

Nekaj varnostnih signalov na krivi poti — v alkoholizmu

I. Kako se začne

Uživanje alkoholnih pijač ima svoj začetek vedno v socialnem motivu — pa naj gre za poznejšega alkoholika ali nealkoholika.

Čisto drugače kakor nekdo, ki pije zaradi družbe, pa poznejši alkoholik (in tudi vsak posameznik, ki se napije od časa do časa) kmalu občuti, da mu pitje za nagrado prinese neko določeno olajšanje. To olajšanje je v njegovem primeru zelo veliko bodisi zato, ker občuti razne napetosti veliko huje kakor drugi iz njegovega družbenega okolja, ali pa ker se ni naučil, da bi te napetosti obvladal, kakor so to storili drugi.

Sprva pripisuje poznejši alkoholik olajšanje okoliščinam, ne pa pitju samemu. Zato pozneje tudi išče take okoliščine, ki mu nudijo slučajno priložnost za uživanje alkohola. Prej ali slej se seveda zave vpliva alkohola in pa občutkov olajšanja, ki mu jih prinese alkohol.

Spočetka išče olajšanje samo tu in tam, toda v kakšnih šestih mesecih do dveh let že ni več toliko zmožen, da bi prenašal življenjske napetosti in začne rešitev v alkoholu iskati skoraj sleherni dan.

Vendar pa njegovo uživanje alkohola nima za posledico vidne pijanosti in šele proti večeru doseže stanje, ko se popolnoma znebi čustvenih nevšečnosti. Pa tudi če ne pije toliko, da bi bil pijan, vendar zahteva to stanje, da uživa razmeroma velike količine alkohola, zlasti v primeru z drugimi iz njegove družbe. Takšno uživanje alkohola spočetka ne zbuja pozornosti ne pri njegovih prijateljih niti pri njem samem.

Čez določen čas je alkoholiku za to »pomirjevalno« stanje potrebna že nekoliko večja količina alkohola kakor prej.

Uživanje alkohola na ta način traja lahko nekaj mesecev do dve leti, kar je odvisno pač od okoliščin, lahko pa to dobo imenujemo **predalkoholično razdobje**. To razdobje se deli v faze, ko nekdo od časa do časa redno uživa alkohol z namenom, da doseže olajšanje.

II. Razdobje, ki alkoholika opozarja

Nenadna sprememba v vedenju, ki spominja na »omračitev zavesti« zavoljo pomanjkanja kisika, je značilna za začetek razdobja, ki nas opozarja na resno nagnjenje k alkoholu.

Kdor pije, tudi če použije 50 do 60 gramov čistega alkohola, dostikrat ne pokaže nobenih znakov pijanosti. Zmožen je pametnega razgovora, lahko opravlja zamotano delo, pa še vendar naslednjega dne ne spominja ničesar, čeprav mu tu pa tam utegnejo nekatere manjše podrobnosti ostati v meglenem spominu.

Ta amnezija (spominska motnja), ki ni v zvezi z izgubo zavesti, se imenuje »alkoholični palimpsest«, pač po imenu, ki je pri starih Rimljanih pomenil rokopis, napisan preko zbrisanega prvotnega teksta.

»Alkoholični palimpsest« se v redkih primerih lahko pojavi tudi pri človeku, ki je povprečen pivec, in sicer če se opije telesno ali duševno izčrpan. Seveda lahko takšne palimpseste doživijo celo nealkoholiki, toda ne redno in samo v primeru izrazite pijanosti.

Pogostnejše »omračitve zavesti« in njih pojav po zmernem uživanju alkohola pa so značilne za bodočega alkoholika.

To nam da misliti, da je bodoči alkoholik posebno občutljiv za alkohol. Vzrok take preobčutljivosti utegne biti psihološki ali fiziološki.

Ta podobnost s stanji »zamračenosti«, ki jim je vzrok pomanjkanje kisika, pomeni vprašanje, kako naj si to razlagamo. Seveda ne moremo domnevati, da gre za nezadostno količino kisika. Naše sedanje znanje o alkoholizmu nam edinole dopušča, da to domnevamo, vendar pa nam je lahko ta nepotrjena domneva izhodišče za nadaljnje preiskovanje in poskuse v tej smeri.

Po »alkoholičnem palimpsestu« (včasih tudi prej) pride do navade uživati alkohol, vendar pa za pijanca pivo, vino in žganje zdaj niso več običajno pitje, temveč opojna sredstva, ki so mu »potrebna«.

Nekatere od teh navad nam kažejo, da se alkoholik nejasno zaveda, da uživa alkohol drugače kakor drugi ljudje.

Skrivno uživanje alkohola je ena izmed teh posebnosti alkoholika. V družbi išče alkoholik priložnost, da popije nekaj brez vednosti drugih. Boji se namreč, da bi ga drugi obsojali, če bi vedeli, da pije več od ostalih: tisti, ki jim je pitje samo navada in majhno razvedrilo, bi ga ne razumeli, ker je drugačen kot oni, ker alkohol je njemu potreben, čeprav ni pijanec.

Da se preveč ukvarja z alkoholom je nadjlnji dokaz te »potrebe«. Ko se pripravlja da pojde v družbo, je njegova prva misel, ali bo za njegove potrebe dovolj alkohola, in ga že doma popije nekaj kozarčkov iz bojazni, da bi ga tam morda ne bilo dovolj.

Koliko alkoholikov približno je v raznih deželah na 100.000 prebivalcev, starih nad 20 let:

ZDA	3952
Francija	2850
Švedska	2580
Švica	2385
Danska	1950
Kanada	1804
Norveška	1560
Finska	1430
Italija	500

Zaradi čedalje večje odvisnosti od alkohola začne v tem času pohlepno piti (to se pravi, da na dušek izpije prvi kozarec ali dva).

Ko alkoholik dojme, čeprav samo nekam megleno, da ne uživa alkohola na običajen način, se v njem začne postopoma razvijati občutek krivde zaradi tega načina uživanja alkohola. Zato se v razgovoru začne ogibati kakršnekoli besede o alkoholu.

To vedenje s pogostejšimi pojavi »zmračenosti« da misliti, da prehaja nezmerno

Ko je na ta način izdelan skupni načrt in ko je vsakemu delu dana ustrezna oblika ter je predelan tudi vsak detajl dimenzionalno, je treba dati predmetom tudi primerno delavniško obliko.

To je poslednje delo konstrukterja, preden preide na izdelavo načrtov za detajle.

Ta dela zahtevajo visoko znanje in mnogokrat zahtevajo višino posebnega znanja, tako da se kliče v pomoč in posvet strokovnjake specialiste za posamezne probleme.

Tu bi omenil, da sem imel osebno priložnost videti v velikem inozemskem konstrukcijskem biroju, da imajo zaposlenega livarskega inženirja z dolgoletno prakso kot svetovalca za konstrukcijo litih delov.

Konstrukcijsko delo doseže svoj namen, če uspe konstrukcijsko zamisel ustvariti v čim popolnejši obliki. Tako je ustvarjen tehnični proizvod, ki najboljšje odgovarja zahtevam uporabe in je tudi izdelavno-tehnično izoblikovan, t. j., da se ekonomsko in poceni izdelava ter da ima lepo — estetsko obliko.

S temi dalekosežnimi zahtevami se konstrukter naslanja na sledeča znanja: tehnologijo materialov, matematiko, mehaniko in tehnologijo izdelave.

Posebno važnost je treba polagati pravilni konstrukciji litih delov. Za to mora konstrukter obvladati osnovne pojme livarstva in pojme livarsko-tehničnega pravilnega oblikovanja predmeta, kar je del znanja tehnologije izdelave.

Toda, samo znanje iz navedenih območij še ne zadostuje, da bi bil konstrukter popoln, če ne dela z občutkom in če pri tem ne obvlada oblik in velikosti predmeta obenem. Konstrukter si mora znati oblike zamisliti in mora ustvariti osnovne oblike predmeta. Vse, kar se pozneje dogaja na predmetu v delavnicah, si je moral že predhodno predstaviti. Z njegovim umskim očesom je moral ustvariti že predhodno zamisel sestave vseh delov v celoto. Da, predstaviti si mora vpliv nastopajočih sil in obremenitev v obratu, da bi uspel konstrukcijo pravilno zasnovati.

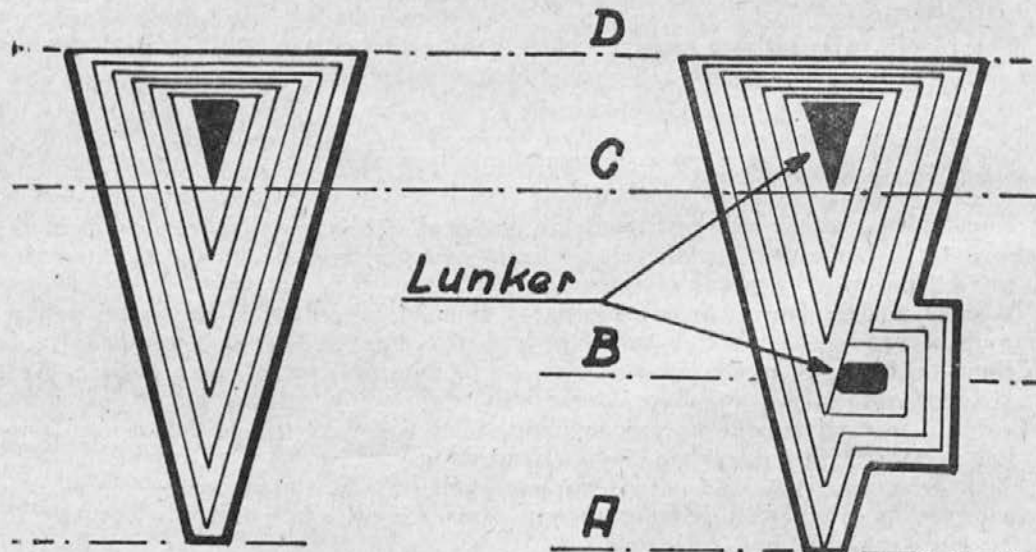
V zvezi z znanjem in jasno mislijo postane tako iz »učenca« »pomočnik« in — pri uporabi vseh notranjih sil, veselja in volje do dela — mogoče »mojster«, ki da z ustvarjalno miselnostjo popolno zasnovi.

To sem omenil uvodoma zato, da bi boljše podčrtal dejstvo, kako težko pot morajo prehoditi inženirji in tehniki, preden postanejo pravi konstrukterji.

II. POJEM ULITKA, NALITKA IN LUNKERJA

Ako vlijemo v formo telo v klinasti obliki po sl. 1, potem vidimo, da se začne litina najprvo strjevati ob stenah. Najprej se napravi »kožica«, nato pa se strjuje litina tako, kot so narisane približno slojnice v sl. 1.

Z ohlajevanjem se strjuje sloj za slojem. Ker se litina pri strjevanju krči, priteka v spodaj strjajoče sloje tekoča litina iz višje ležečih slojev. Ta proces se

Slika 1.

Slika 2.

vrši tako dolgo, da je vsa tekoča litina strjena. Ker na mestu, kjer se strdi zadnja količina tekoče litine, ni od nikoder več dotoka, nastane na omenjenem mestu praznina, ki jo imenujemo lunker.

Kako velik je lunker? Izračun je zelo enostaven. Vzemimo na primer jeklo s specifično težo 7,85. To jeklo ima v tekočem stanju specifično težo 6,8. Razlika specifičnih tež strjenega in tekočega jekla znaša torej 1,05 ali 15,45 % napram tekočemu stanju. Poizkusna kocka vlitiga jekla s stranico 100 mm nam je pokazala, da se je po odlitju in ohladitvi stranica skrčila na 98 mm, torej za 2 % — merjeno dolžinsko. Volumsko pa se je skrčila od prvotnega zaformanega volumena, ki je znašal 1000 cm³ na skrčen ulitek, ki je imel 941 cm³, torej na 94,1 % prvotnega volumena. To se pravi volumski skrček znaša 5,9 %. Velikost nevidne praznine v sredini kocke znaša procentualno torej razliko med 15,45 % in 5,9 %, kar da 9,55 %.

To je seveda teoretska številka, na katero pa v praksi bitno vplivajo temperatura liva, hitrost strjevanja, nečistoče in primesi v jeklu, zlasti plini itd.

Na sliki 1 imenujemo ulitek tisti del vlite forme, ki je kompaktno ulita, brez lunckerja in se nahaja med linijama AC.

Zgornji del med linijama CD imenujemo nalitek. V nalitku se mora praviloma vedno nahajati tudi luncker, ki v nobenem primeru ne sme segati v ulitek.

Dejstvo, da se tudi stene nalitka strjujejo in steče tako samo del taline iz nalitka za časa strjevanja v ulitek, povzroči, da je praktična velikost nalitkov 40 %, računano na težo odlite taline v formo.

Ce hočemo dobiti pravilne kompaktno ulitke, moramo v livni tehniki postavljati vedno pravilno in na prava mesta pravilno preračunane nalitke.

Razen tega je tudi važno, da pride v nalitek najbolj vroča litina. To v vseh primerih livne tehnike ni vedno mogoče. Za to, da bi po možnosti nalitke obdržali čim dalje v tekočem stanju, posujemo na nalitek lunckerit, t. j. eksotermni prašek, ki z razvijanjem toplote drži v nalitku talino čimdalje tekočo.

Dandanes so v rabi tudi eksotermne mase, s katerimi obložimo nalitek po vsem obodu in v višini nalitka linij CD, tako da držimo vsebino nalitka čimdalje v tekočem stanju. (Te mase so Feedex, Ferroxt itd.). V tem primeru pa se nalitek znatno zmanjša. Od cene litine in cene navedene mase je odvisno, v katerih primerih se ekonomsko izplača uporaba eksotermnih mas in v katerih primerih ne.

Predmeti, ki se pojavljajo v praksi, pa nimajo vedno tako idealnih oblik, da bi se presek od spodaj proti vrhu tako enakomerno širil kot to kaže slika 1.

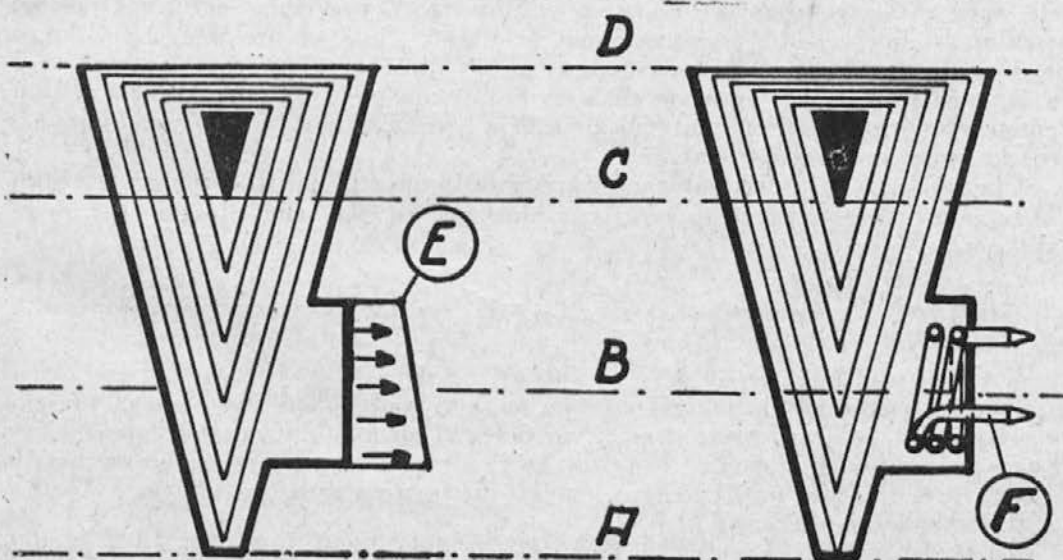
Na sliki 2 je prikazan zaforman predmet, ki ima v liniji B vzboklino. Po odlitju te forme se pojavita dva lunckerja in to v liniji B in med linijama CD. Zakaj to? Zato, ker je ohlajevanje forme neenakomerno z ozirom na debeline sten in možnost ohlajanja. Tako je bil nad linijo B material že strjen, v liniji B pa še ne in ker ni bilo možno, da bi dotekal od zgoraj od linije C navzdol tekoči liv, se je v liniji B pojavila praznina — luncker. Tako nastanejo torej lunckerji v ulitku na mestu, kjer se litina najkasneje strdi.

Slične konstrukcije bomo obravnavali pozneje.

Vprašamo se, kako bi preprečili luncker v liniji B?

To lahko izvedemo na dva načina, z dirigiranim zunanjim ali notranjim hlajenjem. Način hlajenja z zunanjim hladilnikom E nam kaže slika 3.

Hladilnik E odvaža pospešeno toploto iz ulitka v smeri, ki je označena s puščicami. Na ta način se vzboklina v liniji B hitreje hladi kot ostali ulitek, ki je forman v pesku. Prehod toplote od ulitka na lito ploščo, imenovano hladilnik E, je nekolikokrat večji, kakor prehod toplote od ulitka v peščeno formo. Na ta način je odebeljena vzboklina strjena prej kot prvi sloj ulitka. Nadaljnje strjevanje poteka normalno po slojih, kakor kaže slika 3. Na ta način dobimo kompakten ulitek med linijama AC. Luncker pa ostane v nalitku med linijama CD.

Slika 3.

Slika 4.

Način hlajenja z notranjim hladilnikom nam kaže slika 4. Hladilno telo F namestimo v ojačeno vzboklino forme v liniji B. Ko priteče litina v formo, zalije hladilnike. Pri tem odvzame hladilnik F nase toliko toplote, da se talina hitreje strdi. Velikost hladilnika mora biti taka, da je vzboklina v formi v liniji B prva strjena, nato pa se strjujejo ostali sloji drug za drugim kakor je narisano v sliki 4. Na ta način dobimo kompakten ulitek med linijama AC. Luncker ostane v nalitku med linijama CD.

Dosedaj smo govorili o odprtih nalitkih (slike 1, 2, 3 in 4). Pri odprtem nalitku se talina iz nalitka useda v spodnji del, t. j. v ulitek. Ker se v ulitku strdi najprvo dno in stene ulitka, doteka talina z lastno težo v potrebni količini navzdol za časa strjevanja ulitka.

Slike 1, 2, 3 in 4 so bile prikazane teoretsko namenoma v taki obliki, da bi čimbolje doumeli pojem ulitka, nalitka in lunckerja. Pri tem teoretskem razglavljanju smo si predstavljali na slikah 1, 2, 3 in 4, da vlijemo talino od vrha v formo.

uživanja v navado; obenem pa je to neke vrste svarilo in lahko to razdobje imenujemo »razdobje, ki alkoholika opozarja«. Alkoholnih pijač použije v tem razdobju zelo veliko, čeprav tega ni videti, ker se pač ne opijani.

Rezultat te stopnje je, da pride bodoči alkoholik do večera v stanje, ki ga lahko imenujemo emocionalno anestezijo (čustveno otopelost). Pa vendar zahteva to stanje, da uživa nadpovprečne količine alkohola. Uživanje alkohola se stopnjuje do take mere, da lahko ovira metabolični (presnovni) in živčni proces, kar nakazujejo tudi pogostna stanja »zamračenosti«, ki jih povzroča uživanje alkohola.

Alkoholikovo »prikrivanje« v tej dobi je prvi znak, da ga uživanje alkohola lahko loči od družbe, čeprav mu je alkohol spočetka bil morda le sredstvo, ki mu je pomagalo, da je premostil kako težavo v prilagojevanju v družbi.

Čeprav v »razdobju, ki alkoholika opozarja« njegovo samoopravičevanje lastnega vedenja ni posebno močno, vendar ga navdaja o tem neka zavest, kakor tudi strah pred morebitnimi posledicami, tako da je v tej fazi mogoče preprečiti popolno podvrženost pijači. S popularizacijo teh simptomov (bolezenskih znakov) je v Ameriki uspelo pripraviti veliko število ljudi, ki so bilina tem, da postanejo alkoholiki, da so prišli v ambulante in se vpisali v društvo »Alcoholic anonimus«, ki vodi borbo za reševanje alkoholikov.

Ni treba posebej naglašati, da je tudi v tej fazi edina pot do ozdravljenja popolna opustitev alkoholnih pijač.

»Razdobje, ki opozarja« lahko traja različno dolgo: od šestih mesecev pa do štiri, petih let, to je odvisno od fizične in psihološke strukture človeka, od njegovih rodbinskih vezi oziroma v službi, od splošnih zanimanj itd.

To razdobje se končuje in začne se kritično ali akutno razdobje, alkoholik izgubi nad seboj kontrolo, kar je zanj kritični simptom.

III. Kritično razdobje

Izguba kontrole pomeni, da se v nekom že takoj, ko zaužije majhno količino alkohola, oglasi potreba po nadaljnjem alkoholu in občuti to kot fizično potrebo, čeprav gre za globlje vzroke.

To potrebo čuti dokler še ni preveč pijan ali mu ni tako slabo, da ne more več piti. Telesno neugodje, ki ga povzroči navada pitja, je v nasprotju z namenom pijanca, ker on si želi edinole, da bi bil »drugačen«. Še več, tako opijati se mnogokrat niti ne začne iz individualne potrebe, temveč nemara ob kakšni »priložnosti v družbi«. Ker si od pijanosti zopet opomore, se znova ne opiye zaradi tega, ker bi bil nad seboj »izgubil kontrolo« — torej zaradi kake telesne potrebe, dozdevne ali resnične; ponovno se opijani čez nekaj dni ali tednov zaradi prvotnega psihološkega konflikta ali zato, ker v družbi nanese okolnost za pitje.

»Kontrolo izgubi«, ko spiye prvi kozarec, vendar pa to ni vzrok, da se začne opijati. Pijanec je izgubil možnost kontrole nad količino takrat, ko je začel, lahko pa še vedno kontrolira ali bo ob

neki določeni priložnosti pil ali ne. To dokazuje dejstvo, da pijanec v razdobju, ko »izgubi nad seboj kontrolo« lahko dalj časa vzdrži v prostovoljni abstinenci.

Pogosto načne kdo vprašanje, zakaj začne pijanec po ponovnih katastrofalnih izkušnjah zopet pijančevati.

Čeprav tega ne bo priznal, je alkoholik vendarle prepričan, da je izgubil svojo nekdanjo moč in da je potrebno, da si jo mora znova pridobiti. Ne zaveda se tega, da ima za seboj proces, ki mu onemogoča, da bi kontroliral količino zaužitega alkohola.

Zanj je zdaj najvažnejše, da postane »gospodar svoje volje«. Ko občuti napetost, je »kozarček« zanj naravno zdravilo in globoko je prepričan, da bo to pot končal pri enem kozarcu ali dveh.

Praktično začne alkoholik obenem z »izgubljanjem kontrole« utemeljevati in opravičevati svoje pivske navade. Navaja znane »alibije« ali opravičila alkoholikov.

Izmišlja si opravičila, ki z njimi sam sebe prepričuje, da ni izgubil kontrole, temveč, da je imel res dober razlog, da se je opil, in da bi lahko, če bi teh razlogov ne bilo, prav tako dobro prenesel alkohol kakor kdo drugi. Ta utemeljevanja so potrebna predvsem njemu samemu, šele v drugi vrsti pa jih uporablja za svojo družino ali družbo.

Taka utemeljenja in opravičevanja mu omogočajo, da nadaljuje s pitjem in to je zanj največje važnosti, ker na noben drug način ne ve, kako bi rešil svoje probleme.

To je začetek celega »sistema opravičevanja«, ki se postopoma širi na vse oblike njegovega življenja. In čeprav izvira ta sistem povečini iz njegovih potreb, mu vendarle služi za obrambo pred družbenim pritiskom, ki se pojavlja v razdobju »ko izgubijo kontrolo«. V tem času postane namreč alkoholikovo vedenje sumljivo, starši, žena, prijatelji in službodajalec pa mu začno očitati in ga opozarjati.

Kljub vsemu opravičevanju in utemeljevanju v precejšnji meri izgubi spoštovanje do samega sebe. To seveda zahteva nadomestilo ali kompenzacijo, ki je pa v nekem pomenu zopet opravičevanje. En način kompenzacije je grandiozno vedenje, ki ga v tem času začne kazati alkoholik. Objestno zapravljanje in leporočno izražanje mu pomagata v prepričanju, da ni tako slab, kot je tu pa tam mislil.

Sistem opravičevanja pa izzove razvoj drugega sistema, t. j. »sistema izolacije«. Opravičevanja seveda čisto naravno privedejo do ideje, da napak ni v njem samem, temveč v drugih, posledica pa je postopno umikanje iz družbe. Prvi znak takega odnosa je izrazito agresivno (napadalno) vedenje.

Neizbežno je, da s takim vedenjem v sebi čedalje bolj stopnjuje občutek krivde. Medtem ko je celo v »razdobju, ki ga opozarja« tu in tam zaradi pitja doživljal očitke vesti, pride zdaj do trajnih očitkov vesti, kar pomeni zopet novo napetost in nadaljnji vzrok za pitje.

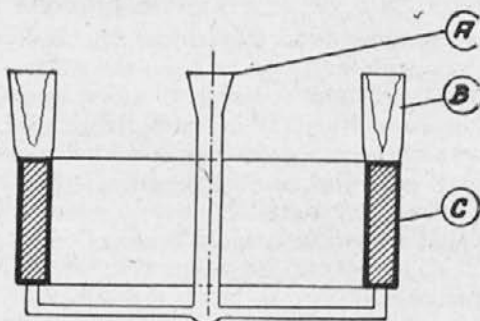
Zaradi družbenega pritiska alkoholik zdaj od časa do časa preživi celo razdobje v popolni vzdržnosti.

V praksi je pa to drugače. Namreč talina, ki jo hočemo liti v formo, mora priti najprej v najnižje dele forme in se dvigati v formi proti vrhu tako dolgo, da je forma v celoti polna taline. Talina, ki se dviga v formi, potiska pred seboj zrak, ki mora imeti možnost izstopa iz forme. Slika 5 kaže ulivni sistem A, po katerem stopa talina v ulitek (obroč) C in nalitek B. Forma (ACB) mora biti napolnjena v čimkrajšem času, iz razloga, da preprečimo skorje in eventualna preliivanja, da zmanjšamo možnost oksidacije taline na minimum in da dobimo čimbolj vročo talino v nalitke B.

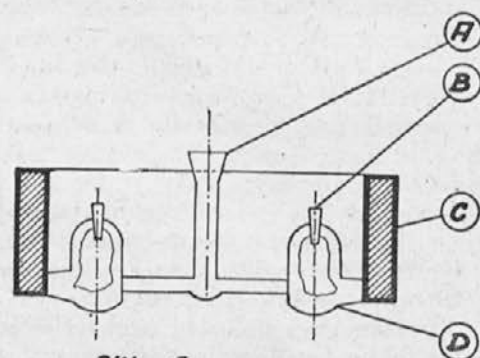
V mnogih primerih dolijemo po odlitju forme še talino od vrha v nalitke B. Na ta način se še bolj zasiguramo, da lunker iz nalitka ne bi segal v ulitek. Na sliki 5 vidimo odprte nalitke B. O številu nalitkov B po celem obodu ne bomo tu razpravljali, ker spada to že v čisto tehnologijo litja. Omenim samo, da ima forma po sliki 5 približno 4 do 6 ali več nalitkov, kar je odvisno od dimenzij samega ulitka.

Razen odprtih nalitkov se v zadnjem času mnogo uporabljajo prikriti nalitki ali nalitki na atmosferski pritisk. Prikriti nalitke kaže slika 6.

Talino vlijemo skozi ulivni sistem A v cilindrične nalitke D, ki imajo jedro B, od tam dalje pa teče taljina v ulitek C. Na vrhu ulitka C so skozi formo speljane

Slika 5.

Slika 6.

zračnice, tako da more zrak za časa vlitja uiti iz forme. Ko talino vlijemo v formo, je potek strjevanja tak, da se začnejo najprvo strjevati stene ulitka C. Ko začne v ulitku C zaradi strjevanja primanjkovati taline, prične talina pritekati iz prikritega nalitka D. To se dogaja zaradi tega, ker so vse stene tako ulitka C kot nalitka D strjene in ima atmosfera učinek samo skozi jedro B. Atmosferski tlak (1 atm) pritiska na še tekočo talino v prikritem nalitku D in jo pri tem potiska skozi zvezni vrat v ulitek C. To traja tako dolgo, da je ulitek C popolnoma strjen. Šele nato se strdi talina v prikritem nalitku D. V prikritem nalitku D ostane praznina — lunker, kot je to narisano v sliki 6. Velikost prikritega nalitka je manjša od odprtega nalitka za isto težo ulitka. Procentualno se giblje med 25 % do 35 % na težo forme. Torej je za 5 do 15 % ekonomičnejši od odprtega nalitka. Vendar v vseh primerih ne moremo uporabljati prikritih nalitkov zaradi njihovega pritiska samo do gotove višine.

Uporabljamo pa tudi kombinacijo prikritih in odprtih nalitkov pri istem ulitku. Iz navedene obravnave so torej razvidne tudi razlike med odprtim in zaprtim nalitkom.

III. LIVARSKO-TEHNIČNO PRAVILNE OBLIKE RAZNIH PROFILOV

1. Cevni profil.

Za konstrukcijo litih delov jemljemo pogosto profil okroglega votlega preseka po sliki 7. Ta presek je zelo ugoden za dele, ki so kombinirano obremenjeni na upogib in torzijo. Ni pa ugoden ta profil, če je element obremenjen samo na upogib. Zelo pa je ugoden ta profil, če je element obremenjen samo na torzijo.

2. Pravokotni otlji profil.

Ta profil na sliki 7 se jemlje pogosteje za dele, ki so obremenjeni na upogib in le delno na torzijo. Samo za torzijo ta profil ni ugoden.

3. »I« profil, ki je na sliki 7, se uporablja najpogosteje pri elementih obremenjenih samo na upogib. Za to obremenitev je najugodnejši med vsemi tremi navedenimi profili. Za torzijsko obremenitev pa je najneugodnejši med vsemi tremi navedenimi profili.

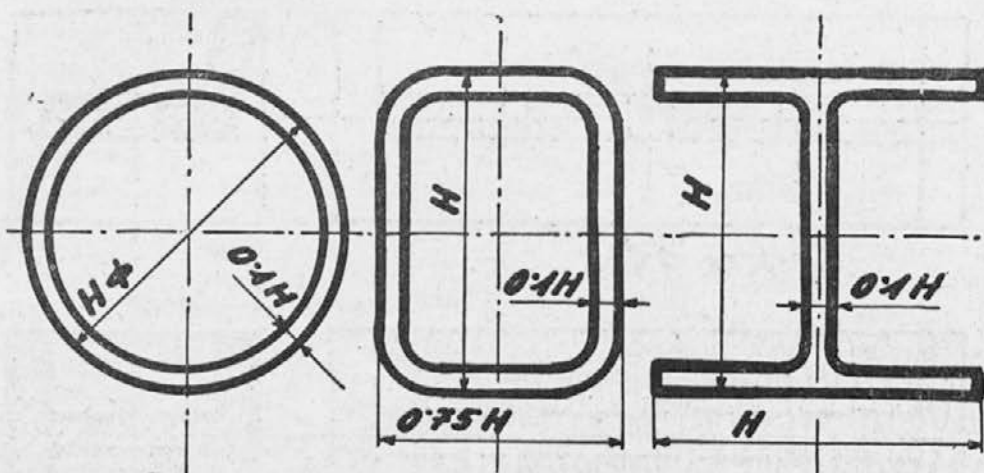
Na sliki 7 so vsi trije opisani profili prikazani z enako površino profilnega preseka (o. 283 H²). Pri enakem preseku, oziroma pri enaki teži iste dolžine profila, vidimo razmerja odpornih momentov na upogib z ozirom na vodoravno os in razmerja odpornih momentov na torzijo. Ta razmerja so dokaz trditvam pod točko 1, 2 in 3.

Seveda pa imamo še mnogo drugih oblik profilov, med katerimi bomo navedli le nekaj teh pri obravnavi stebrov v naslednji točki.

4. Stebri.

a) Steber okrogle oblike s polnim presekom nam kaže slika 8. To je zelo slaba izvedba. S konstrukcijske strani je slabo odporen na uklon. Za livanje je neugoden zaradi nagomilane mase. Takih izvedb naj se ne dela!

b) Steber okrogle votle oblike kaže slika 9. To obliko zasledimo mnogokrat in se uporablja tam, kjer so kombinirane obremenitve. Imeti mora gotovo razmerje

Razmerje odpornih momentov na upogib

100 : 115 : 155

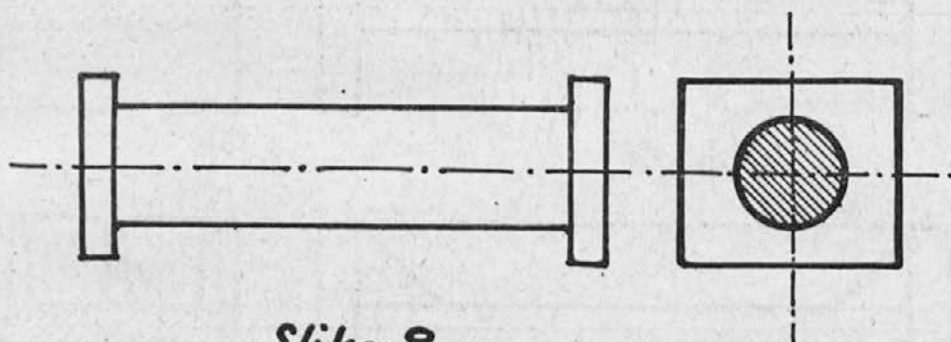
Razmerje odpornih momentov na torzijo

100 : 97 : 86

Slika 7.

med premerom in dolžino notranjega jedra — o čemer bomo razpravljali še kasneje. Zaradi zaprtega in samo dvostransko vpetega jedra naj se ta izvedba čim manj uporablja.

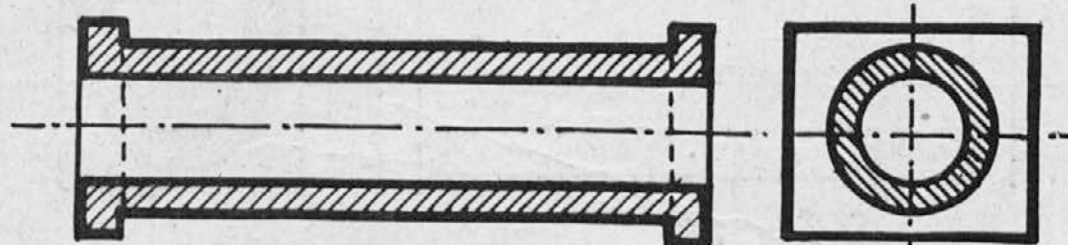
c) Steber s križnim profilom kaže slika 10. Čeprav konstrukterji zelo radi uporabljajo to obliko, jo moramo livarsko-tehnično odklanjati, ker gomila v križišču preveč mase ter s tem povzroča neenakomerno ohlajevanje ulitka. Kjer je le mogoče, naj se ta profil ne uporablja.

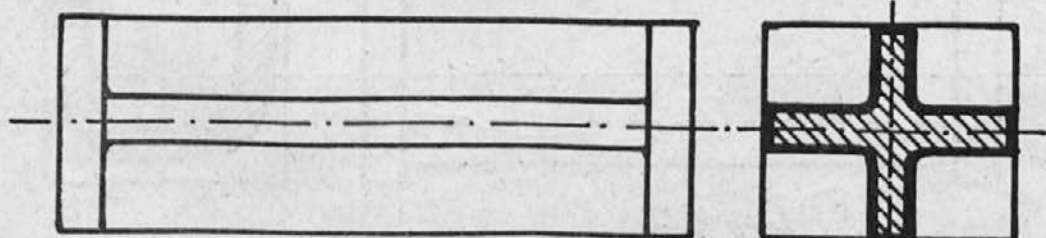
Slika 8.

d) Steber s profilom »Z« kaže slika 11. Ta izvedba je ugodna za konstrukterja, še bolj pa je ugodna za livarja, ker ima enakomerno debelino sten ter nima nagomilavanja mas. Je enostaven za formanje. Izvedba je zelo dobra in priporočljiva.

e) Steber s profilom »I« kaže slika 12. Ta oblika se uporablja največkrat. Izvedba je dobra.

Slika 9.

Slika 10.

Tu pa še en način za kontrolo pitja, ki se pojavlja kot posledica opravičevanja. Prepričan je, da izvirajo vse nevšečnosti od tod, ker ne pije prave vrste alkoholnih pijač ali vsaj ne na ustrezen način. Zdaj skuša svoje skrbi preusmeriti, tako da spremeni način pitja. Razen tega sklene, da ne bo pil pred določeno dnevno uro, da bo pil samo na določenih krajih itd.

Kanada je l. 1952 štela 8,700.740 ljudi v starosti nad 20 let. Od teh jih je pilo alkoholne pijače 6,009.518. Med temi je bilo 137.559 alkoholikov, od teh pa 34.390 kroničnih alkoholikov.

Torej pride na 1000 prebivalcev, ki uživajo alkohol, 23 alkoholikov, med katerimi je povprečno 6 kroničnih alkoholikov.

Napornost te borbe stopnjuje njegov sovražni odnos do okolice. Zapuščati začne prijatelje in službe. Niti omeniti ni treba, da tudi njega zapuste nekateri prijatelji, da ga večkrat vržejo iz službe, to iz težnje po samoobrambi veliko pogosteje da pobudo on sam.

To odmikanje ali izolacija se še bolj kaže ravno v tem, ker vse svoje vedne osredotoči na alkohol, to se pravi, da začne skrbeti, ali ga bo njegovo delo oviralo v pitju, namesto, da bi imel na skrbi, kako ga bo pitje oviralo pri delu. To seveda še stopnjuje njegov sebični odnos in ima za posledico še večje opravičevanje in še večjo osamitev.

Nato začne alkoholik izgubljeni zunanje interese in si nepravilno razlagati svoje odnose do drugih ljudi, kar je zopet v zvezi z izrazitim pomilovanjem samega sebe. Osamitev in opravičevanje sta se do tega časa zopet stopnjevali in prihajata do izraza v tako imenovanem geografskem begu, to se pravi v dejanskih ali namišljenih potovanjih.

Pod pritiskom teh dogodkov pride do sprememb v družinskih navadah. Žena in otroci, ki so imeli dobre družbene odnose, se utegnejo umakniti iz družbe, iz strahu pred nevšečnostmi, ali nasprotno, utegnejo iznenada povečati svojo aktivnost v družbi z namenom, da se izognejo domačemu vzdušju. Ta vzrok kakor tudi druge okoliščine pripravijo alkoholika do neutemeljene nejevolje. Zlasti živa skrb za alkohol privede alkoholika do tega, da skrbi za svojo zalogo, to se pravi, da si pripravlja veliko zalogo alkoholnih pijač, ki jih skriva na najnevarnejših mestih. V tem ravnanju se kaže njegov strah, da ga bodo prikrajšali za najdragocenejše, kar mu je potrebno za življenje.

Nezadostna skrb za prehrano še stopnjuje škodljivi učinek, ki ga ima pretirano uživanje alkohola, organizem slabi — in v tem razdobju je alkoholik zelo pogosto prvič sprejet v bolnišnico zaradi kake bolezni, ki je posledica alkoholizma.

Ena zelo pogostih organskih okvar je pešanje spolnega nagona, kar v njem poveča sovraštvo do žene. To sovraštvo skuša potem obrazložiti in utemeljiti z izmišljeno nezvestobo žene, kar mnogokrat

povzroča dobro poznano ljubosumnost alkoholikov.

V tem času so očitki vesti, nezadovoljstvo, borba med potrebo po alkoholu in med dolžnostjo, izguba spoštovanja do samega sebe, sumničenja in lažna prepričanja samega sebe v toliki meri razrvala alkoholika, da niti ne more začeti dne, ne da bi se potolažil z alkoholom, kakor hitro vstane iz postelje ali še prej. To je začetek rednega jutranjega pitja, do česar je prišlo prej le zelo redko.

S takim vedenjem se končuje kritično razdobje in se kaže začetek kroničnega razdobja.

V kritičnem razdobju je pijančevanje reden pojav, vendar pa je to stanje omejeno samo na večerne ure. V večini primerov te stopnje začne alkoholik piti šele popoldan, do pijanosti pa pride zvečer.

Poudariti je treba, da ima »telesna potreba«, ki se pojavlja v razdobju, ko alkoholik nad seboj »izgublja kontrolo«, za posledico kontinuirano (stalno) pitje, ne pa neprestano pitje. Zlasti »jutranji kozarček«, ki pride v navado proti koncu kritičnega razdobja, nam prikazuje to redno pitje. Prvi kozarček, ko se zbudi, recimo ob sedmih, potem en kozarček okrog desetih ali enajstih in en kozarček spet okrog ene ure popoldne, medtem ko redkokdaj začne intenzivno piti pred peto uro popoldne.

V vsem pomeni kritično razdobje nadčloveško borbo alkoholika, da do kraja ne zapravi svojega družbenega položaja. Posledice sinočnjega popivanja so tu in tam vzrok, da pride prepozno v službo, toda v splošnem je alkoholik zmožen opravljati svoje delo, čeprav se odmika družini. Zlasti gleda, da ne popiva čez dan.

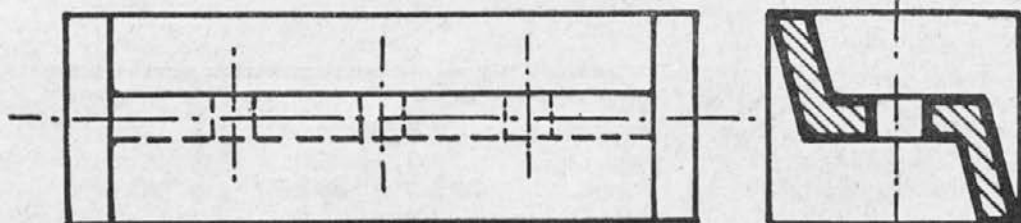
Kljub temu pa so njegove družbene motivacije postopoma šibkejše, »jutranji kozarček« pa v čedalje večji meri ogroža prizadevanje, da bi opravljal svoje dolžnosti, ker ga te dolžnosti ovirajo, da bi zadovoljil svojo »fizično potrebo po alkoholu«, in to izziva v njem zavesten odpor proti delu in službi.

Razdobje, ko nekdo začne nad seboj »izgubljati kontrolo«, pomeni pri alkoholizmu začetek »bolezenskega procesa«, ki utira pot simptomatičnemu pitju. Bolezenski proces alkoholika postopoma izpodjeda moralno in telesno odpornost.

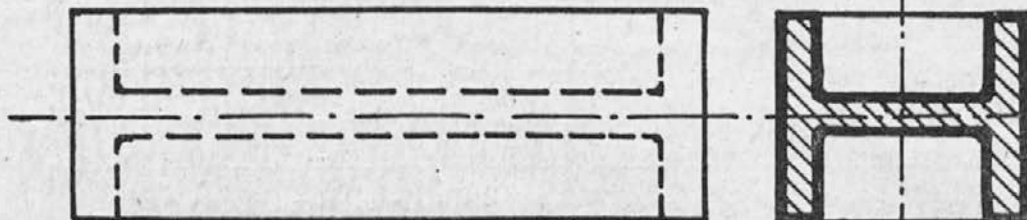
IV. Kronično razdobje

Moč alkohola čedalje bolj prevladuje in borba proti »potrebi«, ki mu je prešla v navado zaradi jutranjega pitja končno zlomi alkoholikov odpor. Tako se prvič znajde pijan že sredi dneva, na sam delovni dan in v takem stanju nadaljuje nekaj dni, dokler ni pijan do mrtvega. To je začetek dolgotrajne pijanosti.

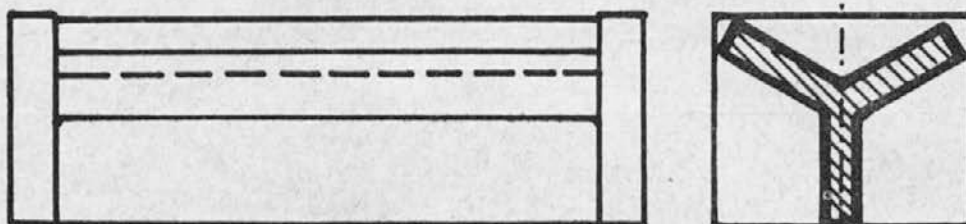
Takšno vedenje pijanca je v družbi deležno soglasne obsodbe in pomeni tudi veliko družbeno nevarnost. Samo rojen psihopat ali nekdo, ki je pozneje v življenju preстал psihopatološki proces, je zmožen tvegati kaj takega.

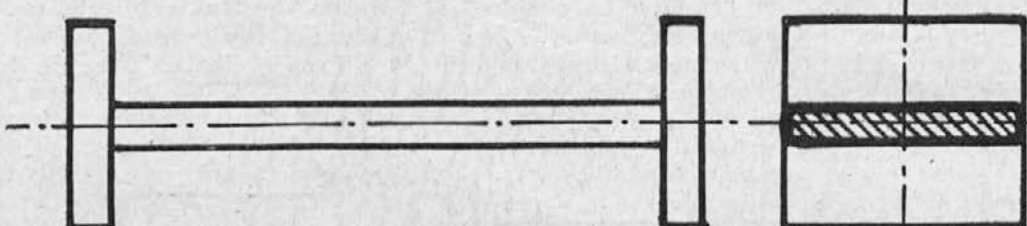
Slika 11.

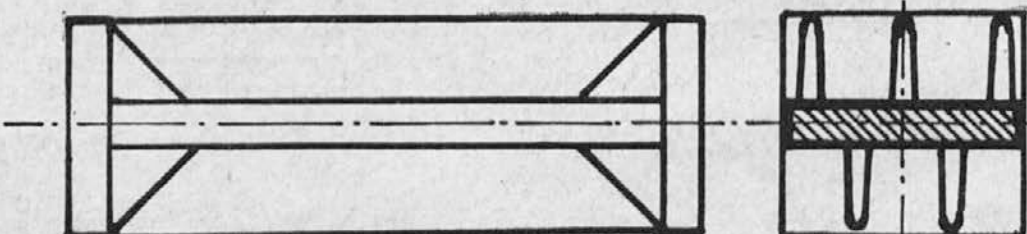
Slika 12.

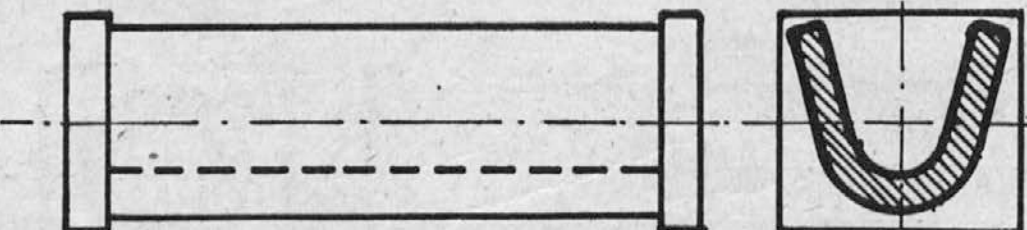
Slika 13.

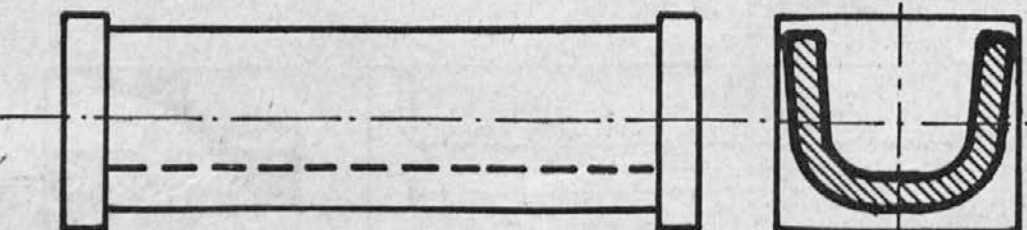
Slika 14.

Slika 15.

Slika 16.

Slika 17.

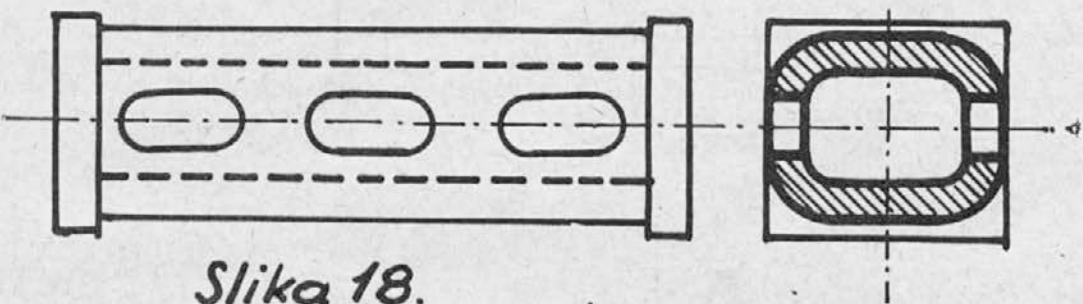
f) Steber s profilom »Y« nam kaže slika 13. Je sličen izvedbi na sliki 10. Livarsko-tehnično je ugodnejši od slike 10.

g) Steber s profilom plošče kaže slika 14. Konstrukcija ne pride v poštev za uklonske obremenitve. Pride v poštev samo za natezne obremenitve. Za take primere pa ne ulivamo takih konstrukcij, temveč jih kombiniramo z valjanimi profili, o čemer bomo govorili v naslednjih poglavjih.

h) Enak steber kot prej, samo ojačan na flanžah z rebri nam kaže slika 15. Ob flanži je sicer steber ojačen, v ostalem pa ima iste slabe strani kot steber po sliki 14.

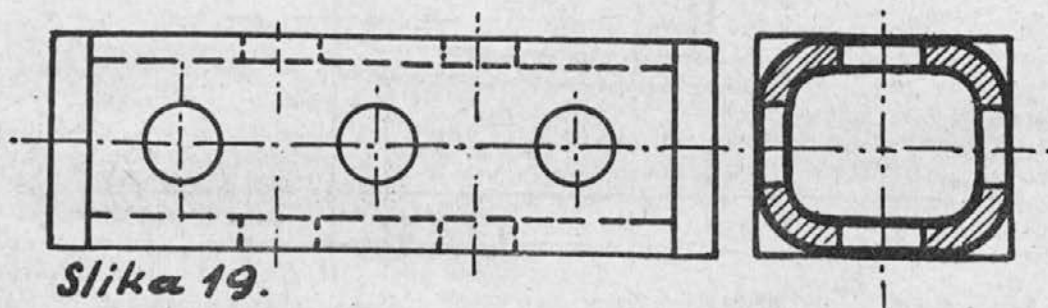
j) Steber s profilom »V« nam kaže slika 16. Kolikor iz statičnih razlogov konstrukterju odgovarja, je livarsko-tehnično priporočljiv in dobro izvedljiv.

k) Steber s profilom »U« nam kaže slika 17. Izvedba je ugodna za konstrukterja, posebno če hoče kaj pritrčiti na katero od treh stranic. Livarsko-tehnično je izvedba ugodna. Splošna ocena za to izvedbo je dobra.

Slika 18.

l) Steber s profilom votle pravokotne oblike in luknjami v dveh stranicah kaže slika 18. Konstrukcijsko je to dobra izvedba. Livarsko-tehnično je tudi dobra izvedba, ker imamo enakomerno debelino sten. Tudi jedra se dajo dobro namestiti.

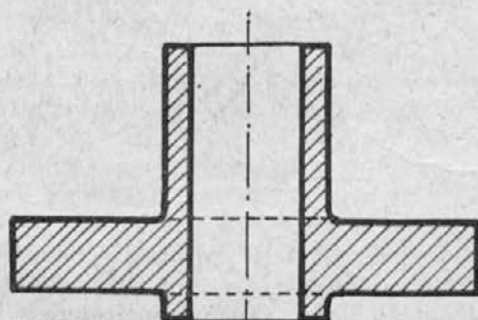
Slika 19.

m) Slika 19 kaže steber s pravokotnim votlim profilom in luknjami v vseh štirih stranicah. Konstrukcijsko je to dobra izvedba. Livarsko tehnična ocena te izvedbe je zelo dobra.

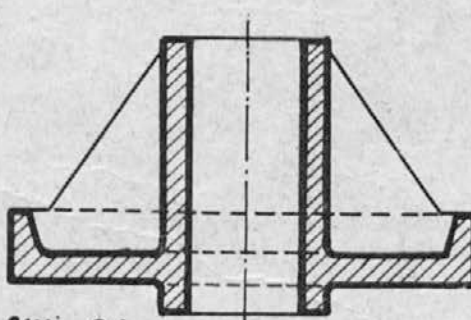
IV. VAZNOST ENAKOMERNIH DEBELIN STEN ULITKA

Če se vsi deli ulitka ne strjujejo istočasno, nastajajo v ulitku velike notranje napetosti. Površine se zvijajo, nastanejo tudi razpoke in risi zaradi napetosti.

Omenjene napetosti najbolj sigurno odstranimo s tem, da napravimo konstrukcijo ulitka z enakomernimi debelinami sten. Slika 20 nam kaže prirobnico s pušo. Ta konstrukcija ima precej debele in tanke stene in ima zaradi tega livarsko-tehnične slabosti, ki smo jih že omenili.

Slika 20.

Slika 21.

Slika 21 nam kaže, kako naj izvedemo isto prirobnico s pušo, da bo imela livarsko-tehnično izvedljivejšo obliko.

Prirobnica s pušo ima enakomerno debeline sten in z rebri smo dosegli potrebno ojačitev, tako da tudi mehansko odgovarja.

Slika 22 nam kaže izvedbo koluti za klinasti jermen. Prehodi od tankih na debele stene dajejo ulitku nepravilno livarsko-tehnično obliko. Izdelava te konstrukcije je nepriporočljiva.

Take dolgotrajne pijanosti navadno vodijo do npravne zapušenosti in težav v mišljenju, kar se pa še vedno lahko popravi. Dejansko se namreč alkoholna psihoza v tem razdobju ne pokaže pri več kot 10 odstotkih vseh alkoholikov.

Moralno propadanje se je razvilo do take mere, da alkoholik popiva z ljudmi, ki so po družbenem položaju globoko pod njim — celo veliko rajši kakor z ljudmi iz svoje družbe — morda zato, ker se med takšnimi lahko čuti bolj zvišenega. (Stoji torej vsekakor na stališču human relation.) Če si ne more nabaviti alkohola za pitje, se bo zadovoljil tudi z raznimi »tehničnimi proizvodi«, kot alkohol za masažo itd.

V tem času je odpornost proti alkoholu po navadi čedalje manjša. Zdaj mu zadoštuje že polovica nekdanje količine, da je »do mrtvega pijan«.

Stalno se pojavljata nedoločen strah in tam se pojavljajo ti simptomi tudi v času kritičnega razdobja, toda v kroničnem razdobju se pojavljajo, kakor hitro v organizmu ni več alkohola. Posledica je, da alkoholik »kontrolira« te simptome z alkoholom. Prav tako je tudi s psihomotorno inhibicijo, t. j. nesposobnostjo, da bi opravil preprosto mehanično delo, da bi n. pr. navil uro — če v organizmu ni alkohola.

Potreba, da se kontrolirajo ti simptomi, je neprimerno večja od potrebe, da se ublažijo osnovni, t. j. začetni simptomi notranjih konfliktov, tako da opijanje dobi značaj skušnjave.

Pri mnogih alkoholikih, nekako pri 60 odst. alkoholikov, se razvija neka nedoločena verska potreba, ker postopoma oslabijo njih samopravičevanja. Končno postanejo spričo pogostnejših dolgotrajnih pijanosti samoopravičevanja tako vsakdanja in jim tako težko uspe opravičiti to stanje pred stvarnostjo, da ves sistem samoopravičevanja propada in da alkoholik končno prizna, da je poražen. Zdaj sam od sebe kaže pripravljenost za zdravljenje. Vendar nadaljuje z divjim pijančevanjem, ker ne vidi nobenega izhoda.

Svoj čas so mislili, da alkoholik mora doživeti stanje popolnega poraza, preden ga je mogoče ozdraviti. Klinične izkušnje pa kažejo, da se ta »poraz« lahko izzove veliko prej, preden nastopi sam od sebe in da se nasprotno lahko zaustavi tudi začetni alkoholizem.

Ker ga lahko prepoznamo, je možnost, da se lotimo tega vprašanja tudi s preventivnega stališča.

(Poročilo pododbora za alkoholizem pri Svetovni zdravstveni organizaciji v l. 1954

— Ponatis iz revije »Priroda, človek in zdravje«.

JE PA PESEM GOSTOVALA . . .

V marcu so gostovali na Ravnah pevci zbora prosvetnih delavcev »Slavko Osterc« iz Maribora. Vse take so zapeli in s pesmijo vse povedali. Ne bomo ocenjevali, niti hvallili. Pesem tudi najteže ocenimo, ker jo najgloblje občutimo; njena mera gre namreč v lepote, kjer zmanjka besed.

Direktor Železarne Gregor Klančnik jih je pozdravil, jim povedal o naši »slabosti« ter jim tolmačil naš čut in naš kraj:

»V imenu kolektiva Železarne Ravne in v imenu vseh krajanov se vam iskreno zahvaljujem za toplo in prijetno pesem, ki ste nam jo nocoj zapeli. Mi smo se sicer vašemu trudu in kvaliteti primerno izkazali. Slično kot na letošnji zimski olimpiadi, kjer je bila Sofija Loren večja senzacija kot pa stotine požrtvovalnih športnikov, je zmešalo tudi naše prebivalce. Prišla je Gina Lolobrigida sicer samo v filmu, pa vendar dovolj za zmanjšanje obiska na koncertu.

Na žalost ste prekratko časa med nami, da bi vsaj spoznali našo rast in napredek. Nekateri ste že to priložnost verjetno imeli, za ostale pa želim, da bi še prišli in spoznali, da je v tem kraju viden plod desetletnega socialističnega gospodarjenja. Ravne so prerastle Guštanj. Iz zastarelega kraja se je razvil važen gospodarsko, kulturno-prosveten in športni center tega dela lepe slovenske zemlje. Železarna, ki je središče celotnega dogajanja, je povečala svojo proizvodnjo v primeri s predvojno desetkrat, število zaposlenih pa se je dvignilo od 400 na 2300. Kljub temu pa še nismo prevelik kraj, da ne bi eden drugega poznali. Zato tudi po rednem delovnem procesu ostajamo ena vzajemna družina in z delom po raznih političnih, kulturnih, prosvetnih in športnih organizacijah pospešujemo splošno rast kraja in krajanov. Naša prizadevanja pa se ne omejujejo samo na Mežiško dolino, postati hočemo vidna slovenska trdnjava, svetilnik nacionalne in ekonomske svobode, ki ne bo poznal državnih meja in katerega žarki morajo prodreti v poslednjo slovensko vas, v zadnjo slovensko hišo, da bi poživali kri naših bratov in sestra, da ne bi pod tujim vplivom otrpnila. Tudi vaš današnji koncert je en majhen delež v tem našem prizadevanju, zato želimo, da se še vrnete med nas. Za čim uspešnejše nastope pa kličem: naj živi in se razvija pevski zbor prosvetnih delavcev našega okraja!«

Bil je lep večer.

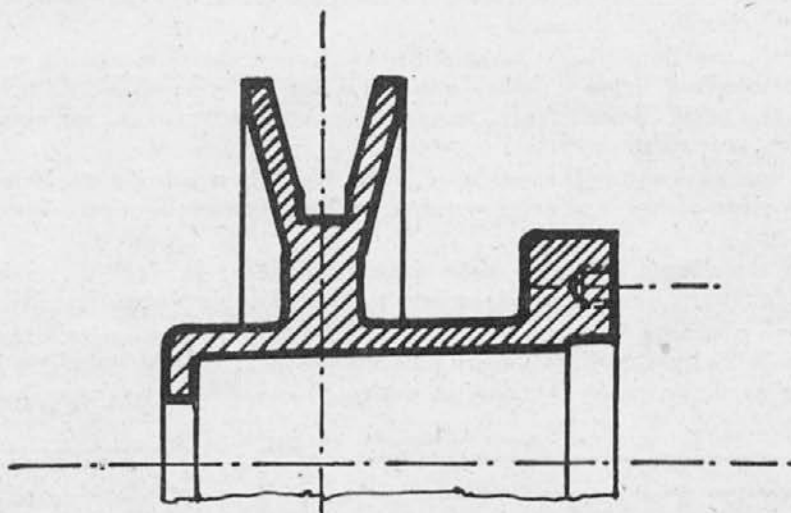
Da so bili zadovoljni tudi pevci, je povedalo pismo, ki je prišlo po gostovanju:

Upravnemu odboru Železarne Ravne.

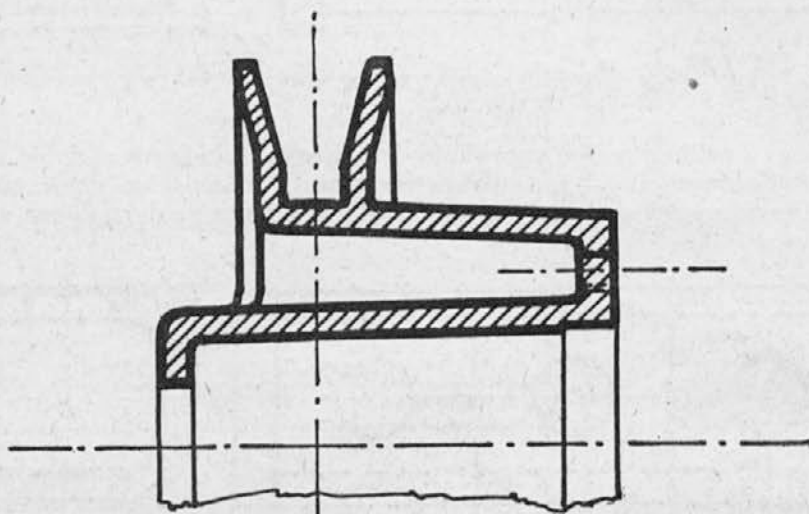
Pevski zbor prosvetnih delavcev »Slavko Osterc« Vam izreka toplo zahvalo za vso izkazano pozornost in pomoč ob priliki gostovanja našega zbora na Ravnah. Pomagali ste mlademu društvu, da je poneslo pesem na našo lepo Koroško. V imenu zbora Vas iskreno pozdravljamo!

Predsednik: Janko Žurman.

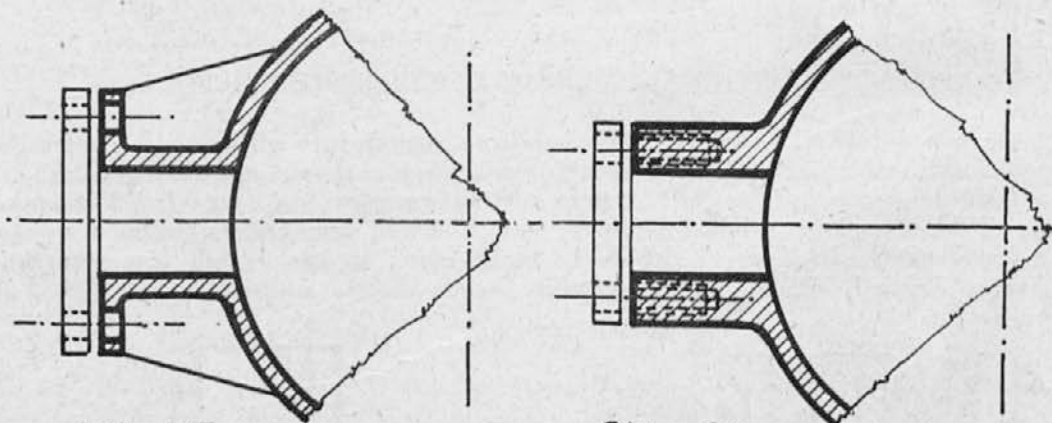
Ali ne čutimo pri tem obojestranskem zadovoljstvu za doma še nekaj več? Pesem

Slika 22.

Slika 23.

Slika 25.

Slika 24.

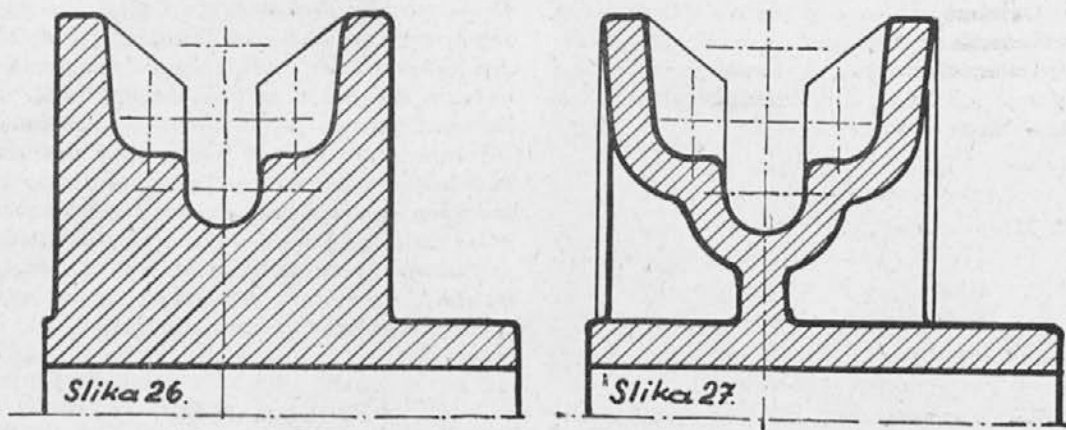
Slika 23 nam kaže, kako lahko izvedemo konstrukcijo iste koluti z enakomernimi debelinami sten. Ta način je livarsko-tehnično pravilen in tudi mehansko odgovarja.

Na sliki 24 vidimo ohišje lopute visokotlačnega voda. Tesnilna prirobnica je privijačena v odebeljen nastavek, ki prehaja v tanjši del. Ta konstrukcija je livarsko-tehnično nepravilna in ni priporočljiva.

Na sliki 25 vidimo izvedbo ohišja iste lopute. Ohišje je napravljeno tako, da so stene enakomerno debele.

Za ojačitev prirobnice imamo primerno število reber, tako da tudi mehansko odgovarja. Konstrukcija zadovoljuje livarsko-tehnične pogoje in je dobro izvedljiva.

Na sliki 26 vidimo izvedbo prosto tekočega verižnega kolesa. Prehodi od tankih na debelejšje stene so zelo veliki. Ta način gomila veliko maso in je livarsko-tehnično konstrukcija tega ulitka nepravilna in nezaželena.

Na sliki 27 vidimo izvedbo enakega prosto tekočega verižnega kolesa, katerega konstrukcija je takšna, da ima enakomerne debeline sten. Izvedba mehansko odgovarja in je tudi glede manjše teže bolj ugodna. S primernim številom reber je zasigurana potrebna jakost kolesa. Ta izvedba je livarsko-tehnično pravilna in priporočljiva.

(Nadaljevanje sledi.)

Inž. Milan Dobovišek:

Rentabilnost proizvodnje nizko legiranih elektro jekel v bazični SM peči

CR-REDUKCIJSKI POSTOPKI

Izdelava nizko legiranega jekla je vsakdanji pojav v onih jeklarnah, ki imajo v programu legirana jekla. Izdelujejo se v glavnem v bazičnih obločnih pečeh, pa tudi v visokofrekvenčnih bazičnih ali celo v kislih visokofrekvenčnih pečeh; v zadnjih le takrat, kadar ne zahtevamo od jekla posebnih fizikalnih lastnosti. Redkeje pa se nizko legirana jekla izdelujejo v bazičnih SM pečeh, ki imajo bazični krommagnezitni obok.

Kakor redkost izdelave, so tudi izkustva izdelave teh jekel v SM pečeh mnogo manjša kot v električnih pečeh. V naši državi se v večji meri bavi s tem le naša jeklarna na Ravnah.

Pri vsem tem ne mislimo na ono izdelavo legiranega jekla v SM pečeh, kjer dodamo šarži tik pred koncem rafinacijske periode ali pred izpustitvijo potrebne ferolegure, ki se kratko malo porazdelijo po jeklu v potrebnih odstotkih legiranih elementov, na kar jeklo izpustimo iz peči v ponovco. Tu gre za posebni postopek, imenovan **Cr-redukcijski postopek**, pri katerem že od vsega začetka založimo poleg potrebnega grodlja še legirano staro železo ali razne odpadke kovanih ali valjanih ingotov. Pri tem pridobimo gotove količine niklja, molibdena, kroma itd. že kar iz vložka tako, da nam je potreben dodatek dragocenih ferolegur mnogo manjši, kot bi bil, če bi izhajali iz vložka nelegiranega starega železa. Ravenska jeklarna se je pričela baviti s prvimi poskusi že leta 1953 in je postopek že v istem letu uvedla v redni tok proizvodnje.

S podobnimi postopki se je med vojno bavila Nemčija, ki ji je šlo predvsem za to, da bi omenjena jekla proizvajala kar najceneje, da bi potrošila čim manj dragocenih ferolegur ter da bi izkoriščala legirane odpadke čim bolj rentabilno. Jasno je, da so rezultati, doseženi v raz-

ličnih pečeh, bili močno različni in so odgovarjali specifičnim pogojem posameznih peči. Razumljivo je tudi, da so le nekatere SM bazične peči bile prirejene za izdelavo teh jekel. Vse te pogoje, ki jih moramo doseči v SM pečeh, če hočemo rentabilno proizvajati jeklo po omejenem postopku, bomo spoznali pozneje.

ZAKAJ RAVNO NA RAVNAH?

Marsikdo se bo vprašal, zakaj smo se lotili tega načina proizvodnje ravno na Ravnah, saj imamo vendar obločne in V. F. peči. Smatram, da je bil glavni vzrok potreba po velikih količinah teh jekel za naše predelovalne obrate. V naših elektro pečeh jih nikakor nismo mogli izdelati v dovoljni količini, saj je bil program ravske železarne iz leta v leto kvalitetnejši, poleg tega pa so nam tudi večkratne redukcije električne energije narekovale povečati proizvodnjo nizko legiranih jekel. Na drugi strani pa vemo, da je edino ravska železarna poklicana, da konzumira večji del legiranih odpadkov ali legiranega starega železa iz vse jugoslovanske predelovalne industrije. Končno bi omenil, da so izredne težave z nabavo dragocenih ferolegur, katere lahko v veliki količini pridobimo nazaj pri taljenju legiranega vložka.

POSTOPKI TALJENJA NIZKO LEGIRANIH JEKEL

Prav gotovo je najbolj zanimivo, na kakšen način lahko izdelujemo nizko legirano elektro jeklo v topilniških agregatih. Videli bomo, da je v naši železarni več postopkov.

I. Izdelava nizko legiranih jekel v elektro obločni peči, in sicer:

je tu doma — vsaj некоč je na Koroškem tako bilo in v Podjuni, Rožu in Zili je še tako. Ali ne bi bilo temeljno naše, da bi po širni domovini orila kdaj tudi koroška pesem zbora železarjev, rudarjev in burnih pavrov dežele Uršlje gore in Pece! Naši godci so tako že zabučali, naši pevci pa so, žal — zamolčali...

REŠEVALNA POSTAJA POTREBUJE NOV VOZ

Vsi vemo, kaj se pravi hiter nastop reševalne postaje — in v primeru nujne potrebe še bolj, kaj pomeni na klic odgovor: ni voza, je pokvarjen.

Značaj našega dela je tak, da je lahko tudi značaj poškodb tak, kjer odločajo minute.

Ob tem sporočilu pa smo srečni, da lahko objavimo tudi že zagotovilo, da je predložitev Reševalne postaje naletela povsod na razumevanje in tako smemo upati na potrebno dopolnitev prevoznih sredstev.

1. na način popolne oksidacije (uporaba rude ali kisika za žilavenje),
2. z delno oksidacijo,
3. brez oksidacije (pretopitev).

II. Izdelava nizko legiranih jekel v visokofrekvenčni peči (pretopitev in dolegiranje):

1. uporaba navadnega vložka,
2. uporaba legiranega vložka (oboje v kisli ali bazični peči V. F.).

III. Izdelava v SM bazičnih pečeh:

1. nelegiran, hladen vložek in grodelj — legiramo ob koncu rafinacijske periode v peči deloma v ponovci,
2. delno legirani vložek in grodelj — dokončno dolegiramo na koncu rafinacijske periode v peči delno v ponovci, kamor dodajamo samo dezoksidante (Fe Si, Al, Fe V, Fe Ti). Zadnji pa se deli na:
 - a) delo brez izpustne ozir. vlečne žilindre,
 - b) delo z izpustom ozir. vlečenjem žilinde v periode rafinacije.

KAR DELAMO, MORAMO POLNO POZNATI

Ker nam gre tu le za izdelavo nizko legiranih jekel v SM peči, obravnava ta članek le Cr-redukcijski postopek. Za naše pogoje je interesanten postopek, pri katerem se rafinacijska žilindra ne menja, temveč ostane ista vse do konca taljenja. To je ravno naš osvojeni postopek, vendar pa nam še dela težave zato, ker posamezni topilniški mojstri teoretično niso tako podkovani, da bi mogli sam fizikalno-kemični proces taljenja točneje poznati. Skušal bom prikazati posameznim topilcem in mojstrom izredno važnost teoretične izobrazbe, katera bi bila v naši železarni mogoča, saj imamo dovolj sposobnih ka-

drov, ki bi posameznike lahko strokovno izpopolnili.

V naši jeklarni smo do sedaj izdelali že preko 500 šarž, za katere smemo trditi, da so bile dobro izdelane, da so fizikalno-kemično odgovarjale predpisom, razen nekatere, ki so bile slabše, vendar to bolj zaradi slabega vodenja ali pa zaradi objektivnih težav (zaradi plina, ki je vseboval previsok odstotek žvepla, na drugi strani pa je povzročil prehladen hod peči). V tem članku nam gre za sledeče vrste jekla:

- nizko legirana Cr-Mo jekla (VCMo 125—150, ECMo 80—100),
- nizko legirana Cr V jekla (VCV 140—150),
- nizko legirana Cr Mn jekla (EC 30—100),
- nizko legirana Cr Ni jekla (VCN, ECN 15—45),
- nizko legirana Cr Mo V jekla (VCMo 230, F1W 14.70, 14.56),
- visoko legirana Cr Ni Mo V jekla (Utop extra).

Mislím, da bi bilo potrebno seznaniti se z vsemi najvažnejšimi pogoji pri izdelavi teh vrst jekel za Cr-redukcijski način, kar pa vsakemu ne bo mogoče, preden se ne seznaní z osnovnimi fizikalno-kemičnimi procesi, ki nastopajo v času taljenja in rafinacije. Naša naloga je pridobiti iz legiranega vložka čimveč kroma, za katerega vemo, da zelo rad odgori (oksidira), medtem ko vemo, da so izgube na Mo in Ni zelo majhne.

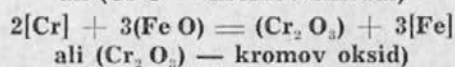
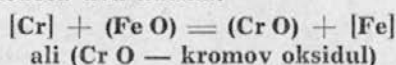
Če govorimo o kromu, ki se med topljenjem nahaja v železu, ga metalurgi pišemo v oglatem oklepaju [Cr]; ako pa govorimo o onem Cr v žlindri, ga pišemo v okroglem oklepaju (Cr). Nadalje govorimo o količini kisika v železu in žlindri, saj se s pomočjo njega oksidirajo elementi, kot Mn, Si, P itd. in Cr, vendar je kisik v žlindri vedno vezan na železo in ima zato oznako FeO. Metalurg ne uporablja izraza: količina FeO v žlindri, ampak koncentracija (FeO) v žlindri.

Oglejmo si, kako pride do odgorevanja nekaterih nezaželenih in zaželenih spremljajočih elementov kovinskega vložka s pomočjo kisika, ki pride v peč z vpihanim zrakom in dodatkom rude:

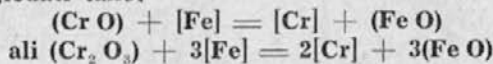
- Si (silicij) + O₂ (kisik) =
= (Si O₂) sil. dioksid,
- Mn (mangan) + 1/2 O₂ (kisik) =
= (Mn O) man. oksidul,
- 2 P (fosfor) + 5/2 O₂ (kisik) =
= (P₂ O₅) fos. pentoksid,
- Cr (krom) + 1/2 O₂ (kisik) =
= (Cr O) kromov oksidul.

To, kar smo napisali, se imenuje reakcija oksidacije. Pri izdelavi kromovih redukcijskih šarž nas najbolj zanima obnašanje kroma, saj nam bo šlo tu vedno za to, da tega čim več pridobimo nazaj v jeklo oziroma da se nam čim manj oksidira v žlindro.

Četrta reakcija ali odgorevanje kroma z dodatkom kisika v Cr O se pravilno piše na sledeča dva načina:

Kisik namreč vedno prehaja v jeklo preko žlindre kot (Fe O), nikoli pa kot elementaren O. Vidimo tudi, da obstajata dve reakciji oksidacije kroma. Prva se navadno poraja v kislih in bazičnih pečeh, druga pa samo delno v bazičnih. To, kar smo napisali, je oksidacija, saj smo krom oksidirali z dodatkom kisika v kromova oksida (Cr O) ali (Cr₂O₃). Ako pa zgoraj napisani reakciji obrnemo, dobimo redukcijo kroma; potem bi morala reakcija izgledati tako:

Tu smo torej oksida (Cr O) in (Cr₂O₃) reducirali v Cr in 2 Cr.

Če govorimo o redukciji, pomeni, da kromov oksidul ali kromov oksid, ki se nahajata v žlindri, pod določenimi pogoji reduciramo v elementaren krom, ki kot čisti element potuje iz žlindre v jeklo. To

pa je ravno naš namen, če hočemo rentabilno proizvajati nizko legirana jekla, ki vsebujejo krom, pridobljen na krom-redukcijski način v SM bazični peči, v katero zalagamo legirani vložek s kromom.

Da pridemo do teh pogojev učinkovite redukcije in čim višjega izkoristka kroma, moramo spoznati bolj natanko celotni postopek od priprave vložka pa do konca rafinacije šarže in pogoje, pod katerim bo ta učinkovitost redukcije kroma oziroma izkoristek kroma maksimalna.

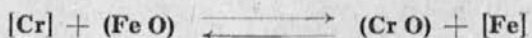
POGOJI PLINA

Plin mora biti po možnosti kalorično močan, vsebuje naj čim manj žvepla. To zaradi tega, da nam ni potrebno šarže založiti s previsokim odstotkom ogljika, ker se s tem podaljša rafinacija; to se odraža v zvišanju koncentracije Fe O v žlindri zato, ker z vpihanim zrakom pride kisik dalj časa v kontakt z žlindro. Posledica večje koncentracije (FeO) v žlindri pa povzroči večji odgorek kroma iz jekla v žlindro, kar je jasno razvidno iz reakcije [Cr] + (Fe O) = (Cr O) + [Fe].

Ker je to navadna enačba, mora biti koncentracija leve strani enaka koncentraciji desne strani. Če pa se s podaljšanjem rafinacije (Fe O) poveča (isto povečanje dobimo tudi z dodatkom kisika iz rude), potrebuje ta (Fe O) avtomatsko več kroma iz jekla, da se ves (Fe O) iz žlindre lahko veže v kromov oksidul, to pa za nas pomeni odgorek kroma.

Če hočemo krom reducirati iz žlindre nazaj v jeklo, pa je potrebna dodatna temperatura, katero lahko dosežemo samo, če obratuje peč zelo vroče, torej če imamo potrebne pogoje plina in zraka in čim manj (Fe O) v žlindri.

Ti pogoji se lahko med rafinacijo stalno menjajo, kar mora vsakdo, ki vodi šaržo, dobro poznati. Pride torej do tega, da prej omenjena reakcija lahko poteka iz leve v desno (oksidacija kroma) ali pa iz desne v levo (redukcija kroma), zato jo metalurgi pravilno pišemo tako, da namesto enačaja naredimo dve protismerni puščici:

Zgornja puščica nam prikazuje oksidacijo kroma v kromov oksidul, ki gre v žlindro, spodnja pa redukcijo kroma iz kromovega oksidula v elementarni krom, ki gre v jeklo.

LASTNOSTI PEČI

SM peč mora imeti sorazmerno globoko dno z manjšo površino kopeli (reakcijsko površino). Moramo vedeti, da je oksidacija vseh elementov, tudi kroma, pri peči z nizkim dnom lažja in hitrejša, redukcija pa težja, ker (Fe O) iz žlindre hitreje prihaja v dotik s kromom ali z drugimi elementi iz jekla. Šarže morajo za redukcijo kroma potekati vroče, zato je potrebno, da je peč zmožna dobro taliti, kar pa je navadno od 100—130 te šarže pečne vzdržnosti (komor). V tem obdobju dela peč zelo intenzivno in toplo, kar pa je ena glavnih zahtev, ki jih postavljamo za po-

Valjarna na Ravnah je iz prejšnjega stoletja. Nove potrebe proizvodov plemenitih jekel Jugoslavije zahtevajo in bodo dobile novo.

goj izdelave teh jekel. Ker je pri nekajkratnih zaporednih taljenjih Cr-redukcijskih šarž zaradi močno silicirane žindre precej zajedena stena v višini žindre, moramo steno skrbno zametavati s sintermagnezitom. Pred vsako šaržo morajo biti gorilci dobro očiščeni, prehod pa ne premočno zamašen, ker se lahko dogodi, da ga na koncu rafinacije, ko je treba izliti šaržo, ne bomo mogli pravočasno odpreti. Posledica bo ta, da nam pri končnem dodatku kroma istega preveč zgori (oksidira). Komore morajo biti dovolj tople, sicer nimamo pravega učinka plina in zraka.

V ravenski topilnici more rentabilno topiti omenjene šarže le SM peč II, ker ima za to pogoje, dočim SM peč I zaradi izredno plitvega dna in precejšnje reakcijske površine ne dovoli redukcije iz žindre, če pa jo, potem le redko, kadar dela izredno vroče.

VLOŽEK

Po možnosti bomo vedno izbrali legirane odpadke, ki naj vsebujejo čim več legiranih elementov, ki med taljenjem najmanj odgorijo oziroma ki imajo čim manjšo afiniteto do kisika. Ti elementi so molibden, nikelj in krom. Delo je tem bolj rentabilno, čim več pridobimo teh elementov iz odpadkov ali starega železa, da ni potrebno dodati na koncu rafinacije preveč ferolegura. Vložek naj vsebuje računsko največ 2 % kroma, sicer je odgorek kroma previsok že med samim raztapljanjem. Žindra bi bila toliko gosta, da bi potrebovali preveč Si v vložku, če bi hoteli napraviti žindro lahko tekočo. Previsok Si v vložku bi na drugi strani povzročil dodatno trajanje rafinacije zaradi odfosforanja, ker bi morali dodati preveč apna, nadalje težje odžveplanje iz istih razlogov in s tem v daljši rafinaciji povečanje koncentracije FeO v žindri in zopet premočan odgorek kroma. Žindra, ki vsebuje ob raztaljenju vložka previsok krom, je tudi neaktivna za hitre potrebne reakcije.

V vložku naj bo od 0.5 do 0.8 % Si zaradi nižjega odgorka kroma; kolikor ga je manj, ga je treba dodati ali v obliki 18 % FeSi ali 75 % FeSi na žindro med raztaljevanjem vložka. Po možnosti je treba v vložek dodati tudi take odpadke, ki vsebujejo več Si (OSIMO, KHS voda, KHS olje itd.) kot navadno jeklo.

Mangana dodamo v vložek enkrat več, kolikor ga zahteva končna analiza jekla, ki ga izdelujemo. Prekoračiti tega ne smemo, ampak ga prej dajmo manj, ker se nam ob vročem vodenju Cr-redukcijskih šarž pojavi v jeklu na koncu rafinacije polovica onega mangana, ki ga imamo v vložku. Naši primeri vsebujejo navadno od 0.9 do 1.2 % Mn v vložku. Poudarjam pa, da to nikakor ne velja za navadne šarže, ker pri njih vodenje ne poteka tako vroče in kjer izvajamo hladnejšo rafinacijsko periodo, poleg tega pa ima sam vložek, ki je rjast, večjo možnost oksidirati mangan. Pri Cr-redukcijskih postopkih pa zaradi prevelike izgube (odgorka) kroma ni mogoče hladno voditi šarže. Na žalost je to slabost Cr-redukcijskih po-

Ostanki zaježitve na Meži — danes le še pripoved davnih dni

stopkov, saj tu ne moremo izvesti pravilne oksidacije fosforja ter preprečiti nastopanje MnO v jeklu.

Ogljik računamo navadno 30 % više kot želimo raztopiti šaržo. Moramo pa upoštevati vložek, ali ta vsebuje več ali manj žvepla; zato je potrebno tudi zaradi skrajšanja ali podaljšanja rafinacije za pravočasno odžveplanje tudi vložek više ali niže naogljčiti. Apna smemo dodati v vložek za naše pogoje največ 4 % kovinskega vložka, edino v primerih, če imamo previsoko žveplo, ga dodamo do 5 %. Zaželeno pa je samo 3 % apna od količine kovinskega vložka ali celo manj zaradi manjšega odgorka kroma. Če upoštevamo, da je glavna bazična komponenta v žindri CaO, kislina pa SiO₂, mora biti razmerje bazične komponente proti kisli komponenti (CaO : SiO₂) v prvi poskušnji rafinacije od 0.8 do 1.5; torej ne sme biti višje. Višje je lahko samo, če imamo opravka z nizkimi % kroma v vložku (pod 0.5 %). To razmerje pišemo v metalurgiji CaO/SiO₂ in ga imenujemo »bazičnost žindre«. Šele med rafinacijo ga postopoma zvišujemo z dodatki apna, tako da ga največ dvignemo do 2.7, ne pa preko, ker bi v tem primeru zopet odgorelo preveč kroma; žindra bi postala gosta — slabše aktivna. Te vrste šarž zahtevajo manjše količine apna.

Grodlja damo v vložek le 18 do 25 % od celokupnega vložka, ne več, zaradi previsokega fosforja v grodlju, delno tudi zaradi previsokega mangana, ki bi zahteval hladno vodenje šarže, istočasno pa velik odgorek mangana, posebno pa kroma.

Če imamo v vložku premalo niklja, ga moramo po možnosti dolegirati tik pred raztopitvijo šarže, ko dosežemo že redkotekočo žindro nad talino in še del neraztopljenega vložka. Poznejši dodatek v dobi rafinacije naj ne preseže 2 % teže vložka.

Če uporabljamo namesto FeMo cenejši CaMoO₄ (kalcijev molibdat, ga moramo dodati v zaprti posodi med zalaganjem ostalega vložka ter pokriti s karburitnim prahom ali apnom, sicer je nevarnost, da

nam ga veter (zrak) nosi v komore. Če vse to pazljivo založimo, na molibdenu ne bomo imeli znatnih izgub. Poznejši dodatek kalcijevega molibdata v dobi rafinacije je nekoliko težavnejši in se izvede ob močnem priprtju plina in zraka. Če delamo s FeMo, ga moramo dolegirati vsaj 15 minut pred izpustitvijo šarže.

Tu je bila kratko opisana izbira in najvažnejši momenti pri pripravljanju vložka. Predno pa pripravimo vložek za šaržo, si moramo napraviti točno bilanco istega. Dokler mojster ne bo znal sam napraviti takšne bilance, ne bo vedel, kako se mu bo šarža raztopila, niti kako jo bo v rafinaciji vodil. Bilanca je torej osnova mojstrskega znanja, na žalost jo pa vsi mojstri ne znajo sestaviti. Pozneje bomo videli tudi primer izračunavanja vložka, ko bom navedel konkretni primer šarže, pri kateri je bila redukcija kroma res idealna.

ZALAGANJE VLOŽKA V PEČI

Zalaganje se naj vrši dovolj hitro in po nekem pravilu, kjer se naj na dno najprej dajo ostružki, nato pa že veliki odpadki. Ostružki se potrebujejo zato, da nam grob vložek ne pokvari dna. Na koncu se pokrije vložek z grodljem. Prebitek zraka med zalaganjem naj bo okoli 35 do 38 % z ozirom na teoretično potrebno količino zraka, dodanega plinu.

TOPLENJE

Začetek toplenja se vodi z maksimalno močjo ter tudi s pribitkom zraka 35 do 38 %. Proti koncu raztapljanja vložka se preide na 39 do 40 %, ko prične rafinacija. Ob prvi delni raztopitvi vložka, če isti vsebuje premalo silicija (manj kot 0.5 % od teže vložka) se mora pričeti dodajati po celotni površini vložka 18 % FeSi računsko toliko, da ga dobimo v mejo 0.5 do 0.8 %. Če imamo v vložku več kroma, ga damo več, če ga imamo manj, ga damo manj. Če bi FeSi 18 % premalo

stanjšal žlindro, je treba proti koncu raztaljevanja (20 do 30 minut pred prvo preizkušnjo) dodati droben 75 % Fe Si, enakomerno po površini žlindre. Paziti je treba, da ga ni preveč, tako da žlindra še obdrži potrebno bazičnost, katero smo prej omenili. Šaržo se raztopi vroče. Prva preizkušnja je že delno pomirjena. Jeklo vsebuje zelo malo plinov, skoraj dela luncker v preizkušni kokilici. Kovanje preizkušnje, ki mora biti vedno izvedeno, mora biti brezhibno, pa tudi, če vsebuje preko 0.08 % žvepla. To je dosegljivo, če se šarža dovolj toplo raztopi.

Žlindra mora biti ob prvi preizkušnji na pogled črna, imeti mora močan sijaj (slični na kisló žlindro, zelenkasto-rumen prelom). Koncentracija (FeO) v žlindri ob prvi preizkušnji rafinacije pri pravilnem raztopljenju ter pri pravilni baziciteti žlindre ne smè presegati 5 %, sicer nam je odgorek kroma med raztapljanjem previsok. Ako dosežemo nizek (FeO), smo gotovi, da nam med raztapljanjem ni odgorelo več kroma kot 25 % od onega, ki je bil v vložku.

RAZTOPITEV ŠARŽE, PRVA PREIZKUŠNJA NA KROM TER VODENJE RAFINACIJE

Prva preizkušnja naj vsebuje vsaj 70 % onega kroma, ki ga imamo v vložku. To dosežemo, če upoštevamo vse pogoje, ki sem jih prej naštel od vložka do rafinacije. V rafinaciji je treba doseči vsaj delno redukcijo kroma.

Dogodi se celo, da dobimo večkrat v prvi poskušnji že 80 do 90 % ali celo višji izplen kroma z ozirom na količino onega kroma v vložku in se nam krom med rafinacijo noče reducirati. Tedaj smo vseeno dosegli, če nam krom tudi malo oksidira, zaželeni uspeh, saj nam gre vendar za končni izplen kroma. Nadalje imamo primere, ko se nam krom raztopi komaj s 60 % izplenom, nato ga močno reduciramo v dobi rafinacije in kljub tej znatni redukciji nismo dosegli onega kot v prejšnjem primeru, ko smo raztopili šaržo z 80 do 90 % izplenom in ko nam je krom v rafinaciji nekoliko oksidiral. Drugi slučaj se nam bo zgodil takrat, če imamo v prvi poskušnji premočno bazično žlindro, katere posledica je večja koncentracija (FeO) v njej in nizek izplen kroma ob raztopitvi. Zato moramo nujno paziti, da imamo, kot sem že omenil, bazičnost žlindre ob raztopitvi vložka 0.8 do 1.5 %. Tukaj moramo dati tudi analize na Ni in Mo, ki se navadno ne izpremeni med rafinacijsko dobo.

Predezoksidacija šarže bi bila potrebna, kolikor bi imeli na razpolago dobro zrcalovino, ker je pa ni, vodimo za zdaj šarže brez nje, razen z delno predezoksidacijo; to je takrat, ko dodamo v peč nekoliko Fe Mn. Sicer je pa Fe Cr tudi

Še neznan občutki. Ves svet se vojne boji in ga je strah pred njo. To je gotovo najbolj veljavna resnica. Čisto tako pa pri vseh najbrž le ni. Zanimivo bi bilo vedeti, kak občutek imajo do vojne tisti, ki so do sedaj napadali oziroma vojne začeli. Tak mora gotovo drugače misliti, pa bi bilo prav, da bi nekdo teh obdelal to še nepopisano občutje napadalcev.

dezoksidant, tako da lahko mirno trdimo, da je predezoksidacija zadovoljiva.

Dolegiranje kroma se vrši 5 do 7 minut pred izpustitvijo šarže v ponovco. Ferokrom, po možnosti se uporablja carbure, ker je cenejši od suraffine ali affine, se mora dodati v peč v vročem stanju, da se hitro topi. Dodani Fe Cr, ki se navadno računa na gornjo mejo zahtevane končne analize, upoštevajoč oni krom, ki smo ga dobili od zadnje predposkušnje, javljenega iz laboratorija.

Istočasno je treba ob dodatku Fe Cr pripreti zrak na 15 do 25 % pribitka, da je odgorek kroma čim manjši. Po petih minutah moramo talino v peči čim bolj premešati z drogovi, nato pa vzeti vročinsko preizkušnjo. Šarža mora teči 7 minut po dodatku Fe Cr, ne prej ne pozneje, ker se nam v prvem primeru Fe Cr ni popolnoma raztopil, v drugem primeru pa nam bi preveč kroma oksidiral.

Fero-mangan se dolegira običajno vedno v peč deset minut pred izpustitvijo jekla v ponovco. To je že zaželeno predezoksidacija, kot sem prej omenil.

Vse ostale fero-legure, kot Fe Si, Fe V ter aluminij moramo dodati v ponovco. Vanadij in aluminij vržemo v curek jekla, ko teče v ponovco. Prebodna odprtina naj bo majhna, da se nam žlindra ne bi mešala s fero-legurami, dodanimi v ponovco in da ne bi po nepotrebnem dobili premočno redukcijo fosforja, ki pa ni zaželeno.

Kako mora biti vodena kromredukcijska šarža, nam bo najlepše pokazal primer vodenja ene od že izdelanih talin v SM peči II naše topilnice.

ŠARŽNA ŠTEVILKA 6149 — KVALITETA VCN 35 h

Zahtevana analiza:

C = 0.28—0.34	P = max. 0.035
S = max. 0.035	Si = 0.15—0.35
Ni = 3.25—3.75 %	Cr = 0.55—0.90
Mn = 0.40—0.60	

Vložek:

metalni:

grodelj	2.700 kg
odpadki kvalitete:	
ONi	1.500 kg
Ikarus 2	1.700 kg
VCN 35	600 kg
NCN 15	550 kg
EC	3.900 kg
St. 50.11	1.000 kg
nikelj	280 kg
Skupaj	12.230 kg

nemetalni:

apno	360 kg
karburit	70 kg

Dodatek Fe Si 18 % v vložek znaša 100 kg, na žlindro pa smo proti koncu rafinacije dodali še 10 kg Fe Si 75 %.

V vložku imamo 2700 kg grodlja ali 22 % od teže vložka, kar je pravilno in zadovoljivo za te vrste jekel. Ostali vložek je izbran tako, da smo pridobili čim več Ni, kroma pa samo toliko, da nam dolegiranje ni delalo težav, kot bomo videli pozneje v rafinaciji. Apna je dodana v žlindro 3 %, kar je zelo ugodno.

BILANCA VLOŽKA

Vložek	kg	C		Mn		Si		Cr		Ni	
		kg	%	kg	%	kg	%	kg	%	kg	%
Grodelj	2.700	2.8	75	2.5	67	0.6	16	—	—	—	—
ONi	1.500	0.75	11	0.3	4.5	0.25	3.7	—	—	0.6	90
Ikarus 2	1.700	0.15	25	0.5	8.5	0.25	4.2	1.05	18	3.4	58
VCN 35	600	0.30	1.8	0.55	3.3	0.25	1.5	0.70	4.2	3.3	20
EC 80	3.900	0.16	6.2	1.20	42	0.25	9.7	0.95	37	—	—
St. 50.11	1.000	0.35	3.5	0.35	5.5	0.25	2.5	—	—	—	—
VCN 15	550	0.28	1.5	0.50	2.8	0.30	1.6	0.50	2.7	1.3	7.2
Skupaj	11.950	1.00	124	1.10	133.6	0.32	39.2	0.505	61.9	1.55	175.2
Potreba za šaržo		1.59	194	—	—	0.55	67.2	—	—	3.7	455.2
Dodatek fero-legur		—	70	—	—	—	28	—	—	—	280

V bilanci vložka je nekoliko neugoden visok odstotek dodatka karburita C, ki daje računsko skupno 1.59 % C. Šarža se je raztopila le z 0.85 % C. Temu je vzrok dvournno topljenje vložka in verjetno nekoliko napačno dodajanje karburita v vložek.

Mangana je v tej šarži sorazmerno veliko v primeru z nekaterimi drugimi šaržami; zato je tudi redukcija v dobi rafinacije precej močna, saj je narastel mangan na 0.61 %, kar je pri vročem vodenju nujna posledica. Če pravilno vodimo toplo šaržo, pridemo celo do polovice onega mangana v rafinaciji, ki smo ga imeli v vložku. To pot smo ga imeli v vložku 1.10 %. Reducirali smo ga do 0.61 %, torej skoraj polovico.

Silicija je bilo v šarži z vložkom dodana samo 39.2 kg, ker je v celotnem

vložku le 0.32 % silicija, je bil dodatek 28 kg 75 % Fe Si nujen. Tako smo ga dobili računsko na zaželeno mejo 0.55 % Si, kar je za manjše količine kroma v vložku tudi dovoljna in zelena količina.

Kroma imamo računsko le 0.50 %, s čimer se da zelo lepo voditi kromredukcijski postopek.

Nikelj je bil računat na gornjo mejo, kar pa pri štednji ni niti potrebno.

Zalaganje vložka je trajalo 1.25 ure.

Topljenje je trajalo 2 uri.

Rafinacija je trajala 1.20 ure.

Žlindra že ob prvi poskušnji ni delala prav nobenih težav, nasprotno, bila je zelo tanko tekoča in po izgledu je imela bazičnost ca. 1.7 do 1.8. Prva poskušnja se je zelo dobro kovala in je vsebovala zelo malo plinov. Žlindra je bila pri prvi poskušnji zelo kompaktna — neporozna.

RAFINACIJA

Čas	C	Mn	S	P	Ni	Cr	Dodatki			Kovnost
							Apno	Ruda	Jedavec	
11.25	0.85	0.38	0.056	0.031	0.79	0.34	100	—	20	zelo dobra
12.00	0.60	0.54	0.048	—	—	—	100	—	—	zelo dobra
12.30	0.38	0.61	0.041	0.025	—	0.47	100	—	—	zelo dobra
12.40	0.28	0.61	0.039	—	—	—	—	—	—	zelo dobra

12.55 prebod

Iz poteka rafinacije vidimo izredno dobro potekanje reakcij ter hitro dokončano rafinacijsko periodo, ki nam je omogočila tudi idealno redukcijo Cr, kot bi to pri ugodnem plinu in hodu SM peči vedno lahko bil slučaj, če bi se šarža pravilno izdelovala.

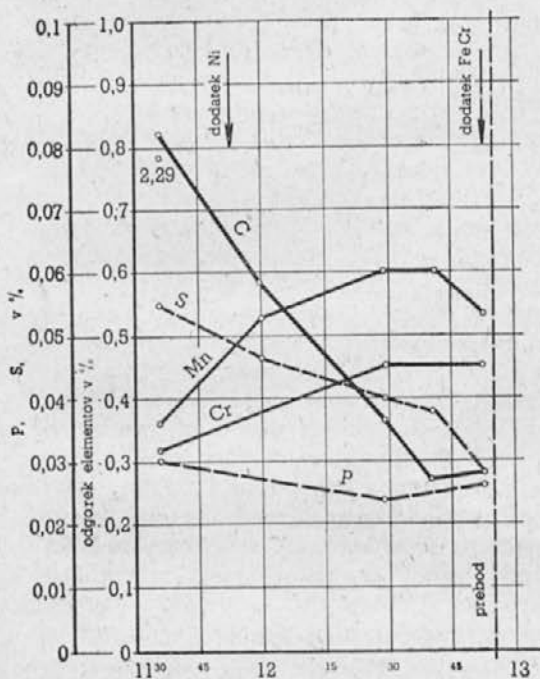

DIAGRAM ŠARŽE 6149 (VCN 35 h)

nam prikazuje rafinacijski potek omenjene šarže, iz katerega je razvidna zelo zanimiva krivulja oksidacije ogljika. Ogljik pade v prvi uri za 0.5%, kar je izredno hitro ob istočasni dobri redukciji kroma in mangana. Odžveplanje je tudi zelo dobro. Ze iz tega sledi, da je bila žilindra zelo ugodna in da je rafinacija potekala ob vročem hodu peči. Obenem vidimo dobro odfosforanje med samo rafinacijo, medtem ko smo dobili ob prehodu ali izteku jekla v ponovco delno redukcijo fosforja, kar se nam pri vročem hodu pogosto dogodi, posebno če je prebodna odprtina velika in se žilindra meša z dodatnim Fe Si v ponovco. To pot se je fosfor reduciral od 0.025 na 0.027%, kar je ugodno in minimalno.

Rafinacija je trajala samo 1.20 ure, kar je bil za te vrste šarž rekordni čas. Škoda je, da tu nismo dobili analiz na (Fe O) v žilindri, ker bi z njim dobili popolnejšo sliko.

Šarža je bila vodena v dobi rafinacije normalno z 39% prebitka zraka, le proti koncu rafinacije (ca. 20 minut pred izpustom) pa s 35% prebitka zraka.

Prebod šarže je bil ob 12.55.

Dodatki v peč:

60 kg Fe Cr Carbure (65%) — v vročem stanju.

Dodatki v ponovco:

55 kg Fe Si (78%) — v toplem stanju.

Dodatki v ponovco:

6 kg aluminija (99%)

Nikljeva konstrukcijska jekla zahtevajo ca. 0.4—0.5 Al kg/t jekla.

Temperatura preboda je znašala 1530°C (optični pirometer). Čakanje s ponovco nad kokilami je trajalo okoli 12 minut pred začetkom litja. Temperatura jekla pri litju v kokilo je znašala 1420—1430°C (optični pirometer).

Odliti so bili ingoti sledečih tež:

1×3 t — 6 min., 1×3 t — 6.40 min.,
1×3 t — 7.20 min., 1×3 t — 8.10 min.

Poleg formata je tu označen tudi čas litja posameznih ingotov. Najlepši površinski izgled je bil pri ingotu, pri katerem je trajal čas litja 7.20 minut. Vsi ingoti so bili dobro kovni. Uporabili smo vmesne lijake s 30 φ mm, 28 φ mm in 26 φ mm. Najbolj je odgovarjal lijak z 28 φ mm.

Končna analiza:

C = 0.29%, Mn = 0.55%, S = 0.029%,
P = 0.027%, Ni = 3.32%, Cr = 0.63%,
Si = 0.20%

Ob koncu nas mora najbolj zanimati, kakšen je bil izplen Cr iz žilindre v času rafinacijske periode.

V vložku smo imeli 61.9 kg Cr, kar da računsko 0.505% Cr. Dejansko smo raztopili v prvi poskušnji vložek z 0.34% Cr ali z 68% izplenom, kar je 32% izgube med raztaljenjem vložka, toda redukcija Cr na 0.47% ali povišanje Cr za 0.13% je tako dober rezultat redukcije med rafinacijsko dobo, da se je izplen zvišal na 93%.

Ravnokar omenjeni potek Cr-redukcijske šarže je za nas lahko lep primer, kako se mora podobna šarža pravilno voditi. Zapomniti si moramo, da ni vseeno, če dosežemo samo pravilno končno analizo. Glede rentabilnosti dela je najvažnejše tudi to, kako mi to šaržo vodimo, da imamo čim manj izgub in izdelamo dobro kvaliteto.

RENTABILNOST PROIZVODNJE

Če primerjamo nizko legirana jekla, izdelana v SM bazični peči na Cr-redukcijski način z onimi v El. peči, pridobimo pri proizvodnji SM nizko legiranih jekel gotove prednosti, kot:

1. Energija SM peči je cenejša kot El. obločne peči.

2. Potrošnja legiranih elementov je praktično ista, razen da si pri SM peči pomagamo včasih s takimi odpadki za vložek, katerih v obločni peči ne bi mogli v toliki meri uporabljati. Odgorki so

praktično skoraj isti kakor v obločni peči, če dela SM peč dovolj toplo. Homogenost materiala je večja. Ni toliko bojazni za vpliv vodika na pozneje nastale kosmiče. Lom v rdečem pri SM peči je minimalen, medtem ko pri El. obločni peči pogosteje nastopa.

3. Riziko pri nadaljnji kovaški predelavi je manjši kot pri jeklih, izdelanih v obločni peči, predvsem zato, ker je v El. obločni peči vpliv vodika eden glavnih povzročiteljev slabe kvalitete. To velja predvsem za naš slučaj, saj smo imeli pri CrNi jeklih vedno težave, katere so se močno zmanjšale z uvedbo izdelave teh jekel v SM peči.

4. V SM peči moremo s pridom uporabljati tudi takšne odpadke jekel, ki vsebujejo visok odstotek silicija (OSi Mo) KHS v, KHS o, Dinamo itd.), ki se pri El. obločnih pečeh le s težavo uporabljajo. V SM peči so ti odpadki celo ugodni, ker moramo držati pri Cr-redukcijskih postopkih Si v vložku od 0.5—0.8%. Poznejši dodatek Fe Si ni več v toliki meri potreben.

Ze iz teh nekaj podatkov se vidi, da je topljenje nizko legiranih kromovih in drugih jekel v SM peči rentabilnejše kot v električni obločni peči, čeprav zahteva precejšnjo pazljivost ter večjo komplicitnost.

Če bi rešili kvaliteto plina, ki naj bi vseboval pod 4 gr S/m³ (do sedaj je bil vedno 6—9 gr S/m³), potem bi s skrajšanjem dobe rafinacije, istočasno pa z boljšo redukcijo kroma, bila proizvodnja omenjenih jekel v SM peči še cenejša, saj bi s skrajšanjem rafinacije imeli v žilindri avtomatsko manj Fe O in manjši odgorek Cr.

Omembe vredno je, da se v SM peči z veliko zadovoljivostjo uporablja molibden v obliki kalcijevega molibdata, ki je cenejši kot feromolibden, in to do 0.7% Mo v jeklu, medtem ko bi v El. peči tega teže uporabljali zaradi velike količine vlage, ki jo vsebuje.

Proizvodnja se v SM peči poceni tudi zaradi nizke potrošnje grodlja ter nižje uporabe apna kot pa v primeru izdelave navadnih SM jekel. Za to šaržo uporabljamo 17—25% grodlja, medtem ko za navadne šarže do 50%.

KVALITETO DA SAMO IZOBRAZBA

Vse te pripombe nam jasno kažejo, da je proizvodnja Cr-redukcijskih šarž pri nas dovolj rentabilna, toda to pod pogojem, ako se te šarže pravilno vodijo. Za pravilno vodenje je pa potreben teoretično in praktično usposobljen mojstrski kader, zato naj nekateri topilniški mojstri in topilci nikoli ne podcenjujejo teoretičnega znanja. Naj se čim bolj potrudijo, da si ga pridobijo, dokler je za to še čas.

IZ ZGODOVINE

A: Kaj rečeš, kje je večja svoboda, ali v Ameriki ali v Rusiji?

B: V Ameriki, seveda! Bil sem tam in zakričal: Dol Truman! pa se mi nič zgodilo!

A: Nič takega! Tudi jaz sem bil v Rusiji in zakričal: Dol Truman! pa se mi ni zgodilo nič.

»Z nobenim purgarjem k'ne grem jaz tavšat...«

Ko sem neke kristalne poletne noči čakal nedeljskega jutra na Grohatu, se je čez Durce leno priklatil mesec in s srebrnimi žarki hladno pobožal planinsko kočico. Tisoče rosnih kapljic je zalesketalo v skrivnostni noči. Murnov spev je za hip utihnil in še dremajoči jančki so začudeno pogledali večnega potnika, ki je za hip postal nad kočico kot utrujeni turist — kot da preišlja, ali ne bi morda kazalo zlekniti se h pokoju v tem smaragdno zelenem raju sredi opojnega duha planinskega cvetja. Mesec se je zapletel med košate krone mogočnih smrek in obvisel. Tedaj je izza vrha Raduhe priplaval svilnat oblak in s pajčolanom prekril srebrnega ujetnika — v ozadju je pomalem rasel izza tančice vrh vaškega zvonika. Tam na oni strani se je porajal prijazen hribček s kapelico, ki se zdi kot klobuček na ogromni glavi; na drugi strani in v ozadju so zašumeli temni gozdovi, na prilikovem grmičju pred manó so vzcveteli beli cvetovi, srebrni hladni mesec se je začel prelivati v čisto zlato sončno kroglo, cvetovi so se odpirali in ko je zazvonilo v Šmarjeti jutrnico, so se prebudili še drugi, oni v Libučah in na Fari. Tedaj je zažarelo majsko jutro v vsej svoji krasoti in kamera je zaškrtnila — pomlad v rojstni vasi — maj v Šantanelu.

Pred več kot četrt stoletja — se blede spomnim prav takega poletnega jutra. Naša hiša je bila lesena in kuhinja je bila dimnica, ki ni imela nikjer dimnika. Dim si je utiral pot kjer pač in je pronical skozi špranje ob oknih in skozi line, ki so bile izrezane pod stropom. Stene in strop v kuhinji so bile obložene z diamantno črnimi kristali saj. Mala okenca so imela namen ustreči bolj radovednežem v hladnih zimskih dneh, ko se je zunaj prašila snežena vihra, glavni vir razsvetljave pa je bil plapolajoči ogenj na »zidu«, ki je kahal zajeten kos svinine — tradicionalno

nedeljsko kosilo, k temu še »repičev zos«. Ogenj je prasketal, taleča se smola je duhtela kot kadilo o veliki noči in ognjeni zublji so bili ob »klobuček«. Tam ob ognju sem sedel in »obrežvov« ves ljubi dopoldne. Zabave je bilo neverjetno mnogo na tako malem koščku sveta. Dokler dim ni bil preveč gost, sem s poželenjem gledal pod strop, kjer so visele vse mogoče dobrote od kolin, drugič sem zopet dvigal jeklene plošče na zidu. Tu je bil svet zase. Stonoge so se utaborile pod ploščami in plaho zbežale, ko je v njihov temni dom posvetil plapolajoči ogenj. Predmet posebnega zanimanja je bila krušna peč za mojim hrbtom. Vsa je bila zidana iz kamna, tudi obok, in nihče ni vedel, koliko je že stara. Ko sem bil večji, sem prodril tudi v skrivnosti te peči. Mati mi je ukazala, naj zlezem vanjo in pobrem iz nje suhe hruške in slive, kamor jih je nasula po »kruha peki«. Ta posel pa sem smel opravljati šele, ko sem bil že šolar. Mati je stala pred zidom nekoliko sključena, oči so se ji pomalem solzile. Dim je neusmiljeno grizel v oči, pa sem ušel ven v sončni dan. Nekoliko zmagoslavno sem gledal tanke pramene dima, ki so se zvijali po kačje iz vseh špranj, in izginjali proti nebu, sonce je grelo nadvse prijazno in zrak je kar zvenel. Dopoldanski ptičji koncert me je zvalil na vrt, kjer sem kradel šmarnice in se razgledoval tja proti Peci in Škarjem. Zrak je bil čist in Libuško polje mi je pomenilo veliki svet; tam za Libučami pa je bil konec sveta.

V tem začaranem kotičku sem preživljal otroška leta, pa se nikakor ne spomnim tako mogočnega občutka kot ravno tega dne. Ko sem bil šest let star, so me odpeljali v šolo. Naš učitelj je bil vesele narave. V času njegovega službovanja se je marsikaj vedelo povedati o Šantanelcih. V teh časih so gradili železnico na Strojno, pa so kopali »šac« na Libeličah. Iz teh

časov so znani tudi prvi začetki masovnega turizma — kolektiven pohod na Peco.

Bilo je o pustu. Pri Riflu so sedeli geometer, inženir ter vsa ostala ekipa z instrumenti — delovni posvet — potem pa na delo. Ekipa je merila »aizenpon« na Strojno. Pa ni bilo povsem lahko. Pri Pokržniku bi moral odpasti »oher«, na zadnji Strojni je peljala progga točno čez vežo kmetije. Inženir je neusmiljeno kolilil, vse prošnje niso mnogo pomagale. »Koliko meri?« je pobaral. »Dvanajst litrov mošta in eno kilo sira,« je bil odgovor. Pri tem je tudi ostalo. Mesto sira pa samo trideset jajc. Aizenpon to leto ni stekel. Menda je bilo ravno v letih najhujše krize, pa so rekli Strojanci, da Šantanelcem ne zaupajo več projekta.

Ni kazalo drugega, kot da se o drugem pustu dokopljejo do bogastva. Na Libeličah stoji ostanek starega gradu. Menda se tam vsako noč zeleno sveti, ker hudič čuva zaklade v kleti. Nekega večera se pomikajo sence v luninem svitu preko Strojne v smeri libeliškega gradu. Šantanelci so šli »šac« kopat. Pravijo, da se ni dobro končalo. Ponoči se je priklatil hudič v zeleni srajci in tako prestrašil zlatosledce, da so pobrali krampe in lopate in se zatekli nazaj na Strojno. Tam so ročaje odžagali in orodje stlačili v nahrbtnike, da jih Strojanci ne bi pogruntali — tiste dni je baje na Strojni toča pobila.

Prišla so usodna leta okupacije. Šantanelski pevec in muzikant Ciril, nekdanji tesar sedaj »knap«, je zapisal o teh časih kroniko. Tako je ostalo spominu marsikaj zanimivega, kar bi sicer brez sledu izginilo. Začeli so čudni časi; kronist pravi, da je leta 1939 julija zapadel sneg. Leta 1941 oktobra »zapadel sneg, vse drevje polomilo, sadje pa je vse pod snegom«. Okupator je začel klicati fante na fronto, gestapo je že opravil svoje, nekaj vrlih Šantanelcev so izgnali v Srbijo, te dni bodo Šantanelci vedno pomnili. Hitlerjeva vojska je pešala, ni imela več sreče, kronist je zapisal 24. februarja 1942: »v Šmarjeti zvone pobrali« in 11. maja »jih začeli pobirati za delo«. Partizanska borba je zajela tudi Šantanel, ki je dal vrsto vrlih partizanov. Prvi so se pojavili nekako v začetku leta 1942, ponovno leta 1943. Žal pa se je našel izdajalec. Bilo je pomladno nedeljsko jutro. Z vseh strani so se privlekli zelenci, nad vasjo je visela mora, vedeli smo, partizani so v bližini. Tedaj pa je nekaj sto metrov pod menoj v dolini zalajala strojnica. Odprl se je pravi pekel, eksplozije bomb in podivjani kriki — švabi so napadli partizansko postojanko. Borba je bila kratka, mimo hiše je pribežal partizan in spraševal za položaj. Dve minuti za njim so se pripodili policiisti — takrat nam je trda predla. Partizan Jager je srečno ušel, v vasi pa je bilo razdejanje. Pludrove so odgnali, Povhove, Lužnikove, Obramove. Nekaj se jih je vrnilo, drugi pa so izginili v koncentracijskih taboriščih. Kronist je zapisal 22. julija 43. leta: »Riflovega Nantija žalostna rajža v Dachau«, 26. februarja 1944 pa: »Augsburg bombardirali, Nantija zadnji dan«. Padel je kot žrtev izdaje.

Pogled proti Rinkam. Ko prideš na vrh, gore še ni konec. Toliko več jih zagledaš

Maj v Sentanelu

Sentanel — kraj prekrasnih razgledov, dišečih moštov in zavednih kmetijskih domačij (glej tudi kroniko v majski številki »Fužinarja« leta 1954). Od tu je Peca najveličastnejša. Iz Podjune gor pa zapoje libuški, šmarješki in žvabeški zvonovi — in sonca svit in Drave blisk in megle se podijo pa ptice čez letijo, kakor da ne bi bilo meje. Saj je v stvari tudi ni, je samo za ljudi — lepote gredo preko.

Kronist je pisal kar naprej:

26. novembra 1944: »Umrli Lužnikovi mati.« Moža in sina so odvedli v koncentracijsko taborišče, žena tega ni prenesla — omračil se ji je um. 3. marca 1944 je pripisal »Lužnik umrl v lagerju,« še prej pa 4. januarja 1944: »Umrli Dvornikov Miha.« Tudi Pludrova Pavla je končala žalostno v Ravensbrücku. Padali so hrasti kot bilke in cvet vasi je venel, v naših lesih pa še je grozeče zbirala vojska, ki bo maščevala svoje drage. Kronika pravi 8. aprila 1944: »Pogorel štacijon Holmperk.« 5. maja 1944: »Mušenik pogorel,« 26. marca 1944: »Fabrika pogorela.« Okupator je izvajal represalije, v kroniki najdemo 12. maja 1944: »Pri Španarju pogorelo,« 13. maja 1944: »Na Lešah ustrelili tri, ranili dva vojaka.« Dih svobode je že bolj razločno dahnil čez griče. 29. maja 44. leta je zapisal: »Šlo čez 1000 vran preko nas.« Prišla je jesen 1944. Šentanel se je aktivno vključil v boj proti tiranu. 1. septembra 1944 je zapisal kronist: »Nemci so ubili Jančejevega očeta Rudna na domu.« Novica je prvi trenutek delovala kot mrzel tuš, toda že nekaj dni zatem piše kronist: 4. septembra 1944 — »Dvornikov, Pečerejev, Pušnik — ajnrikali v les.« Tista jesen je bila čudovito mirna, ves oktober je bilo vreme prijazno toplo, v začetku novembra pa se je skisalo in zapadel je prvi sneg. Bili smo ravno na ternu dravograjskega okraja. Edini bunker, ki je bil zasilno zgrajen, je bil na Breznici, nizek da si mogel le po kolenih vanj, v njem je bilo

pet tovarišev, dva od teh bolna, eden ranjenec s prestreljenimi koleni.

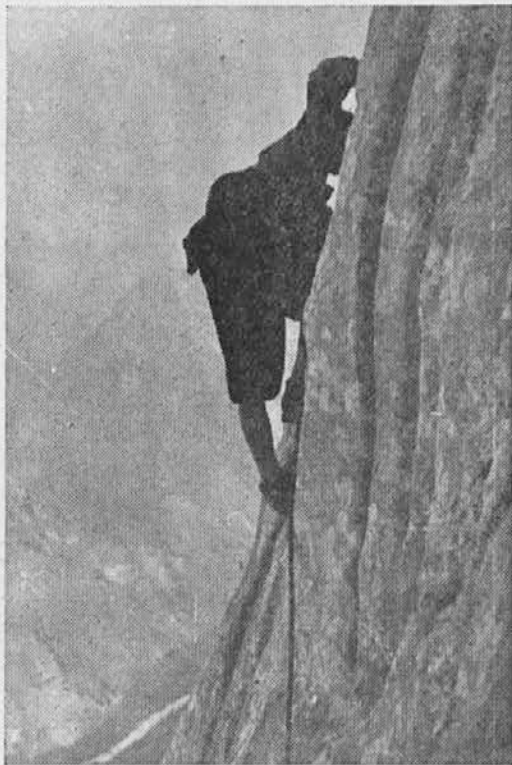
Snežilo je kot za stavo, umazana snežena brozga je ovirala kretanje. Slaba poročila so prihajala iz doline, nad 3000 zelenecv se je pripravljalo na generalno hajko. Trije moreči dnevi v skrajni negotovosti so se vlekli v večnost in čez tri dni je prišla Rakitnikova Francka z obvestilom o položaju in z kanglo toplega mleka. Postalo je vroče, morali so se umakniti na Zelovec. Zelenci so preplavili teren, našli pa niso nič. Čez nekaj dni smo izvedli generalno mobilizacijo. Okupator je podivjal. Kronist je zapisal 29. XI. 44.: »Pri Rakitniku vse pobili in zažgali.« Devetčlansko družino so pobili na lastnem domu in sežgali. To je bila ena največjih tragedij v zgodovini Šentanela. Zapadel je visok sneg, spet smo prišli do sape. Partizani so rasli kot gobe na dežju. Premaknili smo se na Jamnico — osvobojeno ozemlje — smo jo imenovali. Nemci so nas zaman iskali. Vsa vas je sodelovala. Otroci in starčki so v kritičnih momentih nastopili pot za reševanje svojih borcev. Naša stalna postojanka pri »Hruški« (Dvornik) je bil pravi partizanski dom. Od prvih početkov partizanstva so bili aktivni sodelavci: sin Miha je v internaciji umrl, sin Zepi je bil vrli kurir, najmlajši štiriletnik niti svoji materi ni hotel povedati, da je videl partizane, ko ga je ona poizkusno zaslišala. Takih vrlih postojank je bilo več — »Gašper« (Zvonik) na Jamnici, pri »Sestri« (Vidi) na Strojni, pa pri

»Moštu« (Miklno) na Jamnici, pri Riflu v centru vasi. Ko sta nekega mesečnega večera »Rastko« in »Korošec« sladko spala na Riflovem seniku, se priklati policija in postavi mitraljez ravno pred vrata senika. Korošec, ki je strastno kadil »mahorko«, je pokašljeval enakomerno vso noč. Obveščevalna ta večer ni šla v redu. Ko je Brusnikov Franc to videl, se je primaknil k oknu svoje bajte, ki stoji poleg senika ter vso noč vztrajno kašljal, samo da bi preglasil kašljanje starega Korošca.

Reich se je hudo majal, vendar žrtve so še padale. Kronika pravi dne 27. XII. 44.: »Samec Maks pri šoli zvečer ustreljen« in 17. I. 45.: »Pri Zabrniku pogorela štala, 5 B mrtvih« — takrat je bilo nevarno izpisati »Borcev« — zopet prekletstvo izdaje. Takrat je padel Plešnikov Nesti in Vuherjeva Micka, Gradišnikovega Hermana so ujeli in ga nato v Dravograjskih zaporih ubili, kakor tudi Ferjatovega Tevžeja.

Kronist je budno spremljal dogodke. Dne 7. VI. 44. je zapisal: »Anfang Invazion im Frankreich«, 7. II. pa: »V Danijelu Tifflikerji streljali na Homberk«. Dogodki so se vrstili kot v filmu. »Pri Gabrniku je pogorelo,« je zapisal kronist 20. II. »To je kazen božja,« so rekli Šentanelci, ker je z Nemci držal in naše izdajal. Bil je na cvetno nedeljo leta 1945. Kakih 10 partizanov iz našega okraja se je udeležilo okrožne konference pod Goro. Imeli smo smolo. Že v nedeljo zjutraj so na Selah ubili tri naše, med njimi Dvornikovega

Zepa. Nekoliko pretreseni in v negotovosti smo se zvečer vračali. Nad Brančurnikom smo si malo počili in v ranem jutru krenili čez Mežo. Nismo se varali, psi so za čudo molčali, kurir »Brzi« je vodil. Ob cesti so prežale sumljive sence. Brzi je porinil senci puškino cev prav pod nos. Senca je šinila kvišku. Tedaj pa so zalajale strojnice iz vseh strani po nas. Bili smo v obroču. Brzi se je znašel. Pognal se je čez švaba in jo ucvril čez Mežo. Vsi drugi smo se prebijali proti Barbari. Ko smo se čez nekaj dni zopet našli, smo ugotovili, da nihče ni niti opraskan. Smrt Zepija je hudo prizadela vse Šentanelce. Ravno na pragu svobode je položil svoje

Vzpon na Ojstrico. Kakor bi lezel v nebesa

mlado življenje za domovino, drugi sin Dvornikove mame.

Razpoloženje je postajalo vedno boljše. Zavezniki so osvojili Berlin. Ta vest nam je dala duška, povedali smo jo povsod in vsakomur. Dernači Anza, ki je malo na-

glušen, se je hitel zanimati, kdo da je padel — pa mu pravim Berlin! »Ja, tega pa ne poznam, še ni bil pri nas,« mi razlaga. Ko sem spet prišel do sape, pa mi je že ponujal grčo mošta.

Pomlad se je razcvetela, gozdovi so zduhteli, počutil sem se kot v cesarski palači. Grmenje topov in reglanje strojnic je prihajalo vsak dan bliže. Policija nas je le redko obiskala. V dolini je bila panika. Nekega popoldneva, v začetku maja, so se bližali vasi partizani, prvi z naperjeno brzostrelko, drugi z vencem. Na pokopališču v Šentanelu se je oglasila otožna pesem »Kot žrtve ste padli v borbi za nas«. Maksu smo poklonili venec kot prvi pozdrav svobode svojemu rodnemu kraju. Tudi ta dan so si Šentanelci zapomnili. Še isti dan smo se približali dolini in drugo jutro sem po enem letu zopet prišel na Prevalje. Kronist je zapisal: 9. V. 45.: »Zasedla slovenska vojska« in še prej: 31. IV. »Hitlerjeva smrt« ter 8. V.: »Kapitulacija Nemčije«.

Življenje je pomalem steklo v svobodni tir. Kronist poroča 24. VII. 45.: »Volitev novega župana pred cerkvijo« in isti dan: »Imeli spet prvo igro društva«. 17. X. pravi: »Spet začel slovenski pouk v šoli«. Razburljivi časi so minili.

Šentanelci so si pomalem opomogli in vso ljubezen vložili zopet v grudo, ki je bila spet vsa njihova, opazovali vreme in prerokovali letino, prešali mošt, se ženili, umirali. Kronist je vestno zapisoval: 6. III. 47.: »SNEG šauflali, na rži 84 cm debelo«, potem pa 29. III.: »Miklavž se v lesu obesil«. V kroniki je zapisano 28. VII.: »Pečarjevi oče pri pitju mošta padli in umrli pri Pernatu«. To so važne okoliščine, mošt je neločljivo povezan z življenjem najmanj tako kot kruh.

Kronika govori in govori, stran za stranjo je popisana z žuljavo roko kriventastimi črkami, iz nje diha življenje, vonj zelenih gozdov, ki šumijo večno pesem čez prijazni hrib.

Življenja se porajajo, umirajo in se prelivajo iz leta v leto, iz stoletja v stoletje, na vasi pod lipo pa pojo fantje v večerni mrak: »Z nobenim purgarjem k'ne grem jaz tavšat...«

Ing. Mitja Šipek

njeni poti do sive kovine, vmes pa boš srečaval zgodovino rudnika. Zbran in častljiv molk te spremlja na tvojem popotovanju po sobah, kjer je še pred štirimi leti šumel roj dijakov.

Stopi v jamo, čeprav je nad vhom napisano: Vhod v jamo strogo prepovedan! Rov je posnet po resničnem: podprt je! z lesenimi brunami, tla so peščena, pod stropom teče debela žica, ob katero drsa jamska električna lokomotiva. Na tiru stojita dva hunta, vanju se usipa iz jalovinske drče »šute« bel apnenec, iz izkopansinske drče pa svetlikajoča se rudnina. K steni so prislone jamske stopnice-fortne in plezalno drevo-tretna, posebni vrsti lestev, ki pomagata rudarjem v tesnih rovih do delovnih prostorov. Na žeblih visi nanizanih enajst ripsov — starih svetilk na ripsovo olje. Okoli 1910. leta so jih zamenjale karbidovke. Še prej kdaj so si svetili v jami s treskami, zataknenimi v »svetneke«, nizko stojalo z železnimi kleščami. Preden so zadržali kompresorji v srcu Pece, so zvenele ob kamen motike, »kroce« in »perkajzni«. S kompresorji so začeli 1917. leta. Takrat je gorski škrt pobegnil in nič več ni čuti o njem.

Potem pokaže razstava priprave jamomerca: vitel za grizenje jaškov, star stavit teodolita, tahimetrijsko lato in grezilo.

Na koncu rova je postavljen star vagonet »žvapl«. »Lauferji« so ga porivali po leseni cesti med lesenimi tračnicami.

Stopimo naprej v prvo sobo! Na steni visita jamski karti iz leta 1825 in 1827, zraven pa mlajše jamske karte. Ogromna pregledna karta kaže rudišča, revirje, jaške in rove. Na lesenem vitlu, postavljenem na močnih železnih nogah, leži debelo bruno, okrog tega je ovita močna vrvi — starosvetna naprava za dviganje izkopanine. Črviva, lesena črpalka za vodo se je že zdavnaj posušila. Tamkaj je razstavljena za spomin, kako so nekoč črpali vodo iz rogov.

V drugi sobi najprej ugledaš vitrino z rudami. Ob čudovitih oblikah in barvah so se spletle pravljice o zakladih. Kemik je stvarnejši, imenuje jih: dendrid, cerusit, vulfenit, galenit, kalcit, limonit, sadra... Velik prostor druge sobe zavzema model rudnika v prerezu. Podoba je, kakor bi se odprla gora: v nadstropjih so rovi, ki jih seka jašek, v jašku je dvigalo, po rovih tečejo tiri, po tirih vagončki; rovi so povezani s fortami, po tretni je splezal rudar, ki vrta skalo.

Drugo čudo v tej sobi je steklena gora. Vidiš jo v kadunam podobni mizi. Na vrsto steklenih plošč so narisane izohipse delovišča in rovi, ki pričarajo podobo plastičnosti, ko prižgeš luč. Po zidovih si oglej fotografije rudnika in geološko karto mežiškega področja.

Gremo v tretjo sobo! V zaščiti bandera, posvečenega sveti Barbari, stoji spomin starega rudarja v praznični črni uniformi s čako na glavi. V vitrinah so shranjeni dragoceni dokumenti iz zapuščine mnogih gospodarjev mežiških in črnskih rudišč: pisma, pogodbe, načrti, oznanila. Slika Žerjava pred približno sto leti je priča, kako je bil ves zelen in poraščen, ob Meži pa je čepelo le dvoje, troje bajt. Za primerjavo je poleg fotografija novega Žer-

Vodič po muzeju na Ravnah

Rudarska razstava

Najbrž so že stari Rimljani rili v Peco in ji odnašali sivo zlato, ga topili in spravljali po rimski cesti v Virunum, Kolacium in še dalje v bogate trgovske kraje na jug in na sever.

Ko so za Rimljani prišli Slovani v naše kraje, so morali zemljo najprej zorati, jo posejati in ji braniti meje. Tedaj je stari Peci še uspelo skriti svoje bogastvo. V srednjem veku pa je zacvetela trgovina po vsej Evropi. Ljudje so si jeli iskati nova in večja domovja. Iz doline so se selili na prisojne in osojne obronke, zlezli Uršlji in Peci pod vrh in si osvojili deviške gozdove. V sedemnajstem stoletju so prišli gospodarji in načeli Peco. Dragocen svinec so topili

v majhnih pečeh, ki so stale ob Meži od Pristave do Mežice, v Topli, na Heleni in na Igrčem. S konji so ga prevažali iz doline. Ko se je rudarstvu pridružilo še železarstvo Črne, Mežice, Prevalj in Raven, so v dolini ropotala kolesa in kladiva in so veselo pokali biči voznikov. S Helene je prišel svinec, z Leš premog, s Prevalj in Raven železo. Lastniki rogov in rudišč so se menjavali, a Peca je ostala ista. Tako si je dolina pisala svojo zgodovino.

Mi pa bi jo radi zapisali v našem muzeju. Lanskega novembra so izročili mežiški rudarji petero sob; če boš šel skozi jamo, nato pa iz hodnika na levo po vseh štirih prostorih, boš spremljal rudnino na

java: golih skal, tovarniških poslopij, ogromnih lurgijskih cevi in strupenega plina. Na lepaku, posnetem po Mohoričevi knjigi, je napisana ta zgodovina. Marsikdo si je zanimive podatke že prepisoval.

Zadnja soba je polna sodobnih »igrač« — majhne hiše z vijugastimi cevmi, žičnice, železnice, peči, kotli — skratka prišel si v liliputanski Žerjav. Obhodi dvoranc v smeri urinega kazalca, tako boš spremljal rudnino na njeni poti od začetka do petdesetkilogramskega svinčenega bloka, pripravljenega za pot v svet: »Made in Jugoslavia«.

Iz rova se povzpne rudnina v vagonetih po žičnici. Po transportnem traku pride v bunker za rudo. Od časa do časa se okno v bunkerju odpre in rudnina se vsuje na stresalno sito — vibrator. Večja zrna ločijo od manjših. Večja požro drobilci in jih zdrobe do zahtevane velikosti. Zmleta ruda potuje v flotacijo. V muzeju so poskušali flotacijo ilustrirati z kemikalijami, s katerimi je mogoče koncentrate ločiti od jalovine. Na petih kvadratnih metrih je zgrajen model topilnice. V prazilnem stroju pražijo surovi svinec, ki je prišel iz flotacije. Njemu se v visoki peči pridružijo koks, lastna žindra, ostanki, železna žindra, kremenjak in apnenec. Iz visoke peči priteka surovi svinec. V rafineriji ga dokončno očistijo ter mu odvzamejo v 26-tonskih kotlih baker, arzen in kositer. Nad modelom bunkerja visita sliki, posneti po Agriculi iz 16. stoletja. Prva kaže, kako so včasih s stopami na vodni pogon drobili rudo, druga pa, kako so na podlagi različne specifične teže ročno ločili rudna zrna od jalovih. Tretja slika kaže prebiralnico na Igrčem, ki je obratovala do leta 1921. Takrat so ločili rudo še ročno s pomočjo vsedalnega čebra. Danes je tam najmodernejši obrat.

Na podstavku stoji originalen model za poliranje šiber, to je sodček na vrtilni osi s steklenim okencem. Tako so nekoč polirali šibre. Miniaturna železnica je model one, ki je stekla leta 1917. Elektromotor te prve železnice se že zdavnaj več ne vrti; tih in miren počiva v četrti muzejski sobi.

Naloženi na težke kamione, potujejo svinčeni izdelki proti prevaljski postaji: petdeset kilogramski bloki, šibre v sodčkih, svinčena pločevina in cevi. Od tam gredo naprej v svet. Puščice na prikazanem zemljevidu vodijo v Pariz, Bern, Dunaj, Rim, London, Amsterdam, Stockholm, Budimpešto, Ankaru, Kairo, Meko, Damask, Suez, Rio de Janeiro, New York... Svinec povsod potrebujejo.

In potem vidiš skrb za delavca: zaščitna sredstva in avtobuse za vsakdanjo pot in za oddih.

Tako si prepotoval zgodovino mežiškega svinca. Zaslutil si kako polje življenje ob pečeh in vrtalih. Mežiški rudar bo odkril naprave, s kakršnimi so delali njegovi predniki, domačin ne bo več poznal rudarja samo po karbidovki in sivi obleki, tujcu bo dolina odprla kos svojega srca. Gora nad Žerjavom je vsa gola in kamnita od strupenih plinov. Toda vse naokrog proti Črni, Heleni in Mežici zeleni vedra rast.

Lenka Sušnikova

Strehe v Črni — kaj bi drugega napisal?!

SEJA V METZU

(Konec)

Voranc mi res ni dosti pisal, ker je družinsko korespondenco opravljal vselej tisti, ki je bil na domu. Zahteval je le, da mu javim, ko bom prišel na mesto. To sem takoj storil.

Sedaj ste pa vsi zunaj

Enkrat v poletju je prišlo tisto pisanje. Anzej je javil, kaj se je zgodilo z Vorancem. Kako se je še srečno skrtil, kako so ga iskali tudi na domu, da so si še ves dan skrivanja dopisovali in kako so mu še od doma pripravili take reči za beg. Povedal je, da so bili tisti dopisi le kratko slovo, sicer pa večidel knjigovodstvo: to in tam imam, tam sem dolžan. Tistih »imam« je bilo nekaj manj kot pa onih

»dolgujem«. V pismu, ki je bilo oddano v Metlovem pri Pliberku, je seveda stalo, da se moram takoj obrniti na Lojzna, kakor je Voranc naročil. Anzej je pristavil: Sedaj ste pa vsi zunaj...

Nedolgo na to se je oglasil tudi Voranc. Da so me od doma gotovo že obvestili in če sva z Lojznom že v stikih, da se zadeva uredi. Morda ga bo kdaj zaneslo tudi sem okoli.

Poročal sem v Pariz in Lojz je takoj odgovoril: piši mu, naj bo miren, vse se bo uredilo. Za to priložnost oziroma razgovor me bo celo obiskal — »seja« naj bi bila kar v Metzju.

Prišlo je še eno Vorančevo pismo, naj mu sporočim o izgledih njegove naselitve kje v mojem kraju na Francoskem.

Ali je možen »nakup«

Francije še seveda nisem nikakor poznal, pa sem menda kar pogumno odgovoril. Sledil je Vorančev telegram, da odpotuje to in to uro ter da naj popolnoma zanesljivo javim možnost »nakupa«.

Tako hitro tega vseeno nisem mislil, še manj pa kaj pripravil. Možnost je za zdaj torej samo pri meni. Odgovorna reč! Kako naj napravim, da bo prav? Čeprav bo morala zgodovina zapisati, da je Francija kot napredna država kakor koli a vseeno gostovala največ političnih emigrantov, si tako kratko vseeno nisem upal zaključiti. Čisto tako od blizu namreč tudi ni bilo in seveda v nobeni državi ne more biti. Edino tudi, kar so mi ob nastopu prakse dali vedeti, je bilo, da lahko počnem na Francoskem kar koli si izmislim na svetu, samo »tega« (boljševikov) ne vidijo radi.

Sam težko odločiš. Na stanovanju sem rekel, da dobim obisk — koga, seveda nisem rekel. Premišljal sem in odločil — poznal sem ga in med izseljenci je to čisto drugače — da vprašam izseljeniškega kaplana. On vse pozna, Lojz pa je bil za vse skupaj varuh. Povedal sem mu, kaj se je zgodilo ter da bo najbrž prišel brat za čas k meni. Pokazal sem telegram.

Tako praktično kot prvo srečanje je obravnaval tudi to: »Siromak! Še za tebe je nespametno, da si tu in jo poberi čim prej v domovino, da ne izgubiš let, ne pa da vlačiš še brata sem. Zanj je nazadnje kaj drugega, ker ne sme domov, vendar mu boš s tem le škodoval. S Francijo obstaja dogovor, da vračajo tudi politične, če jim obesijo doma količkaj takega. To pa hitro najdejo. Če ga hočeš napraviti nesrečnega, ga pokliči. Gotovo sta si podobna kot krajcerja. Lepo se ti bo zahvalil. Sicer pa napravi, kakor hočeš, z Lojznom se pomenita. Jaz tu drugače ne bom svetoval — kvečjemu Pariz, naš kraj je premajhen...«

Vorancu sem tisto uro telegrafiral: nakup preložen.

Kako se nosi plašč

Tako sem nekega večera čakal na postaji v Metz sam. Kaj bo kaj Lojz rekel mojemu pacanju? Ali je bila brzjavka dobra, ali je bila nepravilna? Čisto miren nisem bil. Ko pa sta me kmalu nato ustavila dva moža ter me legitimirala, sem imel takoj občutek, da je bila brzjavka Vorancu slej ko prej dobra. Tu naj povem o nenavadni usodi, da so me na Francoskem detektivni kar naprej legitimirali. Nekaj izrednega! Med izseljenci so bili ljudje, ki so živeli tam po 20 let, pa nikoli niso doživeli kaj takega. Mene so ustavili vsaj skoro na vsakem kolodvoru. Seveda sem papirje imel, toda to le mori. Ko sem malo bolj obvladal jezik, sem ob taki priložnosti vprašal te gospode, zakaj samo in neprestano mene. Eden se je skoro nasmejal in pogledal moj plašč, ki sem ga imel čez roko. Tak mali skok oči, pa mi je le dal misliti. Opazoval sem in našel, da Francozi ali nimajo plašča, ali pa ga nosijo oblečenega — čez roko ga vržejo samo pravi letoviščarji s polno druge take ropotije. Od tedaj naprej imam plašč — če ga vzamem s seboj — oblečen tudi julija.

Lojz je prišel dober volje kakor vedno. Čisto mirne vesti tudi tu nisem imel. Bil je na začetku diplomatske službe, pa smo ga že začeli minirati. Toda nasprotno: Ali si kar sam, kje pa je...? Domneval je torej kar širšo družinsko sejo.

Seja je bila kratka. Razložil sem mu celo zadevo še enkrat z dopolnili in je pritrdil, da je prav tako. Naj se uredi brez šurjanja. Izpisal si je nekaj takih postavk ter naslove, ki jih je posredoval po Vorančevem nalogu Anza. Napisala sva karte Vorancu in domov prav svetle — Lojznove oblike in vsebine. Drugi dan sva si ogledala prestolnico Mosele pa tudi tistega »svetega Viljema« na portalu katedrale. »Piši mu, naj bo miren, vse se bo uredilo, lepo ga pozdravi...« se je poslovil in parižan je spet zapiskal.

Čisti računi tudi ob največji usodi

Zaradi tega sem bil toliko bolj jezen, ko je med okupacijo izšla v Ljubljani (sedaj ne vem, ali bela ali črna) knjiga, v kateri je bil Prežihov Voranc popisan

na čelu knjige kot največji falot, ki je »poneveril delavski denar guštanske Bratovske skladnice«. Prvič vse skupaj ni bilo nič, najmanj pa tako. Drugič se je moral Voranc v hipu skriti in pobegniti. Tretjič pa je še iz skrivališča, kjer je čepel, najprej skrbel za ureditev denarnih zadev, pisal vsem takim poslovnim mestom, prijateljem in domov ter potem čez mejo najprej povzročil tisto sejo v Metz, da se vsakršne eventualije do njegove moči takoj uredijo. Domačini so tako vedeli za Vorančevo vestnost tudi v največji usodi (Anton Čop je povedal, da ga je klical s knjigami še v skrivališče na skedenj), vendar kleveta je morala biti.

Vseeno je škoda, da tista pisma niso ohranjena, ker bi pokazala zanimivost Vorančeve lasocepnosti obračunov oziroma vuhernijo. Za denar, ki ga je nosil za družino in so mu ga pobrali v celovških zaporih, je tožil avstrijsko državo in se do zadnjega vinarja tožaril nekaj let. Ko sem odkimaval, da je to neizgledno, je rekel, da je to vse eno; denar je njegov oziroma njegove družine in ga mu tudi država nima pravice vzeti.

KAJ DELAJO NAŠI ŠTUDENTJE?

KRONIKA KLUBA KOROŠKIH ŠTUDENTOV

*»Kot je Ljubljana glava,
Trst pljuča,
je Koroška srce Slovenije,
ki ga bomo čuvali.«*

Dr. Fran Sušnik

DOKLER NI BILO ŠTUDENTOV, NI BILO KLUBA

Pričujoča kronika naj vsaj v glavnih obrisih prikaže klubovo dejavnost od početka pa do današnjih dni. Kronist bo tu in tam posegel tudi v podrobnosti, opiral pa se bo predvsem na podatke, ki so mu bili dosegljivi. Iz kopice gradiva, ki je zbrano v poročilih predsednikov in drugih, ki so pač kdajkoli in kakorkoli beležili in pisali o načrtih, delu in uspehih našega študentskega kolektiva, je

zbral vrsto podatkov, ki bodo govorili o živni zainteresiranosti in vsestranskem delovanju mladih intelektualcev, združenih v klubu koroških študentov-akademikov. Obdelave razmetanega gradiva se je pred letom lotil že Tone Potočnik, vendar je njegovo delo ostalo le torzo in je zato klicalo po ponovnem in temeljitejšem pregledu ter dokončni osvetlitvi vzrokov in dogodkov, ki so pač

Na pevski turneji v Podjuni

Pevski zbor KKS
pred odhodom
na turnejo
po zamejski Koroški

tako ali drugače vplivali in do neke mere tudi usmerjali klubovo dejavnost. Če bom dosegel svoj namen, ne vem, vendar upam, da bom vsaj uspel prikazati naša stremjenja v preteklosti in sedanjosti nepotvorjena, jih kar najširše zajel in jih oživel, tako da bo vsakdo lahko spoznal dvige in upade tega razvijajočega se študentskega združenja. Morda — kaj pa je kdaj bilo že popolno? — bodo potrebne še tu pa tam kakšne dopolnitve ali celo drugačni pogledi in ocenitve tega ali onega obdobja, toda bistva — tako vsaj mislim in sem v to tudi prepričan — ne bo moglo zadeti, ker me je pri pisanju vodila le skromna želja: biti čimbolj zvest gradivu, ki mi je bilo na razpolago. Vesel pa bom vsakega tehtnega opozorila posameznikov, ki spremljajo problematiko kluba že od njegovega rojstva, ali mlajših, ki imajo vpogled v njegovo delovanje. In teh ni malo! ...

KORENIKE SO NA RAVNAH

Najprej nas seveda zanima, kje so pravzaprav zarodki kluba koroških študentov-akademikov?

Nesmiselno bi bilo na dolgo filozofirati in potvarjati dejstva, ki dokazujejo, da ta kolektiv ni nastal le mimogrede iz želja in hotenj posameznikov, ki se jim ni dalo samo študirati. Ne, zdi se, da je neka notranja potreba po zbliznanju že starih znancev, ki bi jo lahko imenovali tudi vez prijateljstva, bila primarni ali odločilni moment. Vajeni topline in domačnosti, so se vsakoletni abiturienti ravske gimnazije znašli v povsem drugačnem okolju, in mnogi se niso mogli docela vživeti v slovenski metropoli. Zato je treba korenine temu združenju koroških študentov iskati že na Ravnah! O tem pričajo številna pisma kolegom, ki so bili takrat še na gimnaziji. Nekako domotožje, včasih tudi pesimizem veje iz njih. Ravne so jim ostale v nepozabnem spominu in radi so se vračali tja, če ne za dolgo, pa vsaj na prijateljski pomenek ...

Iz leta v leto se je večal krog študentov, sinov ravskega železarstva, mežiških rudarjev, gozdarjev in delavcev izpod Uršlje, Strojne in Pece, kmetov in bajtarjev iz Dravske in Mislinjske doline, ki so si že na Ravnah pridobili čut kolektivizma in organizacijske sposobnosti. Pa tudi življenjskih izkušenj jim ni manjkalo, saj so nekateri

imeli za seboj že partizanščino, drugi občutili na lastni koži grozodejstva okupatorja v koncentracijskih taboriščih ali v izgnanstvu. Le malo je bilo takih, ki jim je vojna povsem prizanesla. Iz vseh teh je zrasel rod ravskega samorastnikov, ki se je krepil ob betoniranju nove gimnazije, pa se je potem razpršil po visokih šolah z mislijo: Iz rodu samorastnikov bomo postali inženirji, zdravniki, profesorji, arhitekti svobodne domovine. In še ena želja je tlela v njih: ostati tudi po maturi skupaj. To je bila in naj ostane misel vseh, ki so se in se še na Ravnah pripravljajo za visokošolski študij!

IN ZAČELI SO ...

Iz zapisnikov iniciativnega odbora, ki sta po obsegu zelo skromna, se da razbrati, da je imel ta odbor svoj prvi sestanek dne 29. marca 1952. Seji je prisostvovalo devet študentov in dva člana kluba koroških Slovencev. Pogovorili so se o ustanovitvi kluba, njegovih nalogah in ciljih, obenem pa napravili osnutek programa in pravilnika ter določili datum obnega zbora. Na drugem sestanku, ki je bil 3. aprila, pa so že pregledali pripravljene referate za občni zbor. Klub naj združuje študente slovenjgraškega okraja, abituriente ravske gimnazije in visokošolce iz zamejske Koroške.

6. aprila 1952 so se zbrale tri generacije ravske abiturientov, ki so se v Ljubljani že nekako »aklimatizirale«. Bilo jih je okrog 60.

Naj povzamem iz referata tov. Razdevška Franca nekaj misli ob ustanovitvi tega združenja koroških študentov:

»Uresničuje se stara zamisel nas vseh... Dolgo je tlela v nas. Že prvi abiturienti ravske gimnazije so se vpisovali na univerzo in visoke šole s to mislijo. Enako so želeli tudi drugi in tretji maturanti... Večkrat smo že razmišljali in govorili o tem, vendar smo do danes ostali le pri besedah. Z nekaterimi zamejskimi študenti smo se na videz poznali; pozdrav na cesti ali kratek pomenek v menzi pa še nista dokaz iskrenega prijateljstva in medsebojnega sodelovanja ...

Glavna težnja našega združenja je, da bi vsakdo našel tu svoje veselje in domačnost. Postane naj torišče naših sposobnosti.

Člane naj združuje trdna vez globokega patriotizma, vera v zmago naše skupne borbe

za pravice koroških Slovencev, skrb za vsestranski napredek Koroške ...

Klub bo budil in poglobljal koroško misel med ravskega fužinarji, mežiškimi rudarji, delavci in kmeti svobodne Koroške ...

To so torej glavne ideje, ki naj združijo prijatelje in borce za Koroško! Temu se je pridružila še želja po osnovanju lastne samopomoči, da bi lahko socialno šibkejšim članom omogočili osnovne življenjske pogoje in jih kar najbolje podprli. Poleg rednih članov študentov, pa naj bi imel klub tudi svoje starešinstvo, ki bi ga izbrali — seveda s pristankom prizadetih — na svojih občnih zborih. V starešinstvo bodo sprejeli znanstvene in javne delavce, ki »délujejo po koroškem vprašanju«. Član starešinstva naj postane tudi vsak član kluba, ko diplomira. Naloga teh je, da sodelujejo tudi pozneje v javnem življenju. Klub bo tudi seznanjal ravske osmošolce s problemi študija itd. Pogovorili so se tudi o izvedbi Tedna kluba v počitnicah na Ravnah. Sestanek je po pripovedovanju prisotnih potekal vseskozi živahno in zdelo se je, da je seme padlo na rodovitna tla. Morda pa je bil to samo videz, ki včasih rad vara? O tem se bomo lahko prepričali pozneje, ko bomo že pregledali daljšo pot njihovega prizadevanja in ko bodo rezultati otipljivejši.

Takrat je bilo izvoljeno tudi prvo vodstvo kluba: Franc Razdevšek, predsednik; Drago Plesivčnik, podpredsednik; Vlado Sekavčnik, tajnik; Tone Potočnik, blagajnik; Franc Sušnik, Milan Osojnik, Janez Mrdavšič, Joško Golob, od zamejskih študentov pa Alojz Samonig, Mojca Janežič in Pušnik, odborniki.

Odbor je torej začel z vztrajnim delom. Na prvem sestanku 10. aprila so se že podrobneje pogovorili o organizaciji predavanj za člane, pripravah za »Teden« in o osnovanju orkestra. Franci Lampret naj bi zbral in vodil pevce.

Sledili so sestanki odbora za organizacijo in izvedbo »Tedna«, ki mu je predsedoval absolutent medicine, Janko Sušnik.

Še enkrat se je poslej odbor sestel na svojih sejah, članstvo pa se je shajalo ob predavanjih političnih in kulturnih delavcev, kot na primer ing. Zaverca Pavla-Matjaža, Bojana Lubeja, prof. dr. Bogomirja Škelja in drugih. Potem pa so se pričele počitnice.

a skrbi in dela kljub temu ni zmanjkalo nikomur, saj so se vse pripravljali na svojo prvo javno afirmacijo — »Teden« na Ravnah.

PRETEKLOST, SEDANJOST IN BODOČNOST SO SI PODAJALE ROKE OB TREH PLODOVITIH DELAVNIKI NA RAVNAH

Zadnji dnevi avgusta 1952 (od 27. do 30.) bodo ostali udeležencem »Tedna Kluba koroških študentov« na Ravnah v trajnem spominu. Ravne so živele kot v poletnih mesecih le ob tradicionalnih festivalih. »Cvet zamejske koroške inteligence, pa tudi vse tisto naše izobraženstvo, ki čuti in razumeva koroška narodnostna in gospodarska vprašanja in ki nosi v srcu željo za napredkom Koroške, je prišlo te dni na Ravne. »Preteklost, sedanjost in bodočnost so si po njih podajale roke.« Tako je zapisal o tej svečanosti takrat nekdo v slovenskem osrednjem časopisu. In dalje: »Brez posebnega zunanjšega hrupa so doživljale Ravne tri plodovite delavnice, ki so pa tako razgibali Ravenčane, da so zadnji dan že spontano pričeli izobešati zastave v znak praznika...«

Tokrat so obiskali Ravne poleg študentov Korošcev ljubljanske in zagrebške univerze dolgoletni borci za pravice koroških Slovencev in prijatelji Koroške, zastopniki Trsta in Primorske, okrajnih političnih in kulturnih forumov, delavskih kolektivov in ustanov domačega in sosednjih krajev.

Udeležencem na čast je priredila ravenska godba na pihala v lepo razsvetljenem parku in ob prisotnosti številnih meščanov bogat koncert. Naslednji dan so se pričela predavanja znanstvenih, političnih in javnih delavcev. Dr. Lojze Ude je govoril o dvojezičnem šolstvu na Koroškem, tovariš Šturm pa o socialistični demokraciji. Večernje predavanje dr. Julija Felaherja o Koroški, ki je bilo spremljano s skioptičnimi slikami, je navdušilo številno občinstvo.

V petek, dne 29. avgusta so šli gostje in študenti v Rimski vrelc, kjer je tovariš Ivan Bratko govoril o vlogi inteligence v FLRJ. Udeleženci so se popoldne poklonili na grobu Prežihovega Vrance in obiskali njegovo domačijo. Popoldanski program sta izpolnila predavanja predsednika PO za Koroško Karla Prušnika-Gašperja (»Osvobodilna borba koroških Slovencev«) in zanimiv oris dogodkov iz NOB v Mežiški dolini (Bogdan Zolnir). Zvečer pa je bilo nadvse zanimivo predavanje dr. Mirte Zwitterja (»Položaj koroških Slovencev«). Predavanju so sledili akordi kompozicij člana kluba Franca Lampreta in odlične izvedbe glasbe-

nih del velikih mojstrov ter črtica Janeza Mrdavšiča »V pregnanstvo«.

Zadnji dan je bil očitno prekratek, da bi bili lahko izčrpani vse bogato gradivo, ki je bilo še na sporedu. Jaro Sašelj je nakazal nekaj arheoloških zanimivosti Mežiške doline, ing. Žavcer Pavle-Matjaž je pojasnil vlogo Partije v FLRJ, Boris Florjančič pa je orisal zgodovinski razvoj železarstva pri nas in stanje ter perspektivo ravenske železarne. Prof. Franjo Baš je govoril o nalogah in smotnih tehniških muzejev, Marija Osojnikova pa je v svoji »Dikeji Mežiške doline« prikazala še mnogo nepoznanih ali vsaj malo znanih zakladov pristne ljudske tvornosti preteklih rodov na tem teritoriju.

Prvikrat so Ravne doživele pravo brucovanje z akademskim plesom, ki so ga študenti pripravili zelo posrečeno in za malo koroške razmere kar primerno. Bruci — četrta generacija ravenskih metalurgov, so morali že koj po maturi opravljati dokaj »zahtevne« izpite pred »Zelenim carjem«, komisijo, ki so jo tvorili »jezični advokati«, »bruc majorji« in kaproli ter častiljive »stare bajte«. Slane vode takrat pač ni bilo dovolj, saj so bruci pospravili vse, kar je bilo v tekočem stanju.

Res, bili so dnevi temeljitega dela in hkrati pristrčnega srečanja mlajših in starejših generacij Koroške!

Poletje je prešla v jesen. Ljubljana je poklicala študente nazaj. Starejšim so se pridružili novi, neizkušeni in nerodni, bruci, kot jim pravimo. Klub je zopet dobil nekaj novih članov. Tako se je povečal in utrdil. Četrta generacija ravenskih maturantov, ki je konec koncem že opravila svoj prvi izpit — brucovskega namreč — je bila začetnica, kot nekdanji njeni predniki. Treba jo je bilo »vpeljati«, kot pravimo, in pritegniti k sodelovanju. To je bila naloga starejših in lotili so se je kar dobro. Povabili so jih na letni občni zbor (9. nov. 1952) in odziv je bil zadovoljiv. Pevski zbor naj bi zajel večino članstva (seveda ne tistih, ki že od »rojstva« mutirajo!) Vneti plesalci naj se izzivljajo v folklori, recitatorji in odrski igralci pa na »deskah«. Znanstveniki, kar so v malem skoraj vsi, ki so jih vsrkale visoke šole vase, imajo neizčrpne možnosti za proučevanje tehničnih, kulturnih, zgodovinskih in drugih vprašanj v okraju. Izvolili so svoj drugi odbor: Ivo Kramžar, Milan Osojnik, Vlado Sekavčnik, Tone Potočnik, Franc Lampret, Anton Sušnik, Cveta Železnikar, Franc Garb, od zamejcev pa Lojze Samonig, Mojca Janežič in Mira Wuti. Priredili so nekaj družabnih večerov, da so se dobrega spoznali s kolegi iz zamejstva. Vendar v glavnem to leto ni prineslo kaj več kot nekaj poskusov ponovne afirmacije

med domačim ljudstvom. Bile pa so finančne težave in je marsikateri še tako lepa zamisel ostala neizkoriščena. Ivo in Milan pa sta v časopisu ljubljanskih visokošolcev med drugim zapisala tudi tole: »Teško je s prostori. Sedaj uživamo gostoljublje, ki nam ga je ponudil ravnatelj VII. gimnazije, prof. Černot... Snujemo še druge grupacije (namreč poleg pevskega zbora in folklorne skupine — op. pisca), ki bodo raziskovale razna socialna, zgodovinska, etnografska, ekonomska in politična vprašanja Koroške.«

»Klub je dobro povezan z delovnimi kolektivi Mežiške doline, zlasti z ravensko železarno in mežiškim rudnikom. Vsi ti se zelo zanimajo za naše delo in so nam tudi materialno pomagali. Naša dolžnost je, da jih ne razočaramo.«

Dne 21. decembra 1952 je predaval za člane Venčeslav Winkler o vlogi Koroške v slovenski literaturi. V okviru I. partizanskega srečanja v Mežici maja 1953 so izvedli kratek program v Dravogradu in Libelcih ter sodelovali pri skupnem programu v Mežici. Ob gostovanju so bili povsod toplo sprejeti, kar še posebno velja za partizanske Libelčice.

SKUPNO DELO VSEH JE RODOILO USPEH

Morda malce prevsakdanje zveni gornji naslov, vendar nobena druga oznaka ne bi mogla tako zaobjeti in izraziti vsega tistega, kar je prineslo študijsko leto 1953/54 v razvoju in delu tega našega študentskega kolektiva. To obdobje je tako bogato na dogodkih in uspehih, da je pisec nekako v zadregi, kako podati obširno gradivo v kar najbolj strnjeni podobi.

Delo novoizvoljenega odbora (28. X. 1953), ki so ga sestavljali: Razdevšek Franc, Kališnik Jože (zamejski študent), Sekavčnik Vlado, Garb Franc, Osojnik Milan (predsednik novo ustanovljene socialno-ekonomske komisije), Gnamuš Marijan, Potočnik Tone, Strohsack Boris, Plesivčnik Drago, Uršič Ivan, Pogorevčnik Mira, Sušnik Anton, Vrtič Stanko, Lebič Lojze, od zamejskih študentov pa še Lutnik Janko, je začelo v času, ko je bilo kot osnovno vprašanje treba utrditi članstvo, poživeti delo in pridobiti širši krog članstva za aktivno sodelovanje.

To leto lahko označimo kot ponovno rojstvo pevskega zbora in folklorne skupine. Že takoj po občnem zboru so pristopili z vso resnostjo k ponovnemu in temeljitejšemu formiranju teh dveh osnovnih kulturnih skupin. Ker tudi po najboljši volji odbora in nekaterih članov delo na teh področjih splošno ni zadovoljivo napredovalo, so naprosili našega rojaka, skladatelja in profesorja Luko Kramolca, da je prevzel vodstvo zbora. Čeprav z negotovim »materialom« in nedoločnimi perspektivami se je profesor Kramolc z največjo požrtvovalnostjo lotil te — vsaj tedaj — kritične naloge. V precejšnjo pomoč je bila pevovodji Cvetina Globokarjeva. Ženske so osnovali svoj kvartet, ki je ostal nadvse priljubljen in priznan. Peveci so skupno s folkloristi, ki jih je vodil Igor Pobegajlo, priredili med letom šestnajst celovečernih nastopov.

Doslej najvernejši registrator klubovih prizadevanj, Sekavčnik Vlado, je med drugim zapisal o delu v prvem semestru tega leta tole: Kljub začetni krizi smo le nekako resneje začeli, posebno pa potem, ko je bil pred nami že določen cilj: prva turneja po slovenjegraškem okraju. Kot nekako »generalno« smo na družabni prireditvi v Mostah prvič v tem letu postavili na oder pevski zbor in folkloro. Za ženski kvartet pa je bil v okviru naših prireditev to že drugi nastop, saj so nastopale že decembra 1953 na družabnem večeru Kluba koroških Slovencev v Unionu. Ob turneji po slovenjegraškem okraju so nastopili peveci in folkloristi po dvakrat na Ravnah in v Slovenjem Gradcu, po enkrat pa na Prevaljah, Črni, Mežici in Vuzenici. Za štiri dni (od 18. do 23. februarja 1954) je to kar lepo število nastopov. Tako so vsaj za dve uri »odtegnili občinstvo od težkega dela in mu nudili nekaj kulturnega užitka in razvedrila,« kakor je dejal v pozdravnem govoru takratni predsednik kluba tov. Razdevšek Franc.

Člani KKŠ na delu pri smuški skakalnici v Zahomeu v Ziljski dolini. V ozadju Dobrač

Folklorna skupina.
Brez te na Koroškem
tudi pri študentih
ne gre

22. maja so se že četrtrič pokazali javnosti, in sicer v okviru študentskega festivala ljubljanske univerze v Zgornji Šiški.

V avgustu (od 7. do 11.) so gostovali s kulturnim programom v zamejski Koroški, kjer so imeli tri nastope in si ogledali zgodovinske zanimivosti Koroške.

Ob I. koroškem festivalu v jeseni 1954 na Ravnah so nastopili s celovečernim programom v Dravogradu in na Ravnah ter sodelovali pri proslavi ob otvoritvi novega gimnazijskega poslopja na Ravnah.

V programih so zajeli: klasična dela Beethovna, W. A. Mozarta in Ch. Gounoda; narodne pesmi Emila Adamiča, dr. Schwaba, Oskarja Deva, Rada Simonitija, Luke Kramolca in M. Tomca; partizanske pesmi M. Kozine, Deva, Gobca, Kramolca, Simonitija. Poseben poudarek pa je bil na koroških narodnih pesmih in obdelali so tudi nekaj pesmi koroškega vižarja F. L. Lesičnjaka v priredbi Luke Kramolca. Folklor pa je našdirala Maroltove gorenjske, koroške in panonske narodne plesne.

Na drugi strani so se v tem času socialno-ekonomske razmere naših študentov tako zaostriale, da je bilo nujno iskati hitre in temeljite rešitve v obliki denarne pomoči in štipendij. Odbor kluba je uspel, da je okraj nakazal 260.000 din za razdelitev najpotrebnejšim članom. Pri OLO se je porajal svet za štipendije in ravno v teh krogih je vladalo določeno nezaupanje do dela študentov, ki ga je bilo treba z dejanji ovreči. Odbor je moral, da bi opisano stanje premostil, pristopiti takoj k aktivnemu delu, ki ga je videl predvsem v kulturnem udejstvovanju kluba med domačim ljudstvom in družabnimi prireditvami za svoje članstvo. Vzporedno pa je posebna socialno-ekonomska komisija, ki je bila osnovana na občnem zboru 28. X. 1953 in je pod vodstvom Osojnika Milana in članov Sušnika Franca, Dretnika Dušana, Ramšaka Mirka in pozneje kooptiranega Potočnika Toneta, pričela seznanjati javnost ter politične in gospodarske forume v našem okraju z materialnim položajem članov. Komisijo je vodila misel: pomoč naj dobe vsi, ki imajo za to materialne, moralne in študijske kvalifikacije. Sam način izvedbe tega vprašanja pa je bil tale: študente tehnike naj štipendirajo podjetja, agronome, gozdarje in veterinarje kmetijske zadruga in gozdar-

ska podjetja. Okrajni ljudski odbor pa naj bi prevzel prosvetno, zdravstveno in pravno stroko, dalje seveda tudi vrsto študentov iz ostalih panog, ki jih bo potreboval za potrebe svojega kadra. Ta načrt so v glavnem sprejeli vsi prizadeti forumi. Da si je komisija olajšala delo, je izvedla posebno anketo, ki je pokazala socialno in ekonomsko strukturo naših študentov. Tako je bilo ugotovljeno, da izhaja iz družin nameščencev 40%, delavcev 22%, kmetov 20%, obrtnikov 10% študentov od 120 vpisanih v klubu.

Za uspešno delo kluba v tem študijskem letu je videl Gnamuš Marijan srečno dejstvo v tem, da je imel v Razdevškju Francu predsednika, »ki je znal voditi in usmerjati delo ... kljub mnogim različnim prizadevanjem gotovo proti cilju in našel za organizacijo — kolikor je kot taka nujna — poti izven okostenelih aktivističnih oblik«. Semkaj moramo dati tudi dolgoletnega tajnika Sekavčnika Vladimira, ki je »uspešno vodil — kljub neštetim oviram — obširno tajništvo in bil dosleden klubov kronist«... Ne smemo pa pozabiti izredne vloge skladatelja prof. Luke Kramolca, katerega odlična pedagoška in organizacijska sposobnost — predvsem pa lepota njegovih številnih skladb — so bile garant za uspeh. Na drugi strani zasluži vse priznanje »sociolog« Osojnik Milan, ki je v skrbi za finančno izboljšanje naših študentov opravil resnično veliko delo.

In če ob koncu povemo še to, da je bila naša kulturna skupina poleg Akademskega pevskega zbora in folklorne skupine najmočnejša in edina »zavestno nastopajoča kulturna grupa«, smo lahko resnično zadovoljni s tem doslej najbogatejšim letom klubovega delovanja. To je bil res »aktivno sodelujoči kolektiv ljudi, ki je stremel k istemu cilju, našel obliko medsebojnega občevanja in bil v trenutkih kot en sam organizem, ki je dihal in živel za isto stvar, kar je srce vsake organizacije«, kakor je zapisal Gnamuš Marijan.

Naslednje študijsko leto brez dvoma ni tako bogato na podatkih o delu, kot je bilo prejšnje razdobje, ki bi ga lahko imenovali leto bleščečih uspehov in morda prevelikih naporov, kajti številnih turnej in dolgih potovanj ter skoraj »neprestanega« prepevanja se marsikdo, pa čeprav ima za to posluš in glas, več ali manj boji, posebno pa še tisti, ki mu stavlja tako ali drugače, zahtevne

ali manj zahtevne pogoje in ga nadlegujejo še vsakodnevne skrbi za osebno eksistenco. To ni nikak pesimizem, vendar v takih situacijah tudi še tako velik optimizem ne more docela premostiti realne stiske, kajti ob samem upanju in veri se še ni nihče zredil, prej razočaral ob spoznanju svoje velike zmote.

Novi odbor, ki so ga sestavljali: Osojnik Milan, Plesivčnik Drago, Vobovnik Drago, Garb Franc, Potočnik Tone, Sokolov Vladimír, Pogorevčnik Mira, Ferk Janez, Stroh-sack Boris, Mauhler Edo, Štraser Marija in Pečnik Franc, je iskal novih oblik dela in tako formuliral svoj program: Naše delo bo odslej razdeljeno na posamezne skupine. Ena izmed oblik takega dela bodo na primer predavanja, ki jih bodo imeli študenti na področju domačega okraja v času počitnic. Predavanja bodo zajemala vsebino, ki je posebno zanimiva za določen kraj.

Res, ideja ni bila slaba in člani, čeprav le redki, so jo pravilno razumeli in šli »na teren«, kjer so (slušatelji agronomske fakultete pod vodstvom absolventa Uršiča Ivana) v 15 kmetijskih zadrugah domačega okraja v februarju in marcu 1955 ob finančni podpori OZZ Dravograd priredili vrsto predavanj, ki so zelo dobro uspela. Spomladi pa so izvršili ob vsestranski podpori univerzitetnih predavateljev gnojilne poizkuse, ki so se nanašali na krompir na 150-ih parcelah.

Stiki s klubom slovenskih študentov na Dunaju in Gradcu so bili zelo uspešni. Večkratni medsebojni obiski to potrjujejo. Naš odbor je omogočil osmim slovenskim študentom iz Avstrije udeležbo na študentskem seminarju ljubljanske univerze v Ankaranu pri Kopru v avgustu lanskega leta. Petnajst naših članov pa je odšlo na štirinajstrednevno (ki pa se je podaljšalo na sedemnajstrednevno) taborjenje v Avstrijo in so ob tej priložnosti pomagati graditi novo šestdesetmetrsko smučarsko skakalnico v Zahomcu v Ziljski dolini.

Štipendijsko vprašanje je bilo v glavnem rešeno, vendar je bilo še tu in tam treba posredovati in posameznikom pomagati. Fizikurniki so se v raznih disciplinah (kar velja predvsem za vedno zmagajoče igralce namiznega tenisa) pomerili s športniki klubov in društev.

To leto so se od nas ločili zamejski študenti, ki so osnovali skupno s Tržačani in

drugimi svoj lastni klub »Klub zamejskih študentov«.

Na povabilo Društva belokranjskih študentov iz Ljubljane je gostovala naša kulturna skupina (tokrat prvič brez folklorne, ki je morala zaradi objektivnih finančnih — in tudi drugih — ozirov opustiti in prenehati z vadbo) v maju s peštrim kulturnoumetniškim programom po Beli krajini, krajih, ki so bili v minuli vojni središče narodnoosvobodilne borbe našega ljudstva in nekakšna »miniatūra današnje slovenske republike v takratni okupirani Evropi«, kakor upravičeno nazivajo to deželo številni ljudje. Program je zajel kratko uvodno predavanje o Koroški (dr. J. Felaher), ki je bilo opremljeno tudi s skopičnimi slikami, pesmi ljudskih pesnikov, pevcev in vižarjev Ziljske doline, Roža in Podjune, odlomki krajših tekstov v vseh treh narečjih, zvoke ceter in recitacijo Zupančičeve pesmi Korotan v sre. Najprej so nastopili pred črnomeljskim občinstvom, naslednji dan pa z nekoliko okrnjenim sporedom na proslavi desete obletnice osvoboditve v Metliki, kjer so si ogledali muzej, hišo pokojnega slovenskega pisatelja Engelberta Gangla in še druge zanimivosti mesta in okolice. Popoldne istega dne so nastopili s celotnim programom na Vinici, rojstnem kraju našega pesnika Otona Zupančiča. Ogledali so si tudi pesnikov dom, ob koncu pa jih je viniška občina lepo pogostila. Nam bo ostala ta turneja v najlepšem spominu, saj smo bili deležni izredne pozornosti in gostoljubja Belokranjcev.

IN LETOS?

Smo šele na polovici poti, zato bodo tudi podatki bolj skromni, čeprav je veliko želja, načrtov, ki bodo, če jih bomo uresničili, prav gotovo ovrgli trditve ali, bolje, domnevo, češ da je klub s tem, ko je zaupal vodstvo mlajšim, ki jim — kakor se nekaterim dozdeva — manjka organizacijskih sposobnosti in življenjskih izkušenj ter nekake ustaljenosti in perspektivnosti, zašel v stagnacijo, kar pa bi lahko pomenilo tudi razkroj tega 180-članskega kolektiva. Čeprav je navsezadnje res, da so mlajši bolj negotovi kot bi morda bili starejši, so pa vendarle polni sil, ki se bodo morale sproščati in nekako odsevat v dosežkih na raznih področjih klubovega udejstvovanja. Zdi se, da je mlada generacija našla, če že ne najboljšo, pa vsaj relativno umirjeno pot in zato optimizem ni odveč.

Pustimo to glosiranje in navedimo nekaj podatkov, ki bodo jasneje preočili naša prizadevanja, obenem pa prikazali, kako »mladi rod« uresničuje svoje načrte:

Novi — pomlajeni — odbor, ki je bil izvlečen na nekoliko zapoznelem obnem zboru 20. novembra lani, sestavljajo: Duff Ivan, Vobovnik Drago, Škoflek Ivan, Srnovršnik Mara, Čegovnik Zdenko, Kočivnik Ernest.

Ferk Konrad, Kac Majda, Štraser Marija, Sokolov Vlado in Krpač Ciril.

Brucovanje, naša tradicionalna prireditve, je v decembru privabila številno članstvo k zabavi in naš stalni »Zeleni car« (Gorečan Tone) se je zopet izkazal kot rutinirani in nadvse domiselni humorist. Ob proslavi 25-letnice Kluba koroških Slovencev je mešani zbor pod taktirko profesorja Luke Kramolca skupno z zborom KKS zapel v dvorani Gospodarskega razstavišča v Ljubljani nekaj koroških narodnih.

In kaj pripravljamo? Vabil imamo precej (Maribor, Ptuj, Celje, Konjice, Store, Sentjur pri Celju itd.), vendar bomo zaradi oddaljenosti krajev težko realizirali del ponudb. Poleg tega pa bo pevski zbor skupno s pevci Kluba koroških Slovencev priredil celovečerni program v Slovenski filharmoniji v Ljubljani. Po več kot enoletnih napravah pa bo končno le izšla že tolikokrat napovedana brošura (v ureditvi Vrtičiča Stanka, Strohsacka Borisa in Vobovnika Draga ter opremi Gnamuša Marijana), ki bo prikazala klubovo prizadevanje v preteklosti, nekaj literarnih prispevkov pa bo pripomoglo k večji pestrosti in vrednosti te knjižice.

Več o načrtih bi bilo odveč pisati, kajti marsikdaj še tako obetajoče zamisli in napovedi — kakor dokazuje praksa — ostajajo le v glavah nekaterih ali pa še kvečjemu zapisane v kakšnih analih, ki jih prej ali slej prepuščamo pozabi. Tudi iluzije nam ne morejo pomagati, kajti navsezadnje je le res, da je nekak regulator in realizator vsakih večjih akcij že od nekdaj nadvse oboževani denar, ki dobi svojo pravo vrednost šele takrat, ko ga je zelo malo ali pa nič. In z njim se mi ne moremo hvaliti!

Kako oblikovati ta sorazmerno številni kolektiv, da bo sleherni član lahko pokazal svoja nagnjenja in zastavljal vse sile za resnično oživitvev in še večji razmah kluba? Kakšne naj bodo oblike, ki bodo povezale najtrdnjeje članstvo v organizem vsestransko in uspešno delujočih ljudi? To je bilo, je in ostane osrednje vprašanje, ki najbolj »grize« novo vodstvo. Mnogo so o tem razmišljali že prejšnji rodovi, vendar ga rešiti niso mogli docela. In tudi novi odbor si ne domišlja, da bo naredil temu konec, saj vsako leto prihajajo mlajši, starejšim pa prej ali slej zmanjka časa za izvenštudijsko udejstvovanje. Bili so pobliski, ki pa so sproti ugašali, novi pa so jim le redko sledili!

Tako smo vsaj v glavnem spoznali delo, ki ga je opravil v petletnem razvoju Klub koroških študentov-akademikov. Zeleti bi bilo, da bi se ta študentski kolektiv, ki je iz leta v leto rasel in postajal organska celota mladih intelektualcev, ki izhajajo iz istega dela Slovenije, še naprej vzporedno z večanjem tudi notranje utrjeval in postal pravi in prijetni dom koroških študentov in torišče sposobnosti posameznikov in skupin.

Drago Vobovnik

(Tone Potočnik), podeželan (Karel Pogorevčnik), turist s psom (J. Herman), delegat (Ludvik Kosmač), trgovski potnik (Peter Gregl), višji uradnik (Ivan Logar); kakšna raznolikost značajev! Rudolf Gerdej je ustvaril v vlogi direktorja hotela prepričljiv lik, odličien je bil receptor hotela, da si kar pozabil, da ni to, kar predstavlja, temveč gimnazijski profesor Borut Medvešek. Tudi ostale vloge niso zaostajale; Milka Cesarjeva je bila gospodična Zora, ženska z uradnikom pa Roza Šteharikova. Obe sta bili — čeprav kot epizodni vlogi — lepo dopolnili celotno gradnjo komedije. Tudi gimnazijskega profesorja je Ivan Matko prepričljivo podal, urednika založbe pa tov. M. Štor.

Scenski deli so verno ponazarjali prostor dogajanja — sobo modernega hotela s tretjim ležiščem; tehnično vodstvo je imel tov. Miloš Štor, ki je inscenacijo že močno približal sodobni tehniki naših poklicnih gledališč. Tudi smotrna razsvetljava in domiselnost osvetljevalca tov. Vucovnika sta doprinesla svoje. Inspicent tov. Tone Pajk ni imel lahke naloge, a jo je dobro rešil.

Ostro oko bi gotovo še ujelo kako napako v izvedbi, a kdo bi se ob teh malih rečeh spotikal? Veseli smo, da se je enkrat na Ravnah spet začelo, veseli, da nam ne bo treba čakati le na gostovanja drugih gledaliških družin, da se nam spet nudi nekaj doma ustvarjenega. Gotovo se bodo ojunčili še drugi in se lotili režije novih del.

M. Hriberšek

Strokovna knjižnica šepa

Strokovno čtivo je dober pomagač za napredek znanja oziroma dela, da ne rečemo še bolj absolutno. Po vseh delavnostih imajo zato take priročne knjižnice in tudi pri nas. Kar 1400 dobrih knjig je na razpolago in 18 strokovnih revij, da sproti slediš.

Vseeno pa z našo knjižnico nismo zadovoljni.

Predvsem je prostorno pomanjkljiva. Če je vsega prostora skupaj samo za en koš, pač ni mogoče upostaviti pravega reda. Mesto razdelitve po strokah itd. morajo biti sol, poper, cimet, moka, janež in mast kar pomešani. Torej ustreznost prostor, da bo možna ustrezna ureditev. Enkrat prostor bo, kdaj, je druga reč; opozorili smo.

Ni pa treba napak pri uporabi knjižnega materiala. Knjižnica redno javlja dohod novih knjig, revije pa celo sproti pošilja interesantom v kroženje. Čim se nabere nekaj takih kosov, že gre mapa naokoli. S tem kroženjem pa je težava, ker mape z revijami posamezniki po nepotrebem zadržujejo, da jih zadnji na seznamu prejmejo včasih tudi šele po enem letu. Kaj boš potem s tako starim materialom! Zadržujejo vedno površneži, ki revij sploh ne berejo, čeprav hočejo biti na seznamu. Samo toliko, da motijo. Te desinteresente vabimo, da sami prečrtajo na seznamih svoja imena in napišejo: ne berem ničesar in mi ni treba dostavljati. Na ta način bodo napredni ljudje dobili v roke vedno nov material.

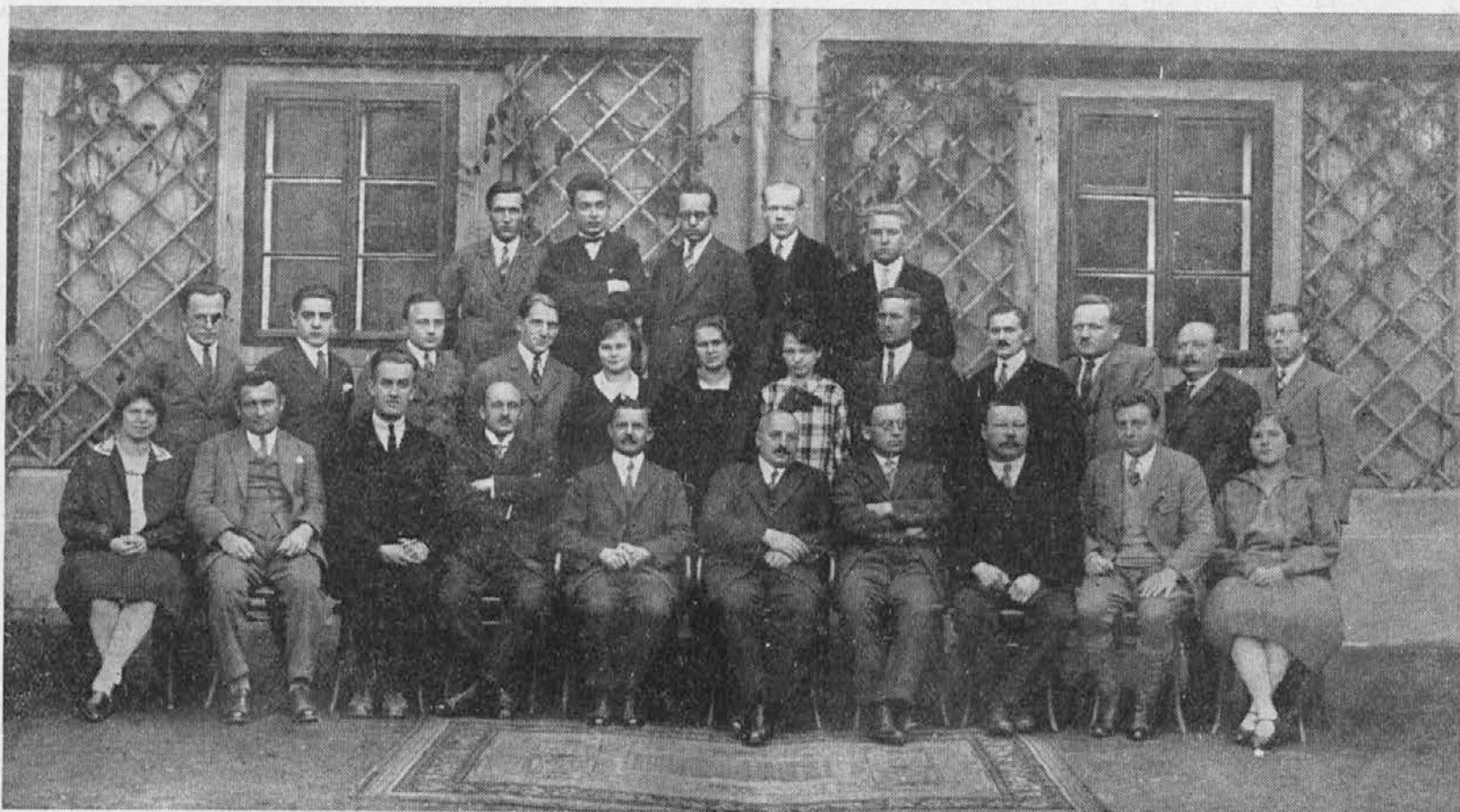
»Tretje ležišče« na ravenskem odru

Po skoraj enoletnem molku je stopila na plan dramska družina ravenske »Svobode«. Vzrokov stagnacije dramske družine ne bomo obravnavali, saj kaže, da bo odslej delo steklo in da se pričinja doba večje živahnosti v tem področju ljudsko-prosvetne dejavnosti. Sicer je slaba udeležba Ravenčanov na takih prireditvah kaj revna pobuda za nadaljnje napore, a upati je, da bo sčasoma tudi ravenski človek ovrgel čuden predsodek, da je vse, kar pride od drugod, dobro, in da je vse domače — slabo.

Kdor si je ogledal predstavo »Tretje ležišče« (V. Ocvirka), katero so Ravenčani uprizorili po temeljnih in vsestranskih pripravah, mora priznati, da razpolagajo Ravne z odličnim amaterskim kadrom za

gledališke predstave. Sicer so to pokazala tudi pretekla leta, ko smo na Ravnah doživljali sijajna, težka dela.

V režiji prof. Stanovnika se je odvijalo »vseh pet slik rahlega razburjenja« (kakor naznačuje pisatelj) tako, da smo pozabili, da se dogajanje odvija na odru, temveč smo jih čutili tik ob nas ali celo z nami. Delo je sicer lahkega značaja, a za z novimi močmi pomlajeno gledališko družino kar dober uvod za nadaljnji — gotovo poglobljeni program. Nastopili so neprijetno, sproščeno, prirodno. Posebno Jože Lep je bil v vlogi Tineta Kvasa deležen odobravanja občinstva. Prav tako so bili doživeti Maks Javor — pisatelj, odigral ga je Peter Šetina, in vsi nočni gostje na tretjem ležišču: pijani zastopnik podjetja

Uradništvo in uprava jeklarne leta 1926 z direktorjem Davidom Lorberauom v sredi. Iz Bratovske skladišnice je pristopil Prežihov Voranc, ki pa je slabo naletel. Nekdo ga je potem na tej spominski sliki označil s križcem (na lajbiču) in povedal, kako je s tem človekom na svetu (glej tekst)

SVOJSTVENI ZAPISKI OZIROMA TAKE STVARI IZ RAVENSKE ZGODOVINE

TEŽKO OBREMENJENI MOŽ

»Mnogo spoštovani gospod...!

Priloženo pošiljam sliko. Hvala za Vaš prijazen trud.

Cela zadeva je postala sedaj vseeno zelo resna; z mnogih strani so jo jemali prelahko.

V kolikor bom imel kaj časa, bom prišel dol.

Na sliki označen mož je težko obremenjen in ga je treba v vsakem slučaju, kjer koli se pojavi, takoj aretirati. Značilno je danes, da nosijo tako številni moški brke.

Vaša koruza na žalost ni dobro vzknila.

Moj rips je po toči popolnoma zbit.

Sporočite mi, prosim, kako je z Vašim ripsom, da bom mogel napraviti prijavo.

S prijateljskimi pozdravi«

(podpis nerazločen)

To je vsebina pisma (prevod), kateremu je bila priložena gornja slika. Na roko pisano pismo je prilepljeno k sliki, vse skupaj pa opremljeno s simboli »zihrajtedinstva«, le datuma ni nobenega. Voranc je dobil potem to reč v spomin iz zaseženih arhivov.

Gre slej ko prej za ovadbo iz leta 1941, kajti na sliki je zadaj že bližji pripis, da je imenovani »dercajt« verjetno v Ljubljani. Tisti »mnogo spoštovani gospod...«, na katerega je pismo naslovljeno, je bil na Ravnah znana osebnost (tu rojen in tu dorasel), ki je Voranca poznal vsaj že 25 let in tudi brez slike. To se pravi, da dotični, ki mu to nevarno osebo odkriva na ta način, najbrž

tega ni vedel, ali pa je prehitel samega sebe. Verjetno pa gre za polno opremljeno prijavo po »predpisu« oziroma vsaj z namenom, da si lahko merodajna mesta potem z njo vsestransko pomagajo. Celotno besedilo kaže, da je bil na delu strokovnjak, ki vso stvar dostojno opremlja še s »koruzo«, »ripsom« in »točo«, kar vse zopet nekaj pomeni itd. Nazadnje pa ta vnema ni niti kako zalegla, kajti za Voranca je vedelo vsaj nekaj milijonov ljudi kakega prepričanja je, in tako tisti »s prijateljskimi pozdravi...« koncem koncev ni ničesar novega povedal. Če bi vedel, kako v prazno je usekal, bi bil gotovo žalosten. Vse skupaj je torej ničevno, vendar zanimivost takega pritlikavstva.

Med temi Vorančevimi »spomini« pa je še nekaj takih popisov, ki pa so iz čisto drugega vira in verjetno tudi za drugi — vsaj manj direkten namen. Tam je Lorenc Kuhar takole označen:

»Sin bajtlerja na Prežihovem vrhu se je posvetil pisateljstvu in je napisal nekaj knjig v slovenskem jeziku. Kot pisar-niški vodja Bratovske skladišnice Jeklarne na Ravnah je imel priložnost priti s tovarniškimi delavci v najožji stik ter je ustanovil takrat v Jugoslaviji še dovoljeno komunistično stranko. Ostal pa je duševni vodja iste tudi po prepovedi in je nadaljeval z ilegalnim delom.

Ko je oblast za to zvedela, je odredila za Kuharja in njegove sodelavce aretacijo, toda uspelo mu je pobežniti v inozemstvo. Po temeljitem šolanju je bil poslan v razne države — med drugimi tudi v Fran-

cijo kot komunistični agitator. V tem svojstvu naj bi bil tudi še danes nekje v Ljubljani.

Lovro Kuhar je brat duhovnika Kuharja, ki je že davno znan po svojih Nemcem sovražnih radiogovorih s postaje Radio-Ljubljana.«

Tako skrbno so popisani tudi še nekateri drugi domačini, predvsem pa člani vodstva jeklarne — da, celo lastnik. Posebej zanimiv je tovarniški del, ker ponazoruje dogajanja v zgodovini naših fužin ter dopolnjuje tudi Apohalovo razpravo o tehničnem vodstvu tovarne, ki je bila objavljena v februar-ski številki »Koroškega fužinarja« l. 1953 s prav zanimivimi podrobnostmi oziroma mišljenji. Ta gledanja so sicer večkrat res čisto osebna in povzročena za gotov namen, pa zato morda še bolj zanimiva, ker povedo, kako so na gotove osebe in dogodke takrat tu zaposleni Nemci gledali. Poglejmo po vrsti nekaj takih inačenj:

KOLOVODJE PREVRATA LETA 1918

»Glavni kolovodje na področju Raven oziroma Mežiške doline, ki so leta 1918 pripravili prevrat, so bili Andrej Oset, Rajko Kotnik in Šef. Prvi se je naselil kot gostilničar, Kotnik je prišel iz Trsta — pravo zlo, ki je bil največji terorist Nemcev, ter Šef, ki je menda prišel iz Dalmacije in bil postavljen za tajnika po-deželskih občin. Vsekakor to niso bili domačini in jih je v kraj delegiralo neko nacionalno združenje, da bi za pripravo

in izvedbo prevrata bili pravočasno na mestu. Nahujskali so prebivalstvo in organizirali ropanje trgovin, da so pridobili vzrok, poklicati vojaško zasedbo Mežiške doline. (Malgaj).«

OBA POVELJNIKA ISTOČASNO...

»Ko so naši (Nemci) leta 1919 vrgli sovražnika (Jugoslovane) preko potoka Dule, je zadela poveljnika Steinackerja kakor strela z jasnega neba krogla v desno ramo. Izpadla mu je puška, po rokavu je pritekla kri. Omahoval je. Njegovi zvesti so ga zanesli na grad Javornik, kjer je dobil prvo pomoč.

Skoro istočasno je bil po eksploziji ročne granate, katero je nosil seboj, smrtno ranjen poveljnik nasprotnikov — Malgaj. Malgaja so potem Slovenci napravili za legendarnega narodnega junaka in mu postavili spomenik z značilnim napisom: »Jaz ne spim, o ne / le čakam Vas in čakam čas / da gremo skupaj čez Št. Vid / med brate našo Zilo pit...« Veselje, ko smo osvobodili Koroško, pa ni trajalo dolgo. Na Dunaju so sklenili, da ne smemo več napredovati. Posledica tega sklepa (!) je bila, da so Koroško, ki je bila 7. maja 1919 spet vsa svobodna, zopet zasedle srbske trupe.«

USTANOVITELJ »MISTALERFERAJNA«

O Sperdinu (beri »Požganico«) je zapisanega kar precej. Izvleček bi bil:

»Sperdin, trgovec v Celovcu, je bil podpornik vseh, ki so zbežali iz Mežiške doline, in je ustanovil »Verein der Mießtaler«. Društvo si je postavilo nalogo, da podvzame vse potrebno, da se protizakonita ločitev prej ali slej prekine z anšlusom. Vzorni nacionalsocialist pa žal ni dočkal sreče zopetne združitve Koroške leta 1941!«

RADIKALNO NACIONALNI SLOVENC

»Prof. dr. Janko Kotnik je pripadal že pred vojno krogom, ki so pripravljali prevrat Avstro-Ogrske monarhije. Potem je bil profesor v Mariboru in je istočasno vodil v vseh večjih krajih ustanovljena društva prijateljev Anglije, ki seveda niso

bila nič drugega kot kamuflača angleške secret servis in so uganjala največjo sovražno propagando proti Nemcem oziroma proti nemški narodni manjšini. Komaj 2 do 3 mesece pred izbruhom vojne z Jugoslavijo pa je prenesel svoje delovanje v Ljubljano.«

Čislani profesor-znanstvenik, domačin, lahko torej vidi, kakšno priznanje je imel pri peti koloni v domačem kraju.

»Prof. dr. Franc Kotnik je brat prej imenovanega. Bil je profesor v Celovcu. Tudi on je bil vnet pristaš radikalnih Slovencev ter pokretaš ustanovitve Jugoslavije. Potem je bil šolski nadzornik, pozneje pa iz neznanih razlogov odstavljen in upokojen, nakar je prevzel vodstvo znane klerikalne Mohorjeve družbe v Celju. Njegov stav do Nemcev pa ni bil tako sovražen kakor je bil to primer pri njegovem bratu.«

Tako so obdelani nekateri domačini. Potem pa sledi »zgodovina« tovarne, ki ji zanimivosti tudi ne manjka:

»Ravnatelj, višji rudarski svetnik Adolf Marischler — je bil daleč preko meja Avstro-Ogrske znani jeklarski strokovnjak, ki je bil od takratne vlade ponovno odlikovan za izredne uspehe. Poleg pudlarskega obrata, ki je že obstajal, je upustavil martinarno ter pridobivanje jekla v loncih, kar je bila posebna ravenska marka. Proizvodnjo orodnega jekla je spravil na višek. Pod njegovim vodstvom je bila Jeklarna na Ravnah vodilna v proizvodnji granat in je bil Marischler prvi izmed vseh tovarn avstro-ogrške monarhije, ki je namesto litoželeznih profilov uvedel jeklene. V pokoj je stopil v poletju 1912, umrl pa je po skoro 50-letnem sodelovanju pri jeklarni leta 1918 na Dunaju.

Ravnatelj ing. Schmiedhammer — je leta 1912 nasledil Marischlerju. Takrat pa je lastnik, Vincenc grof Thurn, pridobil dr. ing. H. Luckmanna kot vodilnega upravnega svetnika, kateremu je poveril vrhovno vodstvo tovarne in gozdarskih obratov. Vsa poročila so morala preko njega, on pa jih je po svoje posredoval grofu.

Ravnatelj Schmiedhammer, ki je že takrat spoznal, da morajo biti obrati modernizirani, če hočejo ostati konkurenčni naprej, je predložil stvar Luckmannu in grofu. Medtem pa je Luckmann v pomanjkanju razumevanja in da bi prihranil lastniku izdatke, označil ravnateljeve predloge kot nepotrebne. Posledica tega je bila, da je izredno sposoben, dalekovidni in korektni direktor Schmiedhammer tovarno kmalu zapustil.«

NASTOP KOMERCIALNIH RAVNATELJEV

Apochal je v prej omenjenem sestavku napisal, da je Schmiedhammerju sledil direktor Pospischil, toda o tem v teh zapiskih ni besede, pač pa je poudarjen nastop komercialnih direktorjev:

»Iz solidarnosti do Schmiedhammerja in njegovih zasnov je šel kmalu za njim tudi komercialni direktor Geiger. Za Geigerjem je prevzel komercialno vodstvo direktor Liermberger, ki je kmalu spoznal, da je dr. Luckmannovo delovanje prej škodljivo kot koristno in da ni v bistvu nič drugega kot parazit, ki brez vsakršnega dela vleče samo masten zaslužek. Liermbergerju je uspelo dopovedati o tem grofu in doseči Luckmannovo odstranitev.«

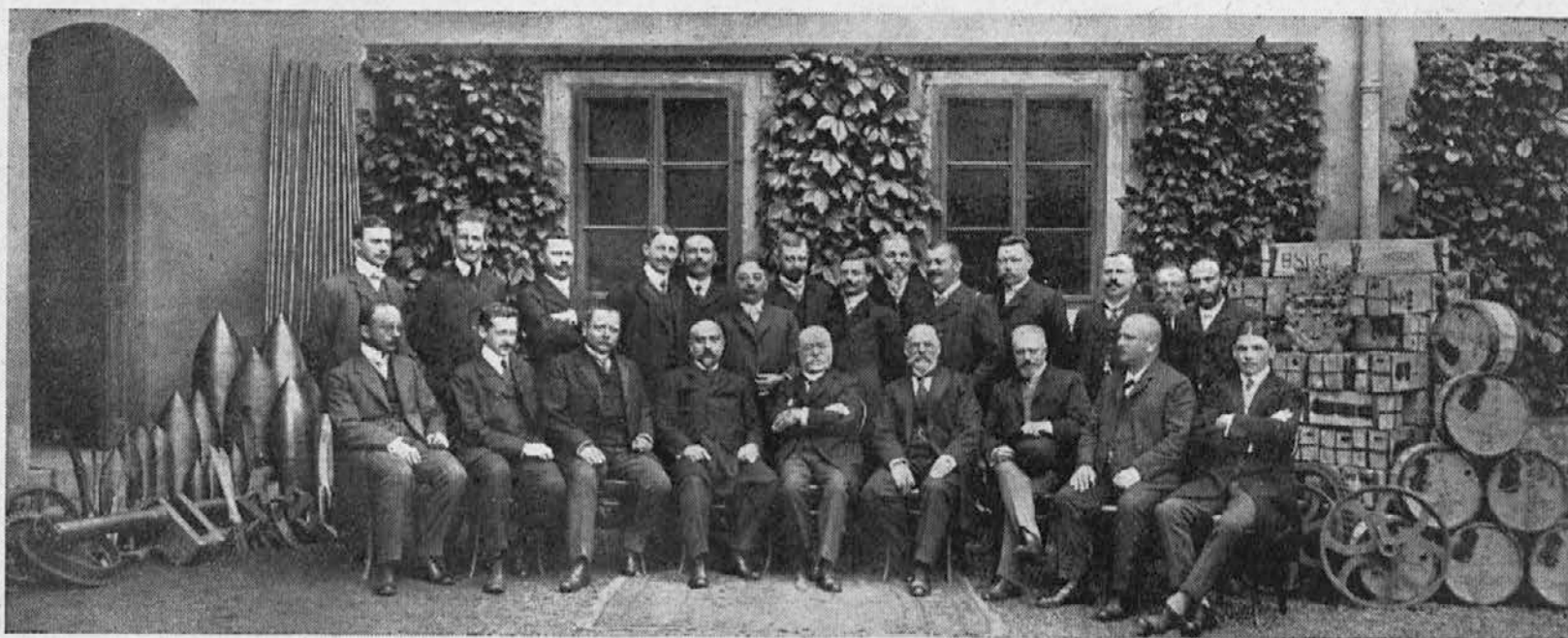
RAVNATELJ ING. ERNST GÖHRY

Kdaj je prevzel direktorsko mesto inženir Göhry, ni zapisano. Prej je bil v jeklarni obratovodja. V zvezi s prevratom leta 1918 pa stoji:

»Takratni tovarniški ravnatelj ing. Ernst Görby — dolgoletni Marischlerjev učenec in sposoben železarski strokovnjak, ki bi bil edini sposoben nadaljevati svetovno znano produkcijo ravenskih jekel, je bil prijet od jugoslovanskih zasedbenih sil ter interniran v Ljubljani, od koder je bil potem izgnan v Avstrijo.«

RAVNATELJ ING. BEGUŠ

Na njegovo (Göhryjevo) mesto je prišel fabrikant bicikljev ing. Beguš, ki ni imel o jeklarski proizvodnji nobenega pojma in je povzročil tovarni veliko škodo.

Upravno in tehniško vodstvo Jeklarnе na Ravnah nekako leta 1913. Četrty od leve v sprednji vrsti je takratni direktor Schmiedhammer, tretji od leve po poznejši direktor inž. Göhry. Slika pred starim upravnim poslopjem. Desno in levo izdelki tovarne. Starejših slik v arhivu ni.

RAVNATELJ DAVID LORBERAU

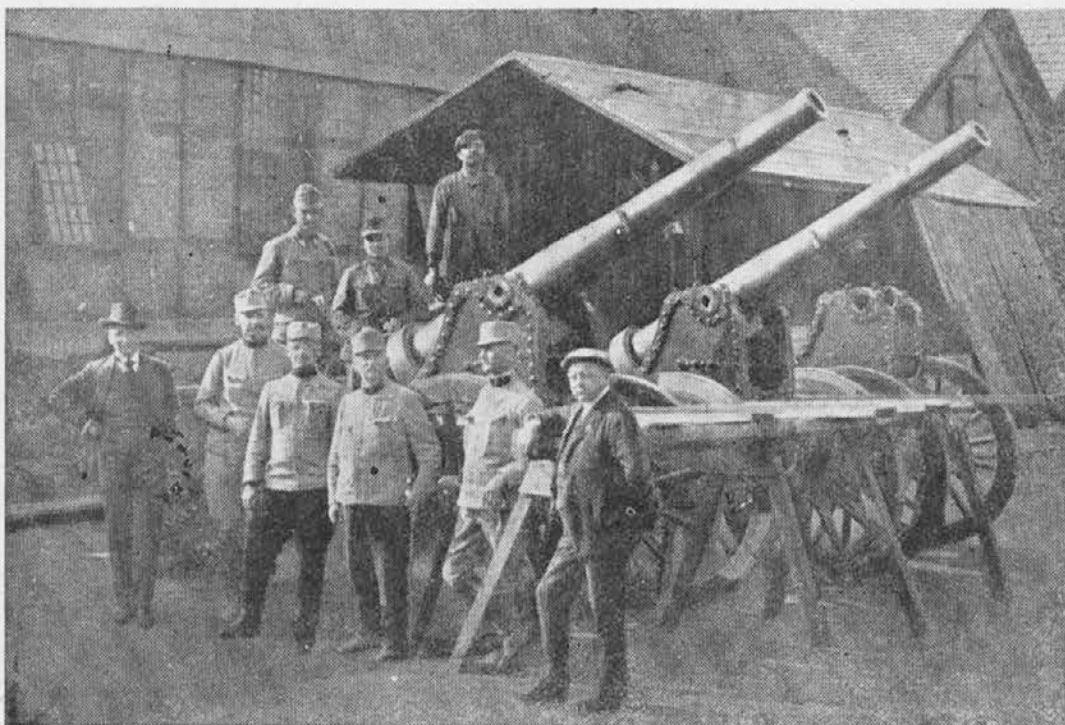
Najzanimivejše pa pride sedaj — to toliko bolj, ker direktorja Lorberaua še vsi sodobniki poznamo:

»Zaradi Beguševe nesposobnosti in zaradi intrig proti ing. Göhryju so se odločili, da ponovno namestijo Davida Lorberau-a, ki je prišel v tovarno leta 1917 kot asistent in je bil poverjen s kalkulacijskimi posli. Lorberau je sicer pred jugoslovanskimi zasedbenimi oblastmi pobegnil, a je držal dobre zveze s takrat pretežno social-demokratsko orientiranim delavstvom. Obljubil je — če bo prišel nazaj kot direktor — vsemogoče beneficije in najboljše delovne pogoje, nakar je delavstvo zbiralo zanj podpise in posredovalo pri slovenskih nacionalistih, da se je vrnil v tovarno. Medtem je Lorberau-u, ki je položil drugi izpit na montanistični visoki šoli v Leobnu in ki je pri prvi firmi (Steirische Gußstahlwerke) nadziral samo generatorske naprave ter potem na Ravnah opravil kalkulacijske posle, manjkalo vso potrebno znanje o jeklarstvu in železarstvu. O proizvodnji jekla je imel prav tako malo pojma, kakor njegov predhodnik Beguš. Zaradi tega sta proizvodnja in predelava jekla, ki sta bili povsem odvisni od delavstva (nemški mojstri-strokovnjaki so bili medtem odstranjeni) popolnoma propadli. Proizvode so vračali kot povsem zanič (v nič davanje Lorberau-a gre naprej — op. prevajalca). Rezultat je bil 18 milijonov dolga in zapora denarja.«

USTANOVITEV DELNIŠKE DRUŽBE — IN SPET LORBERAU

Opravljanje direktorja Lorberaua gre kar naprej. Vmes pa ta čudoviti »historik« jeklarne pove še naslednje:

»Ob prevratu se je grof takoj spet zašel k dr. ing. Luckmannu, da bi ga angažiral kot jugoslovanskega državljana za jeklarstvo. Luckmann je privolil, toda ni pozabil, kako so ga nekoč že odžagali, zato si je zavaroval vse pravice. Brez njegovega privoljenja grof ne sme v tovarni ukrepati ničesar. Čeprav je moralo biti Luckmannu znano, da so Lorberau-ovi

Vojni inštrumenti v tovarni. Slika iz leta 1918. Prvi iz desne takratni direktor Göhry. Ostali so nepoznani

ukrepi — opustitev proizvodnje kvalitetnih mark jekel — oziroma njegova popolna nesposobnost krivi propadanja tovarne, ni spremenil tehniškega vodstva, temveč je pripisal nazadovanje tovarne svetovni gospodarski krizi.

Morda je Luckmann že dolgo mislil na ustanovitev delniške družbe, kajti prva, ki je v tej situaciji zaprla tovarni kredite, je bila banka, pri kateri je imel Luckmann največ vpliva. Luckmann je predložil in izposloval, grof pa privolil — in 1. oktobra 1926 je postala Jeklarstvo na Ravnah delniška družba, pri kateri si Luckmann ni znal pridobiti samo priznalne provizije v višini 6 milijona dinarjev v akcijah, temveč tudi vodilno upravno mesto. Največ delnic je imela tvrdka Böhler & CO. A. G.«

Od takrat dalje je za našega »historika« spet vse v redu: Böhler veliko žrtvuje in tovarna napreduje, toda Lorberau ga moti še naprej.

»Personalne zadeve pa so ostale v rokah Luckmanna in Lorberaua. Če so bili nemški uslužbenci na zahtevo slovenskih nacionalnih skupin ob prevratu zreducirani itak že na minimum, ki po Slovincih ni mogel biti nadomeščen ter pregnani čez mejo (»historik« je žal le ostal, čeprav bi ga lahko pogrešali — op. prevajalca) je bilo pričakovati, da bi na izpraznjena mesta zaposlili vsaj nekaj Nemcev. Toda omenjena gospoda sta vse take vloge odklonila in si vzela za princip, izpolniti vsako prosto mesto s slovenskimi nacionalisti. Prednost so dajali Primorcem in Kranjcem, ki so znani po posebnem sovražstvu do vsega, kar je nemško. Tem kategorijam uslužbencev, ki niso terorizirali samo Nemcev in nemško mislečih, temveč tudi Slovence, sta dala dr. Luckmann in Lorberau vse pravice. Da, ščitila sta celo njihove dokazane tatvine tovarniškega denarja.

Ta dva gospoda pa si danes (1941) drznita trditi, da imata zasluge, da govori tukaj razmeroma veliko ljudi nemško, v resnici pa sta delala na izmrevljanje Nemcev, kar lahko vsi potrdijo — celo Slovinci sami.

Direktor Lorberau, ki se je še tik pred prevratom izrazil, da je tovarna zapisana zastoju, čim bi pripadla k Nemčiji, je s 1. aprilom 1941 odstranjen iz službe. Isto želijo sodelavci za dr. Luckmanna zaradi njegovega dosedanjega stava do Nemcev, pa tudi zaradi dejstva, da niti dr. Luckmann niti njegova žena nista pristaša nacionalsocialistov, kar lahko rodi slabe sadove.«

Ko je ta pisec obdelal upravnega svetnika dr. Luckmanna in direktorja Lorberaua, katerima se je 20 let globoko odkrival, je šel še nad grofa:

»DOUGLAS GROF THURN-VALSASINA« je bil poslanec in opolnomočeni minister avstro-ogrške monarhije. Nazadnje je bil poslanik v Petersburgu. Bil je član prostozidarske lože, klerikalec in Nemcem nenaklonjen. V letih 1918-19 je bil član komisije za določitev meje in se je kot dvostranski lastnik na Ravnah in v Pliberku trudil, da bi pripadla Jugoslaviji ne samo Mežiška dolina, temveč celotna plebiscitna cona A. Odtrganje Mežiške doline je v veliki meri pripisati njegovemu vplivu. Kot minister v pokoju je dobival do smrti leta 1940 pokojnino od jugoslovanske države.«

Tako ti »spomini« in tako ta »historik«. Najprej je seveda hudoba, in kar je hudoba, ostane hudoba pa ne potrebuje tolmačenja. Sama dejstva, ki bi bila res zanimiva, so včasih hudo zasakana iz osebnega pritlikavstva, ki cimi sovražstvo, tako da je še tisti del opredeljenja, dogajanja, zapovrstja in veseliga označevanja direktorjev fužin zatregadelj neukusen. Sedaj je še cela vrsta ljudi, ki vse to sami poznajo in si lahko prav tolmačijo; če bi zapiske brali pozneje, bi kal narodnostne mržnje in osebne uslužbenske jeze tega »historika« ne znali več tako ločiti. Nekaj tega »gradiva« — tovarniški del — je menda objavljenega tudi v mesečniku »DER HEIMATKREIS«, ki je tisti čas izhajal v Celovcu.

Studentske družine. Na beograjskih visokih solah je poročenih 2500 študentov. Nazadnje to ni mala reč in vsaj poročeni jim teh zgodnjih izkušenj ne zavidamo.

Direktor Marischler

Zbral: Ervin Wlodyga, sestavil: prof. Štefan Rous

REŠEVALNA POSTAJA RAVNE NA KOROŠKEM

Ustanovitev in razvoj

Rdeči križ, iz katerega izvira, oziroma Reševalna postaja Guštanj-Ravne sta imela vestno zbrane ustanovitvene listine ter zapiske sej in občnih zborov od priprave pa skozi vso dobo do začetka leta 1941. Ta arhiv so dopolnjevali kosi korespondence do drobnih beležk in seznamov društvenega dela ter podpornih akcij. Toda, kakor mnogi drugi taki zapiski, je bil med okukacijo uničen tudi ta arhiv. Prišleci — nikoli nihče ne bo razumel, zakaj — so odnesli tudi to spominsko gradivo humanitarne ustanove.

Eden prvih sodelavcev, dolgoletni vodja in sedanji upravnik Reševalne postaje Ravne na Koroškem, Ervin Wlodyga, si je postavil nalogo, da vseeno zbere kronološke podatke te človekoljubne družine ter je pri tem iz še najdenih takih dopisov in iz spominov posameznikov dokaj uspel. Predvsem pa imamo pri tej sestavi prednost — na to je zbiratelj tudi največ gradil — da biva v kraju ustanovitelj Rdečega križa oziroma Reševalne postaje, sedaj že upokojeni zdravnik, dr. Boštjan Erat. Njemu v zahvalo, čast in priznanje je pravzaprav zbrana tudi ta kronika.

Na ta način bo tu ohranjeno vsaj okvirno vse tisto, kar je dalo pobudo, kar je upostavilo in razvilo na Ravnah na Koroškem to za vse krajanke pomembno ustanovo, čeprav bodo podrobni podatki, ki bi

šele upravičili naslov »kronika«, in bili tudi zanimivi, za vedno manjkali.

NEKAJ PODATKOV O KRAJU

Ime Guštanj (pozneje Guštanj-Ravne, sedaj Ravne na Koroškem) se pojavi prvič že v visokem srednjem veku v listinah takratne tukajšnje fevdalne gosposke — leta 1248. Po razpravi prof. J. Mravljaka — da vzamemo na Ravnah že objavljeni vir — pred tem časom ne slišimo o Guštanju nič, ker prej to ime še ni obstajalo, prejšnjega — slovenskega pa ne vemo. Ime je namreč vezano na grad, katerega so morali potemtakem postaviti tu v prvi polovici 13. stoletja bamberski škofje, ko so dobili v dar med drugimi tudi naš kraj. Kje je ta grad stal, ni zanesljivo ugotovljeno, ali ob vhodu v sotesko (na Jagrovem, kjer je sedanja kino dvorana), ali pa na gričku, kjer je sedaj župna cerkev — slednje je verjetnejše.

Seveda pa bamberski škofje tudi teh posestev niso sami upravljali, temveč njihovi podrejeni organi. Tako je za leto 1248 zabeleženo, da je imela ta pokrajina za fevd (zajm) plemiška rodbina de Ort. Pa tudi ti niso bivali tu, temveč le njihovi upravniki. Prvi tak se imenuje Ditrik »de Gutenstain«, pozneje pa Diter. Cela vrsta je teh fevdalcev skozi stoletja, medtem ko

je skraja o sami naselbini malo zabeleženega.

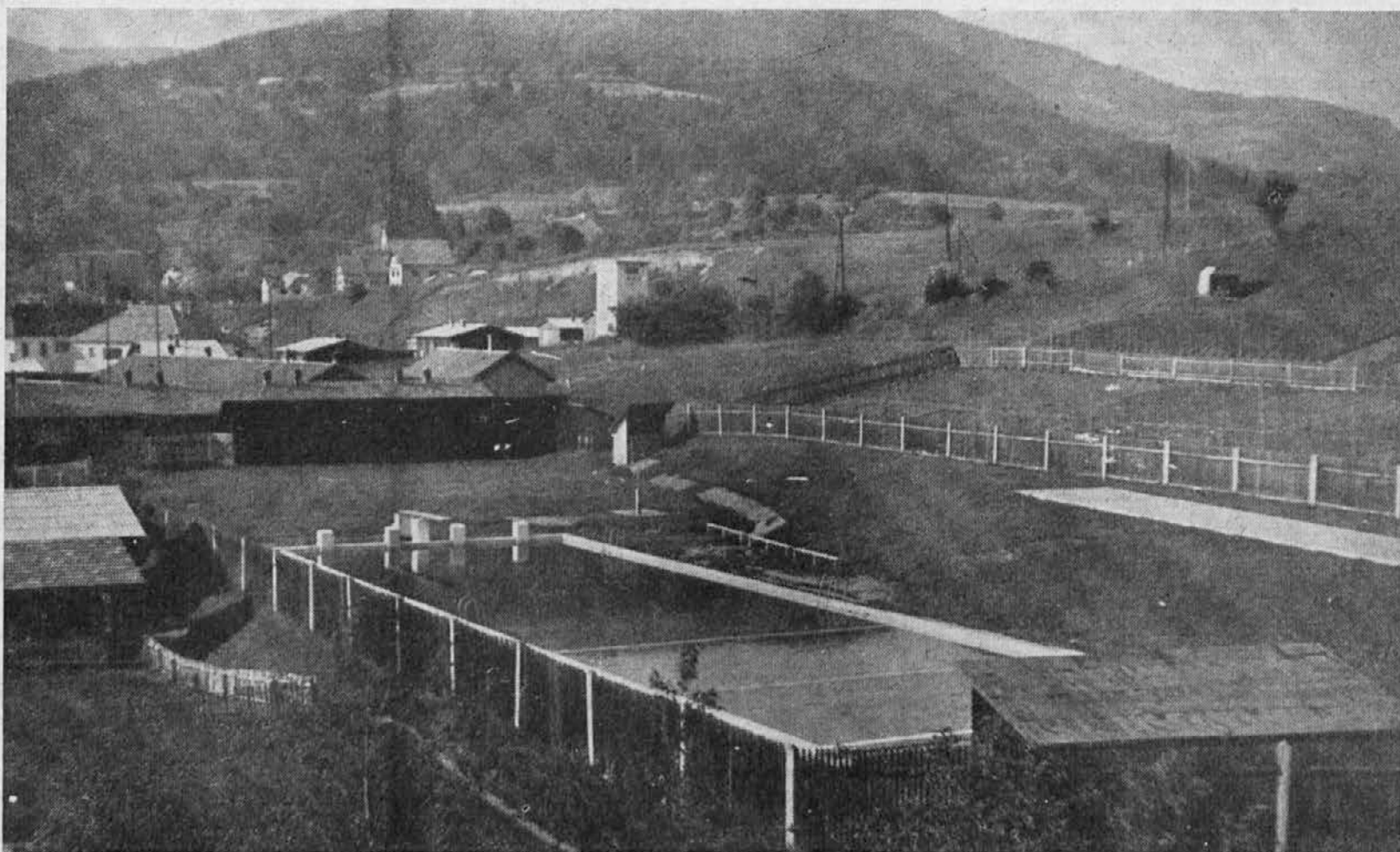
Verjetno je, da je naselbina nastala ob zidanju omenjenega gradu, ker so zidarji in drugi taki obrtniki in pomočniki morali imeti streho in so se nekako nastanili, pa morda nekateri kar tu ostali. Zapiskov o tem ni.

Naselbina se je morala hitro razvijati, kajti že leta 1361 se poteguje in pridobi pravice trga — torej kraj, ki je imel svoje obrtnike, rokodelce in kjer se je ob določenih dneh kupovalo in prodajalo. Viri nam govore o razviti obrti (tkalci, lončarji, sodarji, klobučarji, ščetinarji itd.) ter vedno bolj o kovačih, pilarjih in žebjarjih. Guštanj, deželno-knežji trg s samostojno tržno upravo — magistratom se uveljavlja kot cehovsko-sejmski kraj.

JEKLARNA NA RAVNAH

Naselbina se je torej hitro razvila. Lepote in bogastvo kraja pa so privabile še nove priseljence — fevdalno gosposko, o čemer pričajo številni gradovi. Graščine: Ravne, Javornik, Dobje, Šratnek, Lubas, ki so vse poznejše prirasti, so dokaz te vabe.

Pozneje se je Mežiška dolina, ki je imela sprva guštanjsko ime vse do Poljane, zasukala vse bolj na svinčarstvo in

Kopališče v Suhi — lepa in pametna investicija Rdečega križa leta 1933. Danes je seveda že premajhno, predvsem pa suho, kajti voda, ki ga napaja, nosi tako ime, da kaj drugega tudi bitj ne more — Suha

železarstvo. Nastopili so grofje Thurni — graščina na Ravnah. V prvi polovici 18. stoletja pridejo kovačije na Meži pod tem gradom v last Thurnovega upravitelja Schlangenberg. Njegovo zapuščino so leta 1807 kupili grofje Thurni, ki so tako te obrate združili s svojimi v Črni in Mežici ter končno osredotočili celotno svojo železarsko proizvodnjo v Jeklarni na Ravnah, katere razvoj in zgodovina pa sta že dovolj znana.

CEHOVSKA DOBRODELNOST

Iz cehovskih zapiskov vemo, da so skrbeli za bolne in onemogle člane, sprejemali pod streho potnike in reveže. Pozneje beremo, kako so skrbeli za vdove in sirote. To je na Ravnah ostalo. Znana je dobrodelnost tržanov, ki so radi odpirali roke in dajali potrebnim. Na Ravnah so znani tudi lepi pogrebi, ki še dandanes presenetijo tujca in mu ostanejo v lepem spominu. Ravenčani od nekdanj nadvse lepo spremljajo svoje umrle k poslednjemu počitku, naj si bo premožen ali siromak. Prav tako radi obiskujejo bolne in segajo v žep, če potrka na vrata taka potreba. To moram kot kronist omeniti, ker me je kot tujca to najbolj ganilo in med ostalimi vrlinami navezalo na kraj in na ljudi.

Tradicija cehovske dobrodelnosti, nega in skrb za bolne so se nadaljevale vse skozi prav do novih časov, ko je to skrbstvo prevzela delno Bratovska skladnica oziroma nova socialna mera in možnost današnje dobe.

Žal ni dokumentarnih podatkov, po katerih bi lahko sledili oziroma dokazali delovanje tržnih dobrodelnih ustanov, ki so gotovo obstajale in delovale v tedanjih časih. Toličke napetosti in spremembe posebej v tem obmejnem predelu so uničile vse take arhive in nam sedaj manjkajo podatki za točen kronološki pregled. Poizkušali pa bomo vseeno s pomočjo tradicije in ustnega izročila sestaviti o delovanju Ravenčanov na karitativnem in samaritanskem področju vsaj približno sliko tudi nekoliko za nazaj.

(Dalje prihodnjič)

DRUŠTVO PRIJATELJEV MLADINE

TEČAJI IN PRIREDITVE

Zaradi bolj redkega izhajanja našega lista sicer bolj pozna, a vselej aktualna stvar. Koristna direktna in splošna vzgoja na velikem področju: mladina!

Bralce »Fužinarja« želim seznaniti o kuharskih tečajih Društva prijateljev mladine. Večkrat je bilo govora na sejah in končno je DPM le uspelo organizirati in voditi kuharske tečaje. Prva dva sta bila vzporedna: A tečaj ponedeljek in sredo s pričetkom ob 19. uri, B v torek in četrtek s pričetkom ob 16. uri. Trajala sta od 2. novembra do 16. decembra 1955, ko smo priredili kulinarčno razstavo in 18. decembra slovesni zaključek. Takrat so dekleta in mlade žene pokazale povabljenim in odboru DPM, kako znajo skuhati in kako postreči. Predvsem gre za

Valjavci — slika iz leta 1926. V sredini Jurij Puh, ki je delal pri fužinah nepretgoma 56 let

hvala upravniku »Doma železarjev«, tov. Breclju in šefu kuhinje »DZR« tov. Kimensvengerju, ki na našo prošnjo nista nič pomišljala, temveč takoj obljubila prostore in inventar ter svoje strokovne zmožnosti. Tako je tov. šef poučeval kuhanje, tov. upravnik pa serviranje in bonton pri mizi. Omenim naj še to, da sta za kuharsko razstavo morala oba žrtvovati prenekatero uro počitka in sta tako pripomogla — za naše razmere — k lepemu uspehu. In kdo se je v glavnem zanimal za razstavo? Verjemite ali ne: moški! Približno tri četrt obiskovalcev je bilo moškega spola, malo čudno se sliši, vendar je res.

Naš drugi tečaj smo pričeli 9. januarja in zaključili 29. januarja 1956, ta pa je bil prirejen na željo Kmečke zadruge Tolsti vrh in ga je Zadruga tudi delno gmotno vzdrževala. Obiskovala so ga razen treh izjem sama kmečka dekleta. Temu tečaju so bila pridružena predavanja iz govedoreje, perutninarstva, mlekarstva in gospodinjstva. Predavateljice je Zadruga naprosila iz Kmetijsko-gospodinjstve šole Radlje. V tem tečaju smo poleg kuhanja stremeli za tem, da vidijo dekleta, bodoče gospodinje, kako najsmotrnejše predelati in spraviti koline. V ta namen smo nabavili celega prašička in ga predelali. Solili smo meso, delali krvavice, aspik, pasteto, različne pečenke, pečenice in nazadnje vložili v patente kozarce štiri različne vrste mesnin. Kozarce z vsebino sta KZ Tolsti vrh in Kotlje podarili svojim članicam-tečajnicam za slovesni zaključek dne 29. januarja.

Oba zaključka sta bila zelo pristrčna in vesela. Vsakokrat je bilo po 60 ljudi in upam, da ni bilo nobenega, ki ne bi priznal tečajnicam, da so v vsakem pogledu svojo nalogo dobro izvršile. Ob koncu se spominjam na tiste bolj nerodne prve poizkuse pri serviranju in obnašanju pri mizi in moram reči: v teh kratkih tednih smo dosegli uspeh. Vse, ki še niso imele temeljnega kamna v vedenju pri mizi in gospodinjstvu, so ga dobile, na njih samih pa leži, v koliko se bodo izpopolnjevale in postale dobre slovenske gospodinje. Vsem želim sreče!

To je bil del dela DPM. Želela pa bi istočasno povedati še nekaj o Dedku Mrazu in ostalih prireditvah. Lani je imel Dedek Mraz precejšnji program. Pestro izbran odrski spored je pripravila mladina, v Titovem domu je bil predvajan dvakrat. Dvorana obakrat polna — vendar, kje ste bili starši, saj ste bili vabljeni? Pri prvi predstavi so otroci počenjali nemogoče stvari, saj nastopajočih ni bilo slišati niti v prvi vrsti, da o ostalih sploh ne govorim in o pretepu ves čas predstave. Po drugi predstavi je bilo vsaj v času programa bolje — ali kaj, ko je nadebudna učenka hotela pri izhodu s torbico nekoga

nabunkati in pri tem razbila ogledalo. 28. decembra zopet dve predstavi v kinu; tam so mladež malo hitreje ukrotili. 29. decembra zvečer prihod Dedka Mraza, za prvič kar dobro pripravljeno. Otroci, ki so sodelovali, so dobili čaj v »Domu železarjev« in v restavraciji »Pod Uršljo«. Na kakšen način pa so otroci-gledalci v hipu napoinili kavarniško dvorano, ni nikomur jasno — DPM naj za vse te prireditve plačuje čiščenja — seveda marsikaj po nepotrebem — in polomljeni inventar. Če bo šlo tako dalje, mislim, da ne bomo našli nikogar, ki bi odstopil dvorano za naše prireditve. Kaj pa potem? DPM želi sodelovati s starši in ob njihovi podpori pripravljati prireditve za naše otroke, na ta način bomo laže in bolje pripravili vse. Predvsem pa jih nadzirajte, da ne bodo uničevali vsega, kar ni njihova osebna last! To se opaža povsod. S skupnim prizadevanjem bomo veliko opravili. Marsikdo je kritiziral letošnjo otroško maškerado. V dvorano so smele le maske, očetje ali matere maskiranih predšolskih otrok in odbor DPM. Zakaj? Izkušnje od lani. Letos so otroci lahko rajali in se zabavali, lani so jih pa gledalci stisnili, da so najmanjši in najslabši trpeli vse muke prave stiske. Za nameček pa so bili ravno gledalci tisti, ki so hodili po mizah, stilih in radiatorjih v restavraciji, in seveda nam niso bili več pripravljani dati dvorane. Torej ni preostalo drugega, kot da razen navedenih ni imeli nihče vstopa. In prav je bilo, otroci so imeli vsaj lepo zabavo.

Pred nami je »Dan pomladi«, tudi otroški praznik, ki ga proslavljamo vsako leto in pa počitniške kolonije in taborjenja. Ali je kdo že kaj premišljal o tem? Starši, pomagajte DPM pri pripravah. Društvo ima nekaj šoto-rov in s skupnimi moči bomo lahko pripravili lepe počitnice našim otrokom, sredstva DPM so zelo skromna! Imamo pa tudi zelo prizadevne članice. Pogledite tiste, ki hodijo redno delit v osnovne šole malice, to so prave mamice! In tiste, ki so šivale čopanke za osnovnošolsko mladež! V nadi, da bomo uspeli organizirati še marsikaj lepega za našo mladino vseh starosti, vabim vse, ki želijo pomagati, k sodelovanju.

Vera Horjakova

Sprememba na cenejšo. Sedaj bodo na železniških vagonih zbrisali številke razredov 1, 2, 3 ter bo pleskar za naprej označil vagono samo s številkami 1 in 2. To torej ne bo taka reč in smo zato čudno gledali, ko so tudi za to priliko napovedovali podražitev. Zakaj bi se enkrat neka reorganizacija ne mogla izvesti brez podražitve oziroma za spremembo enkrat celo s pocenitvijo, ki je vselej bolj simpatična.

ZA NAŠE GOSPODINJE

RECEPTI ZA KONSERVIRANJE

Češnje in višnje brez sladkorja

Češnje in višnje, ki smo jim odstranili koščice, damo v kozarec in jih dobro potlačimo. Kozarec tesno povežemo s krpico in s pergamentnim papirjem ter kuhamo tričetrt ure v pari. Ohlajene spravimo v hladnem in suhem prostoru. Tako sadje je zelo dobro za zavitek in pite iz vlečenega testa.

Mareličina mezga

En kilogram prav zrelih marelic zvečer olupimo, jih razpolovimo, potresemo s 30 do 40 dkg sladkorne sipe in jih pustimo čez noč stati. Drugi dan jih kuhamo na močnem ognju ob neprestanem mešanju kakih 15 minut, ako so zelo sočne nekoliko več. Dobro je, da ne kuhamo preveč mezge naenkrat, ker se rada prižge. Ko jo odmaknemo, mešamo dalje v posodi z mrzlo vodo, dokler se ne razpuste vsi koščki. Ohlajeno spravimo v kozarec in dobro zavežemo. Tako pripravljene marelice ohranijo vso svojo aromo.

Breskova mezga

Napravimo jo kot marelično. Zelo dobra je, ako kuhamo skupaj polovico češpelj in polovico breskev.

Češpljeva mezga

Prav zrele, čisto oprane in osušene češplje razpolovimo in jim odstranimo koščice. Kuhamo jih brez vode v veliki kozi, da razpada in se spremene v precej redko tekočino. Še vroče pretlačimo skozi sito. Pretlačeno tvarino stehamo in vzamemo za vsak kilogram 20 do 25 dkg sladkorja.

Mezgo ob nenehnem mešanju kuhamo dalje, in ko se je začela gostiti, ji primešamo sladkor in kuhamo potem še 20 minut.

Mezga iz olupljenih češpelj

Češplje damo za malo časa v vročo vodo, da jih laže olupimo, poberemo iz njih koščice ter jih kuhamo nekaj časa, da se zgostijo. Na vsak kilogram češpelj dodamo četrto kilograma sladkorja. Če imamo, dodamo malo limoninih olupkov in vanilije. Kuhamo tako dolgo, da bo — ko potegnemo s kuhalnico po njej — ostala za njo jasna sled.

Pehmez, povidelj ali češpljevec

Lepim zrelim češpljam poberemo koščice in jih kuhamo v medeninastem kotličku, da se zgostijo in postanejo temne, za kar je treba precej časa. Med kuhanjem češplje pridno mešamo z novo leseno žlico, ker se rade prižgejo, zlasti, ko je mezga že dovolj gosta. Češpljevec je dovolj kuhan, če ostane žlica pokonci, ne da bi se nagnila na stran, če jo vtaknemo vanj. Denemo ga v lončeno posodo ali s papirjem obložene lesene zabojčke. Ko se popolnoma ohladi, lonce dobro zavežemo s pergamentnim papirjem, zabojčke pa pokrijemo s pergamentnim papirjem in zabijemo. Hranimo na hladnem prostoru. Pred uporabo zmešamo češpljevec na štedilniku z vodo ali vinom. Ako hočemo imeti boljši češpljevec, zmeljemo kuhane ali surove češplje na strojčku za meso ali kuhane pretlačimo. Če hočemo, dodamo malenkost sladkorja (ni obvezno) in kuhamo dalje, dokler se češpljevec dovolj ne zgosti.

Mešana mezga

Očistimo 2 kg mladih korenčkov in jih zrežemo na tanke rezine. Damo jih v vodo, skuhamo in pretlačimo. Med tem časom očistimo 2 kg hrušk, 2 kg jabolok, 2 kg zrelega paradiznika. Vse to skupaj prekuhamo, pretlačimo in dodamo še 2 kg olupljenih zmletih češpelj ter pretlačeno korenje. To vse dobro premešamo in kuhamo, da postane precej gosto. Šele sedaj dodamo 1 do 2 kg sladkorja in kuhamo do potrebne gostote. Vročo mezgo

damo v kozarec, postavimo v toplo pečico, da se napravi skorjica, zavežemo in spravimo na hladnem, suhem in zračnem prostoru.

Mezga iz šipkovih jagod

Štiri kilograme zrelih šipkovih jagod operemo, očistimo mušic, kuhamo do mehkega in pretlačimo (lahko pa jih surove razpolovimo, odstranimo koščice in šele nato kuhamo). Mezgo kuhamo in neprestano mešamo, da se ne prismoči. Ko je mezga na pol kuhana, dodamo 1 do 1,5 kg sladkorja in kuhamo dalje, da postane mezga dovolj gosta. Priporočljivo je kuhati mezgo dalj časa, čim bolj gosto, ker se tako bolje ohrani. Kozarec napolnimo še z toplo mezgo, jih damo v mlačno pečico, da se napravi kožica, naslednji dan jih povežemo in shranimo. Čiščenje šipkovih jagod je zelo težko, vendar je od očiščenih jagod mezga bolj zdrava, ker ne vsebuje več dlačic.

Kutinov sir

Kutine olupimo, odstranimo jim seme in jih razrežemo na krljce. V posodo damo vodo, v katero stisnemo sok dveh limon ali temu ustrežajočo količino sadnega kisa. V tej vodi pustimo kutine nekoliko časa, nato ji s penarico poberemo in damo v drugo kozico, v katero smo prilili malo vode. Pokrijemo in kuhamo pri šibkem ognju. Mehke kutine pretlačimo skozi sito ter damo na 1 kg pretlačena 80 dkg sladkorja. Nato kuhamo dalje med neprestanim mešanjem dokler se ne zgosti. Gotov sir nalijemo v oblike, katere smo poprej namočili v vodi in pustimo da se strdi. Drugi dan zvrnemo strnjeni sir na papir, posipamo s sladkorno sipo, razrežemo ga v poljubne kosce in pustimo, da se še popolnoma osuši. Spravimo ga v steklenice ali kartonasto škatlo.

Drugi način

Pet litrov sladkega mošta vkuhamo na 2 litra (mošt, ki je že zavrel, ni več uporaben za ta recept). Cele neolupljene kutine mehko skuhamo, kuhane olupimo, zrežemo na koščke in dodamo moštu. Potrebno je 3 litre zrezanih kutin, sok pol limone ali temu ustrežajoča količina sadnega kisa. Vse skupaj kuhamo in mešamo pri močnem ognju na zaprtem štedilniku dokler sadna kaša ni gosta kot slivova mezga. Tako gosto vlijamo v oblike ali na čisto deščico in posušimo.

Češpljev kompot

V čistem kotličku ali brezhibno položeni posodi kuhamo četrto ure en liter in eno osminko vode, 1 kg sladkorja in tri osminke litra dobrega špirta ali žganja (skorjo cimeta, strok vanilije) in pol dekagrama salicila. Nato prevremo v tej sladkorni raztopini 5 kg še lepih trdih svežih češpelj, in sicer vsakokrat toliko, kolikor gre v posodo, da se narahlo kuhajo. Dobro prevrete jemljemo s cedilom iz posode in devamo v lončeno ali položeno skledo. To ponavljamo dokler nismo prevreli vseh češpelj. Sladkorno vodo kuhamo deset minut, nakar jo zlijemo na češplje. Tako naj stoji preko noči. Naslednji dan odlijemo vodo in jo prevremo. Medtem pa zložimo češplje v kozarec in nalijemo nanje še toplo sladkorno vodo. Ko se popolnoma ohladi, zavežemo kozarec in jih hranimo na hladnem suhem prostoru. Uporabljamo jih lahko za kompot, češpljeve cmoke in druge sladice. Na isti način lahko pripravimo tudi (češplje) češnje in višnje.

Kompot iz mešanega sadja

V treh litrih vode kuhamo 2 in pol kilograma sladkorja in strok vanilija približno pet minut in medtem pobiramo pene s sladkorja. Nato pridenemo 3 kg olupljenih in na osmine zrezanih hrušk, 3 kg prav tako olupljenih in

zrezanih jabolok ali breskev in malo pozneje 3 kg češpelj, ki jih lahko prej poparimo in olupimo. Lahko pa jih damo kar razpolovljene brez koščic. Sadje večkrat premešamo, zlasti potem, ko so že vmes češplje, ker se rade prižgejo. Ko je vse dobro mehko, a ne razkuhamo, primešamo kavino žličko salicilnega praška. Napolnimo s tem toplim kompotom kozarec, vrhu vsega damo okroglo zrezan pergamentni papir, namočen v žganje. Tudi med to žganje zmešamo ščepec salicila. Kozarec zavežemo kakor običajno.

Sadje v kislu

Na 5 kg vsakovrstnega sadja vzamemo 1 kg sladkorja, ga zalijemo s pol litra vode in zavremo. Devajmo v to zavrelico le toliko sadja, da plava. Ko zavre, ga poberemo s penovko na krožnik in denemo v zavrelico drugo sadje. Ko je vseh 5 kg sadja prekuhanega, kozico odstranimo od ognja, pridenimo 1 žličko salicila, pustimo, da se raztopi, in prilijemo še osminko litra vinskega cveta. Še mlačno sadje vložimo v kozarec, zalijemo s pripravljeno količino in pustimo stati čez noč. Drugi dan zavežemo s pergamentnim papirjem. Tako vloženo sadje lahko vedno odpiramo brez skrbi, da bi se nam pokvarilo.

Slive v vinskem kislu

V večjo posodo denemo 1 liter vode, 1 kg sladkorja in 2 dcl vinskega kisa. Ko to zavre, dodamo 5 kg sliv in jih kuhamo pet minut. Posodo odstranimo, vsebino razdelimo po kozarcih in jih zavežemo.

Slive v vinu

V petlitrski kozarec naložimo do polovice zdrave in odbrane sveže slive. Polijemo jih z 2 in pol litra dobrega belega vina in posujemo za 1 kg sladkorja. Tako jih pustimo stati do dve uri. Nato sok odcedimo, ga prekuhamo in ponovno zlijemo na slive. Pred tem moramo kozarec s slivami segreti, da ne bi počil. Ta postopek ponovimo tri dni zaporedoma. Če se vino pri prekuhanju ukuha, ga še malo dodamo, da se slive pokrijejo s tekočino. Po tretjem prelivanju kozarec dobro zavežemo s čistim platnom in pergamentom. Hranimo jih na suhem mestu.

Grozdje v žganju

Odberemo 3 kg belega svežega grozdja, ga v dveh vodah odcedimo in porazdelimo v grozdke po tri do štiri jagode. Tako pripravljene jagode zložimo v trilitrski kozarec. Med vsako vrsto grozdja nasipamo pol centimetra debelo sladkorja. To neprestano ponavljamo, dokler ne uporabimo vsega grozdja in kozarec ne napolnimo. Na vrhu kozarca pustimo za en prst sladkorja, ki smo ga prej pomešali z vaniljinim sladkorjem. Če imamo, lahko damo med vrste nekaj klinčkov. Prek tako pripravljene grozdja vlijemo močno žganje (lahko je tropinovec), kozarec dobro zavežemo in pustimo popolnoma na miru šest tednov. Prav tako se lahko pripravi črno grozdje, v tem primeru bo žganje rdeče. Preden ponudimo žganje, odlijemo in grozdje serviramo suho.

Malinov sok brez kuhanja

Na 1 kg malin, ki jih stisnemo (zmečkamo) v posodi, vlijemo takoj 2 litra vode in 4 dkg zdrobljenega vinskega kamna, ki ga prej raztopimo v malo vode. Vse to pustimo stati 48 ur, da vre. Nato damo maline v vrečko, da se sok izcedi. Na dva litra soka dodamo 1,10 kg sladkorja in dobro premešamo. Ko je popolnoma raztopljen, vlijemo v steklenico in pokrijemo s tanko krpico, ki jo lahko prevežemo; steklenice ne nalijemo do vrha. Zamašimo jih lahko šele čez mesec dni, pa tudi brez zamašenja ostane lepa izbrana pijača z naravno aromo.

Vino iz robidnic (kupin)

Odrbane robidnice damo v steklen kozarec, na približno 5 kg robidnic posipamo med plast in po vrhu 1 kg sladkorja ter postavimo na sonce. Ko robidnice izločijo sok in se sladkor popolnoma raztopi (na soncu naj bo najmanj 14 dni), precedimo sok skozi gosto krpo a brez močnega stiskanja. Na 1 kg soka damo še 250 g medu, s sokom napolnimo steklenice, jih prevežemo s krpico in pustimo, da prevro. Šele potem začnemo previdno precejati. Pretakamo vsak dan, gosto usedlino pa sproti odstranjujemo. To ponavljamo toliko časa, dokler se vina popolnoma ne zbistri. Nato steklenice zamašimo s prekuhanimi zamaški in jih postavimo na suh, hladen prostor. To vino je zelo priporočljivo, ker vsebuje mnogo železa.

Drugi način

3 kg odbranih, opranih robidnic zmečkamo in jim dodamo 5 litrov vode. Na vsak liter vode dodamo 10—15 kg sladkorja, vse dobro premešamo, zavežemo posodo s krpico in pustimo, da vino zavre. Ko je vino zavrelo, ga precedimo, napolnimo z njim steklenice in z večkratnim pretakanjem odstranimo goščo, ki se vseda na dnu steklenice. Ko je vino popolnoma očiščeno, steklenice za stalno zamašimo in jih pokončno postavimo na hladen suh prostor. Po nekaj mesecih je vino godno.

Ribezovo vino

Na stroju za meso zmeljemo očiščen, opran in odecen ribez in ga pustimo stati v lončeni glinasti ali emajlirani posodi 4—6 dni v hladni kleti, da začne kipeti. Medtem ga vsaj enkrat dnevno premešajmo. Nato ga stisnemo skozi platneno krpo, še bolje pa je, da ga izmemo skozi sadno stiskalnico. Počakamo, da se sok umiri, potem ga previdno precedimo skozi gost prtico in raztopimo v njem na vsak liter soka pol do tričetrt kilograma sladkorja ter dodamo na vsak liter soka 1 in pol litra vode. Dobro premešamo, vlijemo v sodček ali v veliko steklenico in pustimo 6—7 tednov v zmerno toplem prostoru, ne da bi zamašili, temveč samo na lahko pokrijemo s krpico. Še bolje je, da zamašimo in vtaknemo skozi zamašek kipelno cev, ki ne sme segati v tekočino. Konec avgusta ali še pozneje vino precedimo in ga pretočimo v steklenice, ki jih dobro zamašimo in položimo v klet. Čim starejše je vino, tem boljše je.

Radlje ob Dravi — nekoč prej

Sok iz črnega ribeza ali zdravilni liker

Črni ribez oskubimo in ga nasujemo v velik kozarec do tri četrtine za kisle kumare. Zalijemo ga s čistim špiritom, še bolje s slivovko, zavežemo in postavimo za 14 dni na sonce. Sok odcedimo, jagode pa pretresemo v kozico, jih zmečkamo (dodamo tri dišeče klinčke, malo cimeta) in zalijemo z vodo toliko, da bo ribez pokrit. Kuhamo pol ure, potem odcedimo. Na en liter tekočine vzamemo četrt kilograma cvetličnega medu in še 10 dkg sladkorja, kuhamo, pobiramo pene, ohladimo in zmešamo z ribezovim žganjem. Na en liter likerja damo najmanj četrt litra špirta ali tri osminke litra slivovke.

Vkuhanje za sladkorno bolne

Pri pripravljanju sadnih hranil za sladkorno bolne moramo odvzeti sadju čim več sladkorja. To dosežemo na ta način, da sadje namakamo v sveži vodi in s tem izločimo sladkor iz njega. Važno je tudi, da sadje ni preveč zrelo (tako je manj sladko, ker se v njem sladkor še ni docela razvil). Sadje razrežemo na drobne koščke in ga zalijemo z mnogo mrzle vode, ki jo večkrat premenjamo.

Jagodičje ni mogoče namakati, zato ga pripravljamo celo ne prav zrelo.

Brusnice za sladkorno bolne

Na dva litra skrbno izbranih in dobro opranih brusnic vlijemo eno osminko litra vode, kuhamo jih, da so skoraj mehke, nakar jih ob zadnjem vretju po okusu osladimo s kandisetom, ki smo ga raztopili v mlačni vodi, premešamo, takoj odmaknemo in vroče nalozimo v pollitrsko patentne kozarce. Ko so kozarci ohlajeni, jih zapremo natančno po predpisih in jih kuhamo 20 minut v sopari pri 80° C. Ako bi bile brusnice pregoste, jih razmešamo z vročo prekuhanjo vodo, preden jih damo v kozarce. Če bi hoteli napraviti iz brusnic zdris ali žele, pomočimo za to naznačeno količino deset listov brezbarvne želatine, ki jo iztisnemo in to raztopimo v nekaj žlicah vroče vode. Precejeno želatino in sok limone ali temu primerno sadnega kisa dodamo brusnicam ob zadnjem kuhanju, potem ko smo jih še osladili. Potegnemo na stran, napolnimo z brusnicami kozarce in jih neprodušno zavežemo. V sopari jih ne kuhamo, pač pa moramo za zdris brusnice kuhati dlje časa.

PRI PREDSEDNIKU OBČINE

Na Dan žena — 8. marca — smo se zbrale v naši lepi kavarni DŽ. Prišle so Lešanarke, žene iz Št. Danijela, s Prevalj in Kotelja, le Ravenčanke se vabilu niso polnoštevilno odzvale, in to ni lepo. Če si povabljen (in če je zate še rezerviran stol pri polni mizi) je treba iti. Že vedo, čemu te povabijo... Prijazno nas je pozdravil tov. Adolf Černec, naš »občinski oča«. Preko nas je sporočil vsem delovnim ženam, ki so doprinesle svoje tako v času NOB in v dobi izgradnje ter obnove, prav lepe čestitke za naš ženski praznik. Zahvalil se je za sodelovanje žena, ki je bilo doslej predvsem vidno v socialnem področju in naglasil potrebo, da se bodo morale naše ženske odslej še bolj zanimati za naše gospodarstvo. Saj imajo dobre oči in zdrav razum, marsikje bi lahko koristno poprijele.

Tudi socialistična zveza delovnih ljudi se je po predsedniku tov. Ladotu Kukecu spomnila praznika žena; v izbranih besedah je izrazil čestitke vsem ženam, ki so voljne še vnaprej delovati v družini in v družbi za napredek ter tistim, ki so že dosedaj pomagale ustvarjati naš čas.

M. H.

PRVIČ V OLIMPIJSKI VRSTI

Krista Fanedl, Jože Osenjak in Štefan Robač so najboljši smučarji, kar jih Ravne pomnijo. Poglejmo njihove uspehe! Prvič v zgodovini športa na Koroškem se je dogodilo, da je bil Ravenčan v smučarski olimpijski vrsti in zastopal barve Jugoslavije v svetovni amaterski areni. Republiškega prvaka med člani v smučarskem teku tudi še nismo imeli, še manj pa kar trikratne državne in dvakratne republiške mladinske prvakinje v alpskem smučanju. Tu si podajata roko alpska in tekaška disciplina, v katerih so naši smučarji želi lepe uspehe in pomembne zmage za naše društvo S. K. Fužinar in za ves kraj. Najmanj kar si ti smučarji zaslužijo je, da se jih ob koncu smučarske sezone spomnimo in o njihovem delu in športnih uspehih napišemo vsaj par vrst.

Ko pa govorimo o najboljših smučarjih ali o razvoju smučarskega športa na Ravnah in okolici, se spomnimo tudi dveh imen, ki sta tesno povezana z razvojem tega športa. To sta Gregor Klančnik in Karel Fanedl. Njima gre v največji meri zahvala za tako širok razmah zimskega športa pri nas in kar je razumljivo, tudi

za vzgojo in uspehe naših smučarjev-tekmovalcev. V uspehih ravnenskih smučarjev se zrcali njuno delo.

DOBER DIJAK — DOBER ŠPORTNIK

To velja za mlado in nadarjeno tekmovalko, Kristo Fanedl. Krista ni samo dobra smučarka, ampak tudi zelo dobra dijakinja. Obiskuje 5. razred gimnazije in starši kot profesorji so z njo zadovoljni. Kako tudi ne, saj izdelava razred vedno z odliko ali prav dobrim uspehom.

S mučanjem je pričela že s svojim četrtim letom (tako zgodaj so začeli vsi Fanedlovi otroci). Veselje do smučanja in prava vzgoja že od rane mladosti, so naredili svoje. Krista je iz leta v leto boljše smučala in že kot 12-letna žela lepe uspehe. Leta 1954 so se naši smučarji udeležili tekem na Mozirski planini, ki so bile prirejene v počastitev pohoda XIV. divizije. Z njimi je šla tudi 12-letna smučarka Krista. Takrat je bila še pionirka, tekmovala pa je med najboljšimi članicami Maribora in Celja. Katera mislite, da je bila prva? Naša Krista Fanedl. Bil je

Vzpenjača na Navrški vrh. Tak šport nazadnje kar gre: dol gre samo, gor pa te vleče

to njen prvi večji uspeh, ni pa za njeno nadaljnje delo in trening kvarno vplival, kot uspehi radi kvarno vplivajo na marsikaterega smučarja. Nasprotno, še bolj se je pripravljala. S 13. leti — bila je še pionirka — je postala že državna mladinska prvakinja v veleslalomu. Izreden uspeh za naš smučarski šport in naš kraj. Letošnje leto se je vrstil uspeh za uspehom. Na državnem prvenstvu je bila prva v veleslalomu in alpski kombinaciji, na republiškem prvenstvu pa je dominirala v veleslalomu in slalomu in postala dvakratna republiška prvakinja.

Lepi uspehi 15-letne Kriste niso prišli čez noč, ampak so rezultat dolgotrajne vadbe, katero pa bo morala iz leta v leto še bolj poostriiti, da bo tudi kot članica dosegla iste rezultate in uspehe.

Pričakovati je, da bo Krista tudi v bodoče tako pridno študirala ter smučala in da bomo o njenem delu bodisi v šoli ali na belih poljanah še veliko pohvalnega napisali.

»OSENJAK NAJBOLJŠI«

Pod tem naslovom je prinesla »Ljudska Pravica« od 4. marca vest o lepi in nepričakovani zmagi mladega in nadarjenega tekmovalca S. K. Fužinar, **Jožeta Osenjaka**, ki je na republiškem prvenstvu v smučarskem teku premagal na izredno težavni progi v Mariboru vso slovensko tekaško elito.

Stali smo ravno pred Domom železarjev, ko je nekdo prečital vest o Osenjakovi zmagi. Našteval je: Osenjak prvi, drugi Goričnik, tretji Oblak, četrti Janez Pavčič itd. Podpredsednik komiteja za iz-

vedbo mladinskega troboja je vprašal: »Ali čitaš od zadaj naprej?« Čeprav smo Osenjakov uspeh na Ravnah pričakovali, ni nihče verjel, da je prvi. Ko pa so se vsi prepričali, je vladalo nepopisno veselje. Premagal je vse olimpijce...

Po pomembni zmagi sem ga z Robačem zalotil pri nabijanju žoge.

Novo pečeni republiški prvak v smučarskem teku Jože Osenjak mi je povedal, da trenira od leta 1954. Skupno z Robačem se pripravljata skozi vse leto in tudi pozimi trenirata po navodilih Zveznega trenerja tov. Kniflica. Zlasti za trening rok imata nekakšen »aparatus«, kot ga imenuje tov. Osenjak, ki ga je skonstruiral agilni smučarski delavec Karel Fanedl. Ta naprava je prav v letošnji sezoni prišla do polnega izraza, saj je muhasta zima onemogočila trening na snegu. Da sta se pridno in vztrajno pripravljala na letošnje tekme skozi vse leto, dokazujejo rezultati, ki sta jih dosegla. »Škoda«, je rekel tov. Osenjak, »nisem obdržal kondicije, ki sem jo imel, ko sem šel na Zvezni tečaj«. Takrat sta bila baje oba z Robačem »nabita« s kondicijo, kot le še Matevž Kordež.

Prvo resno tekmovanje za Jožeta je bilo mednarodno tekmovanje na Pokljuki leta 1955. V hudi konkurenci Jugoslovanov in Avstrijcev je zasedel 32. mesto. Na državnem prvenstvu leta 1955 je bil na 15 km 18., na 30 km pa 9. Izbirnega tekmovanja, ki je bilo obenem mednarodno tekmovanje, na Lipanci se je tudi udeležil. Bil je 14., samo 4 min. za zmagovalcem Kordežem. 32. mesto na Coupe Kurikkala 1956 ni nečastno. Na letošnjem državnem prvenstvu je bil na 15 km 13., torej za pet mest boljši kot lani. Na 30 km pa 8. To so njegovi važni nastopi in dosežena mesta do letošnjega 3. marca. Ta dan je gotovo presenetil vso športno javnost od organizatorjev prvenstva v Mariboru, vse smučarje, predvsem pa »olimpijce« in še druge, ki se za ta šport zanimajo. Ta dan je premagal na izredno težavni progi vse nasprotnike, med njimi tudi »olimpijce« in zasedel pred nadarjenim Goričnikom I. mesto in hkrati postal republiški prvak v teku za letošnje leto. Zmaga, kot pravi Jože, ga je vzpodbudila še k resnejšemu treningu. »Ne bom popustil«, je rekel, »še bolj se bom pripravljaval. Zavedam se, da sem lahko dober tekač samo takrat, če bom res pridno in vztrajno treniral.«

»Skromnost je lepa čednost!« In to lepo čednost ima tudi naš Jože Osenjak. S tem je vse povedano.

OLIMPIJEC Z RAVEN

Prvič v zgodovini športa lahko tako napišemo. Koroški — ravenski smučar Štefan Robač je bil v Cortini, zastopal je barve Jugoslavije na smučarski olimpijadi. Do sedaj edinstven primer, ki zopet dokazuje, da tudi koroški smučarji z voljo, ljubeznijo do smučanja in z vztrajno načrtno vadbo lahko veliko dosežejo. Štefana verjetno vsi poznate, saj je raste med nami, zato o njegovem smučarskem udejstvovanju ni potrebno veliko pisati.

Spomnimo se samo živčne napetosti, ki je »držala« vse športnike Raven, ko so bile prve izbirne tekme za Cortino. Štefan

je takrat izpadel, bil je za Goričnikom, vendar pred Olimpijcem Gašperjem Kordežem, ki se je skupno z Janezom in Cvetom Pavčičem in Hlebanjo vrnil s Finske, kjer je ta četvorica trenirala. Takrat je zmagal Matevž Kordež. Gašper Kordež se je slabo plasiral, Goričnik pa je bil prvič pred Robačem. Tekmovanje za 5. člana članske tekaške reprezentance se je vršilo še enkrat. Športniki Raven so razburjeni sedeli pri radio sprejemnikih. Kdo bo prvi? Ali bo zopet Goričnik? Sama vprašanja, na katera je Robač odlično odgovoril. Bil je prvi pred Goričnikom in drugimi, ki bi vsi radi v Cortino. Ja, Robač je tekel za veliko stvar, tekel je za Cortino, tekel je za Koroško, za Ravne...

Na olimpijadi so se jugoslovanski tekači na splošno bolj slabo odrezali, zato tudi Robačev plasma ni preveč dober. Tekel pa je na 30 in 50 km. Na 30 km je bil za Kordežem drugi Jugoslovan, saj je Janez Pavčič od tekmovanja odstopil. Na 50 km pa je tudi Štefan odstopil. Proga je bila le prenaporna, Štefan pa je tudi prvič startal na tako dolgi progi.

Cortina je za nami. Štefan je startal še na Coup Kurikkala, kjer si je delil mesti z Goričnikom in ponovno dokazal, da je bil upravičeno izbran za olimpijske igre. Na državnem prvenstvu v Delnicah vsled boleznih ni startal, na republiškem prvenstvu v Mariboru je bil sedmi. Poznala se mu je prestana bolezen.

Štefan je bil prvi tekač iz Koroške, ki je zmešal »štrene« marsikateremu smučarju z Gorenjske in Ljubljane. Z doseženimi rezultati upravičeno sodi med najboljše jugoslovanske tekače. Ali bo ponovil uspehe iz prejšnjih let tudi na bodočih smučarskih tekmah, je vprašanje, na katerega je trenutno težko odgovoriti. Volja do treninga in do tekaškega športa je ostala. Trenirati misli Štefan letos skupno z Osenjakom, še bolj trdo in zagrizeno. Upamo, da bo tudi druga zima pokazala solidno formo in dobre rezultate. Nekaj pa ostane trajno. Bil je na olimpijadi prvi s Koroške...

Ni bilo težko izbrati tri najboljše ravenske smučarje. Pred leti bi se veselili, če bi lahko izbrali enega, sedaj so že trije. Vendar pa je tudi to število za Ravne in naš smučarski šport premalo. Z veseljem bi pisali o desetih najboljših smučarjih. Smučarski šport se na Koroškem, zlasti na Ravnah in okolici, hitro razvija, se širi med naše najmlajše in pričakovati je še lepše uspehe, še častnejše rezultate koroških smučarjev.

Ti trije naj bodo vzgled vsej smučarski mladini, toda najprej vzgled za delo in potem šele za uspehe. Brez trdega in vztrajnega treninga ne bo uspehov in tega naj se zavedajo vsi mladi smučarji.

Jože Šater

ŠPORT V KRATKEM

Smučarji, ki so letošnjo sezono zaradi čisto ziranih snežnih razmer bolj životarili kot živeli, so ob koncu sezone postali kar najbolj aktivni in tudi zmagoviti. Koroški smučarji so premagali smučarje Stajerske smučarske podzveze, kar je zelo lep uspeh, če pomislimo, da so Stajerci nastopili v najmočnejši po-

stavi; saj so za njihovo podzvezo tekmovali najboljši smučarji iz Maribora in Celja. Koroško so, žal, zastopali samo tekmovalci z Raven in Črne. Kje so bili tekmovalci iz Mežice, Prevalj, Slovenjega Gradca, ki so tudi člani Koroške smučarske podzveze? Tekmovanje je potekalo visoko pod Goro na Ošvenovem travniku. Zmaga koroških smučarjev je zaslužena. To je bilo v redu, vendar pa je bilo organizatorjem — Koroški smučarski podzvezi — ob razglasitvi rezultatov malo nerodno, ko so jim Stajerci podarili lepo spominsko zastavico, naši pa niso imeli nič.

Modelarji in električarji so se letošnjo sezono izkazali tudi kot smučarji. Pod Uršljo goro so izvedli svoje smučarsko prvenstvo. Posnemanja vredno za vse ostale obrate!

Na Ravnah je zelo veliko smučarskih sodnikov, menda jih je samo še v Ljubljani več. Zelo težko pa je nekatere dobiti na manj važna tekmovanja (za njihove pojme). Ko so se na Ošvenovem travniku pomerili koroški in štajerski smučarji, je bilo zelo malo sodnikov; kljub temu da je bilo to tekmovanje širšega pomena.

Kar se tiče mednarodnih smučarskih tekmovanj, na katere se je pripravljaval ves kraj, lahko omenimo, da nam jih je zapravila zima. Ni pa nagajal samo sneg, žal so bili tudi Korošci iz Avstrije, ki so spremenili mladinski troboj v dvoboj. Prišli so samo tekmovalci Udinske pokrajine, ki se kar niso mogli načuditi lepoti našega kraja in okolice, predvsem pa idealnim smučarskim terenom in Smučarski koči pod Goro.

Namizno-teniški igralci so se v B skupini ljubljanske namizno-teniške lige plasirali na častno tretje mesto. Sodelovali so tudi na odprtem prvenstvu Štajerske, kjer se niso dobro odrezali, to pa predvsem zaradi izredno kvalitetne udeležbe vseh slovenskih klubov. Na izbirnem tekmovanju za ekipnega zmagovalca LRS v Ljubljani so se plasirali v svoji skupini na četrto mesto ali na deveto mesto v slovenski ranglisti.

Košarkaši so se vso zimo pripravljali v telovadnici, in sicer moška in ženska ekipa. Zasuti ribnik na Čečovju pa se urejuje za bodočo košarkaško igrišče. Ne bo več dolgo, pa bodo Ravenčani prvič v zgodovini videli na delu košarkaše, in to še domače!

Tudi pri rokometih je videti letos precejšen napredek. Z Mariborom so igrali zelo lepo in tudi učinkovito, vendar pa so morali priznati premoč rutiniranemu nasprotniku. Igrajo še v slovenski ligi, vendar pa bodo iz te lige izpadli. Temu pa se tudi ni čuditi, saj so še mlado in neizkušeno moštvo in še ne morejo z uspehom igrati med najboljšimi v Sloveniji.

Kaže, da je ravenski nogomet le našel pravo pot in se pod novim vodstvom kar dobro razvija. Sedaj trenira igralce stari in izkušeni igralec — nogometaš Hinko Krajger. Tudi ojačitev moštva z nekaterimi igralci s Prevalj bo verjetno pripomogla k boljšemu nogometu. Vidi se, da so se nogometaši tudi pozimi pripravljali, saj so v prvih tekmah zelo lepo igrali.

PRVENSTVO ŽELEZARNE V NAMIZNEM TENISU

Pod pokroviteljstvom sindikalne podružnice Železarne Ravne je namizno-teniška sekcija SD »Fužinar« v mesecu marcu izvedla prvo medobratno tekmovanje v namiznem tenisu. Razveseljivo je, da je na tem prvenstvu sodelovalo 14 ekip iz skoraj vseh obratov Žele-

Člani radioamaterskega kluba Ravne

zarne. Nastopila so moštva iz kladivarne, jeklarne, MIS, upravnega poslopja, laboratorija, energetskega oddelka in mehanične delavnice. Za naslov najboljšega namizno-teniškega igralca v naši Železarni za leto 1956 pa se je pomerilo 42 posameznikov.

V ekipnem tekmovanju sta se v finalu srečali moštvi jeklarne in mehanične delavnice. Moštvo jeklarne je veljalo za favorita, vendar kljub odlični igri Krebsa, ki je premagal Ažmana in Šaterja, kakor tudi podrejen »štaba jeklarne«, ni pomagalo h končni zmagi. Igralca mehanične delavnice sta bila v igri parov boljša, prav tako pa sta oba premagala drugega igralca jeklarne inž. Goluboviča. — Tesna zmaga moštva mehanične delavnice nad moštvom jeklarne z rezultatom 3:2 dokazuje, da sta obe moštvi zelo izenačeni.

Tudi pri posameznikih se je prav tako kot v igri moštev igralo po Cup sistemu na izpadanje do polfinala. V polfinale so se plasirali Močnik in Krebs iz jeklarne ter Ažman in Šater iz mehanične delavnice. Ti štirje so igrali vsak z vsakim. Prepričljivo je zmagal Krebs, ki je vse tri igralce premagal z rezultatom 2:0. Drugi je bil nepričakovano Šater, ki je premagal Ažmana in Močnika.

Rezultati: moštveno:

1. Mehanična delavnica (Ažman-Šater),
2. Jeklarne (Krebs-inž. Golubovič),
3. Upravno poslopje (Homan-Sumer).

Posamezno: polfinale:

Krebs : Ažman 2:0, Krebs : Šater 2:0, Krebs : Močnik 2:0, Šater : Ažman 2:0, Šater : Močnik 2:0, Ažman : Močnik 2:0.

1. Krebs Rudi — jeklarne 3 zmage,
2. Šater Jože — meh. del. 2 zmagi,
3. Ažman Marjan — meh. del. 1 zmago,
4. Močnik Alojz — jeklarne 0 zmag.

V skupnem plasmaju je zmagala mehanična delavnica pred jeklarne in upravnim poslopjem.

Prvo plasiranemu moštvo in najboljšemu posamezniku sta bila predana po predsedniku sindikalne podružnice Železarne tov. Močniku prehodna pokala, medtem ko so bila do petega mesta razdeljene diplome.

Z udeležbo na prvem prvenstvu Železarne v namiznem tenisu smo lahko zadovoljni, vendar bi bilo dobro, da se prihodnje leto na prvenstvu zbere še več igralcev iz naše Železarne, predvsem pa igralci, ki letos sploh niso nastopile.

Ob tej priložnosti se moramo zahvaliti sindikalni podružnici Železarne, ki je pokazala razumevanje za to vrsto športa in tekmovanje gmotno podprla, zahvala pa gre tudi upravi Doma Železarjev, ki je omogočila, da se je to tekmovanje lahko nemoteno odvijalo.

-er

»Tretje ležišče« dvakrat premeleto

Predstava 14. februarja 1956

Domači igralci na Ravnah tako redko kaj napravijo, da je zato treba o teh redkosti vsaj toliko več govoriti. Tako tukaj še enkrat beseda o »Tretjem ležišču«.

Predstavo na domačem odru sem si namenil ogledati iz naslednjih razlogov:

- stvari nisem poznal,
- čeprav je bilo o »Tretjem ležišču« napisanega po vseh listih in revijah toliko kot menda zlepa ne o kakem drugem takem delu,
- nastopila je domača igralna skupina,
- sestava igralcev in sodelavcev je še posebej opozorila, obetala in mikala,
- kazalo je na prijetno razvedrilo.

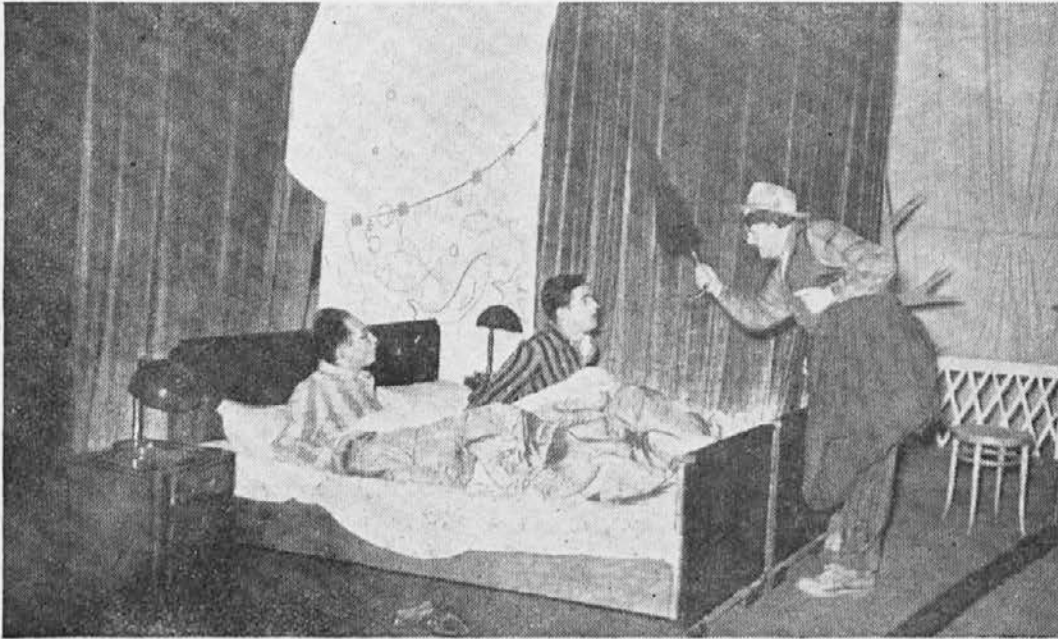
Najprej sem obiskal igralce v topli garderobi in dobil čaja, kar je značilo in znači, da je pri našem odru tudi v tem smislu nekaj storjenega. Preveč smo namreč zahtevali, ko smo mislili, da morajo igralci več žrtvovati kot drugi ter delati tudi na mrzlem. Tudi v dvorani smo lahko odložili sukne.

Gospodarstvo gledališke hiše je torej že nekaj časa v redu tudi za domače nastope — in to je pogoj.

Začetek točen!

Scenarija (prof. Plevnik), razsvetljava (Vucovnik) ter obraz in tok igre (režija: prof. Stanovnik, inspicient pa prof. Pajk) — kar tu bi vse to navedli, so pokazali, da je odru danih nekaj več možnosti, da smo se od gostovanj precej naučili, da so novi sodelavci nekaj več prinesli ter da je vedno več tistih, ki sodobno mislijo in napravijo. V tem smislu stvar torej ni zaostajala, kakor je bila na Ravnah dolgo navada zaradi premajhnih možnosti ozir. prevelike skromnosti, temveč je — razen za eno kuliso predolgih odmorov — celo nekoliko prehitela. Nazadnje se je vse kar skladalo, kajti vse skupaj je bilo lepše in boljše, kakor pa je običajno v hotelskih gostiščih malih mest. Vse za stopnjo okusnejše — torej dobro.

Tu namreč pri teatru radi grešimo: ali scenarijo zanemarimo in zvijamo igralce, ali pa igro zase doteravamo, opremo pa zase

Deželan je zmotil

Igralci in sodelavci »Tretjega ležišča«

konstruiramo, da »dosežemo kontrast«, kako na neki drogerijski razstavi, čeprav sta igra in scena stvarno in nujno skupna vsebina. Ker je to doteravanje tudi tehniško precej razdeljeno, se rado zgodi, da napravi nekdo celega futurističnega hudiča, v to pa potem drugi igra pasijon, kakor bi h kavi jedel hren.

Vsebina je kratka, enostavna in zabavna: Pisatelj in prijatelj sta se umaknila v tak kraj, da prvi rokopis svojega romana v miru dokonča, drugi pa da najbrž tako simpatično zraven čeblija. Za sobe je povsod hudo, pa sta morala najeti tako s še enim — tretjim ležiščem, zato hodijo zraven prenočevati še drugi, ki seveda motijo — in s tem gledalce po svoje zabavajo.

V svoje delo zatopljeni pisatelj (Peter Šetina), katerega tembolj zavzema in od-tuja rok, ter tisti simpatični manipulant (prof. Jože Lep) z osrednjima vlogama sta igrala, kot se spodobi. Mirno, naravno in spodobno za okolje nastajajočega literarnega teksta. Čisto, kakor hoče pisec burke. Pisatelj je dostojen in tudi za najbolj razburljive dogodivščine ni zadirčen; prijatelj pa mora v tej resnosti toliko bolj soigrati z manj resnimi dogodivščinami obiskovalcev tretjega ležišča. Igralca sta zadela in prikazala tisto, kar je bilo treba — brez vsakršnega pretiravanja. To je najbolj ugajalo.

Najbolj odvrtno je namreč napenjanje žil, poziranje, gestikuliranje, skakanje in vzdihovanje za poudarek najbrž samega sebe tam, kjer tega ni treba. Ne, niti poglobiti se ni treba, če ni kaj takega, temveč je mojstrovina igralca prav v tem, da se ne poglobi nikamor od dogodka. Naši igralci so bili tako močni.

Potem so se začele motnje.

Najprej trgovski potnik (Peter Gregl). Tu se ni dalo dosti napraviti, kajti tudi avtor mu ni dal kaj takega. Skoro da je ta motnja prehitro potekla. Toda, kaj naj obisk tudi zganja dodatnega — samo, da se je začelo. Potem prikovanta v sobo zastopnik podjetja (Tone Potočnik). Zadosti živahno, a ne pretirano. Potočnik je uvežban igralec in še tehnik, ki nikoli ni razuzdan pa ve predvsem na odru tudi meje za pijanost. Sicer prva bolj trda stvar, a se kmalu poleže.

Kakor rešetar se zbaše naslednje noči k njima deželan (Karel Pogorevčnik). Zelo sveža zadeva, a zadosti miren sprejem in nazadnje celo kar topli odnosi. Vrednost prizora je prav v tem, ker niso iskali podudarka v pretiravanju slabših lastnosti, temveč so z dostojnimi dosegli še več.

Sledi obisk finega gospoda (Joško Herman) s psom. Prav odlična motnja, ki je ob prejšnji oziroma tako z njo tem veselejša. Pisatelj: »Ali je to pes...?!« pove vse.

Torej že tako daleč! Vloga je prevzel pravi, pa je šlo vedro čez oder.

Cela reč se stopnjuje s sceno, ki v takem hotelu kar mora biti — višji uradnik (Ivan Logar) s tako damico (Roza Steharnik) se zmotita v številkah sob. Pomota je taka, da bi naša matična stanovalca ostala skoro brez ležišč. Že sama po sebi bolj taka reč je bil ta prizor z znanim igralcem in čez-tudi z bolj novinko kar hotelsko perfekten in poln v samem nakazanju brez vseh osladnosti. Vkljub vsem vznemirjenjem mir in dostojnost igre še nista izgubljena.

Romana in motenj pa še ni konca. Pozno kot se spodobi, pripozira v sobo delegat (Ludvik Kosmač) s polnim ovratnikom znakov in nalivnih kulijev v prsnem žepu. Pač delegat na takih konferencah in temu primerno važen. Njegov sporazum, da ga celo budijo, je odličan, še bolj poudarno pa, da zleze pod odejo oblečen, s čemer so prejšnji gostje in predvsem deželan pokazani kot toliko znosnejši sostanovalci. Osmošolec je zaigral v vsej vehemenci širokega koraka.

In z vsemi temi sta naša dva osrednja namjennika sobe in igralca zadosti mirno in dostojno ravnala, a vseeno sveže dopovedovala, kako na svetu in predvsem v taki sobi ne more biti. Oba dobra — manipulant v zabavi toliko bliže, ker je nevezan na pisarjenje moral in lahko še kaj več prosteje zasukal.

Dogodek so dopolnili in zadnja dva še po svoje razvedrila urednik založbe (Miloš Štor, ki je imel tudi tehniško vodstvo predstave) ter direktor (Rudolf Gerdej) oziroma receptor (prof. Borut Medveček) hotela. Urednik se je pojavil največ kot opomin na dogovorjeni rok. Vsi so taki — suhoparni kot slaba vest. Hotelski direktor je nerodno vlogo kombinacije vpljudnosti in metanja skozi vrata brez prizadetja veselo rešil. Receptorju v hotelu pa so mnogi pripisali najboljšo igro in pojav. Kaj boš, receptor je receptor, služba je služba!

Tista dva vmesna, bolj romanu oziroma bolj besedam kot sliki posvečena prizora s profesorjem (Ivan Matko) in gospodično (Milko Cesarjevo) sta taka simbola, ki sta igralsko tudi z najboljšimi igralci le stanje na določenem mestu. Nekoliko pa sta tudi s samo sliko le pobarvala.

Lahka vsakdanja stvar, kakor »regiment po cesti gre...«, zato toliko bolj razvedrilna. Mirno, dostojno, a veselo. Tako je avtor tudi hotel in na Ravnah dosegel. Ni mu šlo za »posebno« in »čim več«; celo izbegaval je to. Niti tistega, na vsem svetu dejanskega brisanja čevljev v hotelske zavese ni hotel. Gledalci so bili zadovoljni pa so pri tem čednem razvedrilo, ob tem miru in dostojnosti tudi kaj pridobili.

Pet slik lahkega razburjenja Vasje Ocvirka je torej na Ravnah uspelo. Kdor ve, da je prav take »po cesti gre...« teže dobro ponazoriti kakor neke nagrmadene vsebine, je to priznal še prej. Zbrala se je gledališka družina, ki je nekaj hotela, delala in dosegla: sodobni obraz in tok odra za vse vsebine. Potisnila je mero naprej, na višje. Vsi skupaj samo želimo, da bi sedaj ostala, čim več zbrala in da bi potiskali domači teater naprej. Če že ne število nastopov, pa je višina teh za Ravne dolžnost — in za pridobitev zaželenih višine tudi pogostost gledaliških predstav ne škoduje.

Pri uprizoritvi je sodelovalo pet profesorjev ravenske gimnazije. Hvala!

»Koroški fužinar« med najboljšimi. Skupno izhaja v državi kar 73 tovarniških listov, in sicer po republikah: na Hrvaškem 26, v Srbiji 21, na Slovenskem 14 ter v Bosni in Hercegovini 12. Nedavno so uredništva sprejela še sklep, da si liste medsebojno izmenjujejo. Potemtakem je treba torej na mesec prebrati 73 različnih listov. Nekateri si pomagajo na ta način, da jih ne berejo, toda tu so le. Ali ni tega papirja, drobljenja in branja nazadnje le nekoliko preveč? Človeku uha na misel, da bi bilo morda koristnejše: manj, pa boljše. »Koroški fužinar« si je v tem tovarištvu pridobil glas, da je eden najboljših — gotovo zato, ker bolj poredko izhaja.

OFENZIVA KOROŠKIH ŽELEZARJEV

NEZGODNOSTNI ELEMENT SE UMIKA NA VSEJ FRONTI

Na vsa jadikovanja, svetovanja pa tudi natolcevanja o premali zavesti oziroma prerahli metodi borbe proti obratnim nesrečam objavljamo število nesreč pri delu v prvih štirih mesecih letošnjega leta s primerjavo iz lanskega leta.

Nesreč pri delu je bilo:

	leta 1955	leta 1956
Januarja . . .	46 + 4 izven tovarne	24 + 2 izven tovarne
Februarja . . .	48 + 2 izven tovarne	20 + 4 izven tovarne
Marca . . .	36 + 3 izven tovarne	16 + 1 izven tovarne
Aprila . . .	30 + 2 izven tovarne	14 + 1 izven tovarne
Skupaj . . .	160 + 11 = 171	74 + 8 = 82

Letos je bilo torej 89 nesreč pri delu manj kot lani v istem času, čeprav je stalež sodelavcev narasel.

Železarji, čestitamo in hvala!

Žal pa se sovražnik ne umika tako izdatno pri številu izpadlih dnin zaradi nesreč. Sicer nekaj manj izgube, a z uspehom se tu še ne moremo pohvaliti!

PROBLEM TRGOVIN

Iz razprave predsednika gospodarskega sveta obč. LO-Ravne na Koroškem, tov. Gregorja Klančnika

V 10-letni povojni izgradnji jugoslovanskega gospodarstva je bilo področje naše občine predmet posebne pozornosti. Nastali so vidni plodovi naprednejšega socialističnega gospodarstva. Kraj Ravne se je iz zastarelega razvil v napreden gospodarski, kulturni, prosvetni in športni center. Razvile so se nove kapacitete; povečana in modernizirana železarna pa je kot edina tovarna plemenitih jekel postala važen člen celotnega jugoslovanskega gospodarstva; vrednost proizvodnje se je v primeri s predvojno povečala za desetkrat. Z izgradnjo ene najlepših gimnazij v državi, z ureditvijo bogate študijske knjižnice in tehničnega muzeja ter z osnovanjem industrijske šole so Ravne postale center prosvete Mežiške, Mislinjske in Dravske doline. Z izgradnjo javne ambulante ter interne tovarniške ambulante in opremljene reševalne postaje je urejena zdravstvena služba. Gostinstvo je pridobilo eno najlepših restavracij z moderno urejenim hotelom. Za razvoj turizma pa je bila zgrajena najlepša planinska postojanka — Smučarska koča pod Uršljo goro. Zgrajeno je bilo moderno naselje s preko 350 stanovanji in urejenim komunalnim omrežjem.

Celotnemu skokovitemu napredku pa ni sledil tudi napredek obrtništva; v trgovinskem omrežju pa je pokazano celo vidno nazadovanje. V zvezi s povečavo industrijskega prebivalstva smo postali važno potrošniško središče, zato je nujno pristopiti k reševanju problema trgovin.

Analiza nam kaže, da je zmogljivost trgovin po vojni padla v vsej Sloveniji. Medtem ko se je proizvodnja povečala za 2- do 5-krat, se je približno pri istem

prometu število prodajnih trgovskih obratov za 55 odst. znižalo od predvojnega števila. Pred vojno je v Sloveniji bila ena trgovina na 212 prebivalcev, leta 1955 na 330, na celotnem jugoslovanskem teritoriju pa na 490 prebivalcev. Če se primerjamo z zahodnoevropskimi državami ugotovimo, da ima Amerika eno trgovino na 143 prebivalcev, Nemčija na 106, Italija na 104, Anglija na 86, Francija pa celo že na 55 prebivalcev.

Kaj pa nam kažejo številke iz naše občine? Pred vojno je bila v območju sedanjih občine ena trgovina na 373 ljudi, leta 1955 pa na 545 prebivalcev. Medtem ko se na Prevaljah stanje ni bistveno menjalo: leta 1939 ena trgovina na 350, leta 1955 pa na 380 prebivalcev, pa kažejo Ravne z ozirom na porast industrijskega prebivalstva izredno kritično številko: leta 1939 ena trgovina na 417, leta 1955 pa na 898 prebivalcev. (Pa še te so ob sobotah popoldne zaprte — op. ured.)

Republiška trgovinska zbornica je naredila perspektivni plan razvoja trgovin, ki predvideva povečanje števila trgovin do meje, da bi bila ena trgovina na 212 prebivalcev. Jasno je iz gornjih števil, da moramo z ozirom na kritičnost biti prvi mi, saj smo za 275 odst. v slabši situaciji kot ga kaže republiško povprečje.

V vsej občini je bilo pred vojno 26, leta 1955 pa 22 trgovin. Na Ravnah je število padlo od devet na sedem. Poleg premajhnega števila trgovin je še večina istih v starih lokalih, opremljenih s staro nemogočo opremo. Oprema je že davno amortizirana in že vsa leta po osvoboditvi vpije po zamenjavi. Trgovine »Podjuna«, »Jamnica« in »Kovinar« na Ravnah, trgo-

vina KZ Kotlje, trgovina na Lešah ter »Ribnik« in »Malgaj« na Prevaljah, »Podjuna« na Holmcu in »Na fari« — Prevalje so posebej potrebne ureditve inventarja. Problem pa seveda ne more biti rešljiv samo z ureditvijo obstoječih trgovin; za rešitev problema je brezpogojno pristopiti k povečavi števila, kar je seveda izvedljivo le z novogradnjo.

Urbanistična rešitev izgradnje novega naselja na Čečovju predvideva na severni strani izgradnjo gospodarskega poslopja v paviljonskem stilu, v katerem se predvideva trgovina za špecerijo, trgovina za manufakturno, trgovina za mleko in kruh, trgovina za zelenjavo, trgovina za meso, knjigarna, brivnica ter javna, z modernimi stroji opremljena pralnica. Odrejen je tudi pokrit prostor za razvoj trga. Z ozirom na novo zgrajeno naselje bi bilo prvo treba pričeti z gradnjo tega objekta, nato pa urediti trgovsko mrežo tudi v starem trgu. Veliko pomanjkanje števila trgovin nam narekuje izgradnjo celotnega trgovskega objekta na Čečovju, za katerega je idejna skica že izdelana, možna pa je tudi postopna gradnja tega objekta.

Problem Raven je bil tudi že predmet razprave na Trgovinski zbornici, zato nas bo zbornica pri reševanju tega problema podprla. Zaradi velikih splošnih potreb bo občinski ljudski odbor iz svojih sredstev verjetno težko finansiral gradnjo trgovskih lokalov, železarna pa bo primorana vlagati svoj fond za samostojno razpolaganje tudi v modernizacijo tovarne, zato bo za gradnjo trgovine potrebno dobiti okrajna investicijska sredstva.

Tabelarični pregled stanja:

Država	Število trgovin	Povpr. štev. prebivalcev na trgovino
FLRJ	35.228	490
LR Slovenija	4.564	330
LR Slovenija po predlogu	7.111	212
LR Slovenija pred vojno	10.100	193
USA — vse trgovine	1.381.700	110
USA — brez motornih vozil, črpalk in avtomobilskih rezervnih delov	1.066.300	143
Velika Britanija	584.000	86
Francija	776.300	55
Nemčija	462.667	106
Italija	463.400	104

RAVNE:

Leta 1939	9	417
Leta 1953	7	834
Leta 1954	7	862
Leta 1955	7	898

PREVALJE:

Leta 1939	17	350
Leta 1953	15	365
Leta 1954	15	370
Leta 1955	15	380

RAZPIS

UPRAVA METALURŠKE INDUSTRIJSKE ŠOLE RAVNE NA KOROŠKEM

razpisuje

sprejem učencev v šolskem letu 1956/57 za izučitev sledečih poklicev:

a) ključavničarji, strugarji, rezkalci, brusilci in kalilci;

b) talilci Siemens Martinove peči, talilci elektro peči, valjavci in strojni kovači.

Pravico do vpisa imajo državljani FLRJ:

za poklice pod točko a) stari od 14—17 let, ki so uspešno dokončali tri razrede gimnazije ali sedem razredov osnovne šole ter zadostili šolski obveznosti;

za poklice pod točko b) stari od 15—18 let, ki so uspešno dokončali dva razreda gimnazije ali šest razredov osnovne šole.

Kandidati, ki imajo višjo izobrazbo in boljši učni uspeh ter otroci padlih borcev in žrtev fašističnega terorja, imajo ob danih pogojih prednost pri sprejemu.

Prijave sprejema uprava šole osebno ali pa po pošti od 1. junija do 31. avgusta

t. 1. Kandidati morajo predložiti upravi šole sledeče listine:

1. lastnoročno pisano prošnjo, kolkovano s 30 din in 20 din v gotovini, z navedenim točnim naslovom in pošto;

2. zadnje šolsko spričevalo - o d p u s t n i c o o dopolnjeni šolski obveznosti;

3. izpisek iz rojstne matične knjige;

4. zdravniško spričevalo z rentgenskim pregledom pljuč v protituberkuloznem dispanzerju;

5. življenjepis;

6. odjavnico matičnega urada o stalni spremembi bivališča prinesejo učenci, ki bodo stanovali v Domu učencev metalurške industrijske šole, ob pričetku pouka.

Pouk se bo pričel prve dni septembra. Učenci, ki bodo sprejeti, bodo obveščeni pismeno. Pomanjkljivo opremljenih prijav ne bomo upoštevali.

Učna doba traja tri leta. Pouk je teoretičen v šoli, a praktičen v šolskih delavnicah pod vodstvom strokovnih učiteljev. V času šolanja prejema učenci mesečno nagrado: za poklice pod točko a) od 1500 do 4500 din, za poklice pod točko b) pa od 1500 do 5500 din, kar je odvisno od učnega uspeha v šoli in v delavnici ter razreda, ki ga obiskuje.

Socialno šibki učenci, ki so marljivi in pokažejo dober uspeh v šoli ob zaključku I. polletja, lahko zaprosijo za dodelitev štipendije Železarno Ravne na Koroškem. Med počitnicami pripada učencem enomesečni neplačani odmor, ob semestru pa plačani tedenski odmor. Ostale dni počitnic opravljajo učenci prakso v šolskih delavnicah. V učni dobi prejmejo učenci brezplačno dve delovni obleki.

Po končani učni dobi je absolventom zagotovljena zaposlitev v obratih Železarne na Ravnah na Koroškem na delovnih mestih, ki odgovarjajo njihovim poklicem (v jeklarni, težki kovačnici, valjarni, kalilnici in mehanični delavnici).

Absolventi kot kvalificirani delavci lahko napredujejo po določenem delovnem stazu za prve delavce, oddelkovodje in mojstre. Morajo pa seveda opraviti izpit za visoko kvalificirane delavce oziroma mojstre.

Učenci izven Raven, ki želijo stanovati v Domu učencev metalurške industrijske šole, morajo to navesti v prošnji. Dobrim učencem prispeva del stanarine ustanovitelj, to je Železarna Ravne. Trije obroki hrane stanejo v »Domu železarjev« 4200 din, a malice, stanovanje in pranje posteljnega in osebne perila 800 din. Vzdrževalnina se mora plačevati vnaprej.

Uprava Metalurške industrijske šole Ravne na Koroškem

»OB 10-LETNICI RAVENSKE GIMNAZIJE«

je izdaja Kluba koroških študentov v Ljubljani za priložnost, ki jo pove naslov. Knjižica je čeden in napreden dokument o pomembni pridobitvi koroške dežele, pa tudi dostojen nastop naših puobov in deklet, ki se tako tople večeje nazaj na domači kraj. Na tem je tudi poudarek.

Sami povedo, da so zamudili — brošura je izšla šele letos aprila — čeprav so jo pravočasno pripravili, pa zaradi finančnih težav niso mogli. Omagali pa le niso in nič se ji ne pozna, brž ko je enkrat v seznamu in na knjižni polici.

Knjižico bodo kupili in brali vsaj vsi naši domovi, zato tu ne bomo drobili: beseda o gimnaziji je, priložili pa so še spomin na Francija Paradiža — enega prvih borcev in kulturnikov iz svojih vrst, medtem ko je inseratni del pravzaprav seznam njihovih prijateljev.

Edina pripomba, ki bi jo imel naš list ob tej izdaji, je omahovanje: ali smo na Ravnah ali pa v Ravnah. Nazadnje tista »na« oziroma »v« res ne vplivata na življenjski standard in bi bilo že vseeno, vendar je dolžnost vsaj študentov-akademikov, da za svoj domači kraj postavijo tudi take standarde domače govornice.

Ko bodo še kaj takega izdali, jim moramo vsi bolj pomagati, da ne bodo več zapoznani.

POSTAJA, CESTA, PROMETNE ZVEZE

Ljudski poslanec zbora proizvajalcev LRS tov. Gregor Klančnik je obrazložil v Ljudski skupščini potrebo zgraditve ustrezne postaje Ravne na Koroškem, podaljšanje asfaltne ceste s Prevalj skozi Ravne do Dravograda ter uvedbo motornega vlaka v našo deželo.

Utemeljitev so nam zadosti znane.

To so namreč stvari, ki niso odvisne samo od lokalnega reševanja, zato je nujno, da jih prednesemo javnosti in predvsem tudi na to mesto.

Upamo na razumevanje in upoštevanje odločujočih forumov ter tako — kolikor bodo sredstva na razpolago — v zaporedno izboljšanje teh zadev v kraju, med katerimi je postaja posebej pereč problem, ki ga občuti dnevno vsaj 800 ljudi.

SLOVENJEGRAŠKA BOLNIŠNICA JE PREMAJHNA

V letu 1955 je bolnišnica v Slovenjem Gradcu sprejela 5275 bolnikov s skupno 75.765 oskrbnim dnevi. Prvič so torej pri istem številu postelj prekoračili 5000 sprejemov. Od teh bolnikov je bilo odpuščenih 5135. Umrlo jih je 86, tako da znaša umrljivost 1,67%. Dosežena oziroma presežena je zgornja meja teoretične in praktične zasedenosti, ki v skrajnem primeru še sme biti dovoljena. Da je bilo to še mogoče, so izvedli z internim ukrepom opustitve infekcijskega

oddelka, ki so ga zasedli z otroki. Otrok je bilo sprejetih 536.

Nujno se postavlja vprašanje povečanja bolnišnice — internega, kirurškega ter ustanovitev samostojnega porodniško-ginekološkega oddelka in otroškega z vsaj 80 + 40 posteljami. Da je ustanovitev teh novih oddelkov nujna, kaže vsakoletni porast števila porodov, ki jih je bilo leta 1955 kar 660 — čeprav na deželi niti vse še ne rodi v bolnišnici.

Nov hotel na Ravnah. Ni še tako dolgo, ko smo našim oglasom in takim sporočilom pristavljali opozorilo, da naj poslovni gostje izbirajo za Ravne dnevne vlake oziroma prenočujejo v Mariboru ali v sosednjem Dravogradu, ker take možnosti na Ravnah na Koroškem ni bilo zadosti. Stari gostinski obrati v trgu so sicer tedaj veliko pomagali in jih tu hvaležno omenjamo, a zadostovalo ni. Tudi Kotuljska slatina je rada ustregla, vendar v sezonah ni mogla — in daleč je. Tako je bilo, ker smo od kraja enostavno zasedli sobe za prehodne goste v tovarniškem gostišču. To gostišče je slovelo kot zelo udobno in mirno. Ljudje, ki so potovali po svetu, so rekli, da se v tem gostišču najbolje spi. Stara Stoparca ga je odlično vzdrževala in ljubeznivo stregla. Sedaj smo na Ravnah to zadevo spet uredili. V Domu železarjev je urejen hotelski trakt. Res lepa stvar z lepo zasukanimi in lepo opremljenimi tujskimi sobami. Sobe so sicer majhne, pa jih je zato več. To je bil namen. Kajti v sobi pač prespiš in za to je kmalu dovolj. Kogar zanese na Ravne tako ali tako, najde sedaj tako možnost prej in je zadovoljen. Glejmo, da bomo celo zadevo prav vzdrževali ter ohranili dober renome starega gostišča na Ravnah oziroma ga ob boljših pogojih stopnjevali.

Hotuljci so se z »Domnom« pošteno postavili

V režiji tov. Anice Pečolarjeve so v aprilu Hotuljci odigrali zahtevno ljudsko igro »Domnom«. Uspešno so se postavili z njo na domačem, pa tudi na ravenskem odru. V delo so vložili igralci in ostali sodelujoči veliko ljubezni, kar je razodevalo vsako dejanje. Domna je prepričljivo odigral tov. Bukovec Jože, njegovo mater pa resnična mati Bukovec Ela. Jerica je bila tov. Merkač Jožica; nastopali so še tov. Herman Franc kot Jurec, posrečena figura je bil Urh Zaplotnik — Merkač Franc. Tudi vsi ostali so se tako v skupni igri kakor v posameznih prizorih potrudili predstaviti okolje in ljudi, v kakršnem se je ta zgodovinska stvar razvijala. — Z »Domnom« so Hotuljci potrdili resnico, da razpolagajo Kotlje s sposobnimi igralskimi močmi in da imajo veliko veselja do odrskega udejstvovanja. M. H.

Črnjani so gostovali na Ravnah s Klabundovo zgodbo »Krog s kredo«

Gostovanje Črnjanov na Ravnah bi bilo zaslužilo s strani naše publike več pozornosti, vsaj dvorana bi bila morala biti polna. Prvikrat so po dolgih letih prišli k nam in to z lepim, zahtevnim delom »Krog s kredo«. Stvar je režiral tov. Mrdavič Aleš, in to v tesnih razmerah resnično uspešno. V zanimivi zgodbi razkrija Klabund vzhodne običaje in biča slabosti ondotne družbe in človeka.

Ravenčani se bomo morali sčasoma navaditi, da bomo topleje sprejemali goste pod krov našega kulturnega doma. M. H.

Letos ceste ne bodo več toliko prašile. Vsi vemo, kako nazadnjaško izgleda, nagaja in škoduje prah, ki ga dvigajo vozila na takih cestah, predvsem v suhih poletnih dneh. Povsod te stvari seveda ni mogoče odpraviti, toda omejiti jo je vsaj skozi naselja, kjer največ kvari. Najenostavnejši ukrep za to je škropljenje cest, ker zahteva samo vodo ter vprego, da potegne tako preluknjano kad skozi mesto, ko je najbolj suho (n. pr. od tovarne skozi trg pa na Čecovje). No in letos bodo škropili to glavno prometno žilo skozi mesto vsaj v najbolj presušeni dneh. Tak je sklep občinskega odbora — v Ljutomeru.

Železarska zbirka v muzeju

Začetek muzeja na Ravnah sta vsekakor repač z Mute ter razstava spominov železarske delavnosti Mežiške doline. To bo trajno ostalo.

Toda potem, ko sta Društvi inženirjev in tehnikov gozdarske in rudarske stroke naših krajev oziroma ko so gozdarji in rudarji tako krasno ponazorili gozdarsko in svinčarsko delavnost, je prva zbirka zatemnela kot preveč slučajna in nesistematična. Gozdarji in mežiški rudarji so nas prehiteli pa tudi poučili.

Toda prav je tako, v tem je zgodovinska doslednost: prva delavnost v kraju je bila vsekakor gozdarska, kajti ta »surovina« je tu od pamtiveka. Druga je svinčarska delavnost in takoj za njo železarska. Tak bo torej tudi redosled izpopolnitve muzejskih zbirk naše dežele.

Društvo inženirjev in tehnikov Železarne Ravne je že na delu. Pomagali bodo stari pa tudi mladi železarji, da naša zbirka ne bo zaostajala za prvima dvema.

Naprošamo vse železarje, da se odzovejo povabilu DIT Železarne Ravne, da bomo zbrali polno in prav in da bomo na državni praznik 29. novembra 1956 odpirali če ne že najboljšo zbirko, pa vsaj tako, ki bo ravna gozdarski in svinčarski.

Muzej na Ravnah bo s tem dopolnjen v prvi — najpomembnejši fazi in bo tako velika pridobitev zgodovine in kulture dela v deželi pod Uršljo goro in Peco.

IVANKA PAČNIKOVA

Skromno, brez petja in godbe, tiho, kakor je bila rajnica sama, je spremljala dolga vrsta ljudi na zadnji poti z Leš na Prevalje tovarišico Ivanko. Pokopavali smo ženo, kakršnih ni mnogo; borko izza rane mladosti pa do konca dni. Pravo Lešanarko, zavedno koroško knapovsko ženo — dolgoletno aktivistko.

Pet dni pred smrtjo sva jo z možem obiskala. Pot na Leše je bila blatna, ponekod še zamrzla. Suho listje je še šelestelo po grmovju, a popje je bilo že nabreklo od mladih sokov. Poslala je pošto: »Pridi, umiram.«

Spomin za spominom je vstajal vse izza dne, ko sva se z Ivanko spoznale. Na konferenci AFŽ na Prevaljah, menda drugo leto po osvoboditvi. Ivanka se je oglasila

Če le nismo nekoliko preveč pikri? Pretekla zima je bila pri nas v pogledu mrza kar spodobna — pravzaprav dobrohotna. V pogledu snega pa lahko za naš kraj in menda kar za slovensko deželo z vso pravico rečemo, da je bila celo skopa. In če se spominimo, kako smo tožili in ukrepali. Čisto drugačne zime so nas že stiskale, pa so n. pr. šole šle veselo skozi in so vlaki puhali na minuto. Tokrat pa smo se smilili sami sebi in zahtevali vse mogoče že pri nekaj mrzlih dneh. Da, kjer je bilo to okolje izredno hudo, je nekaj drugega. Tudi predeli naše domovine so bili hudo prizadeti, na jugu celo katastrofalno, a tam, kjer krajevno ni bilo ničesar izrednega, ne bi bilo treba tožiti in izredno ukrepati, ker se bomo sicer pomehkužili, da ob rednih zimah sploh ne bomo znali več živeti.

Uspešen predlog za razorožitev. Ob obisku ruskih prvakov na Angleškem so časopisi objavili in pozdravili odločen predlog za razorožitev: uničenje vsega konvencionalnega, to se pravi zastarelega in neučinkovitega orožja. Verjetno je medtem predlog sprejet že pri vseh velesilah in je tako uspešno začel program razorožitve na svetu.

LISTNICA UREDNIŠTVA. Sestavek o načelih in priporočilih za delo sveta za telesno vzgojo je preložen na poletno številko. Objavili ga bomo kot spremstvo oziroma dopolnitev javnega nastopa naših telovadcev in telovadk.

Sestavka, ki ga je poslal tov. Franc Kogelnik, nismo mogli objaviti, ker pri receptu za cepilni vosek ni vse jasno. Nazadnje pa se stvar tudi kupi — še boljše.

z odločno, kleno besedo, rdeča ko makov cvet. Iz njenih misli je vela velika vera v bodočnost, neutrudljiva volja za nadaljnje delo v novo vstali svobodni domovini. Besede so padale na rodovitna tla. Pri kosilu sva spet sedle skupaj. Njene živahne oči so me prijazno podžigale k temu, da sva si dodobra v dušo pogledali.

Zvesto je spremljala svojega moža na njegovi revolucionarni poti. Od Mežice do Liboj, kjer je bil duša štrajka. Naprej v Holandijo, ker je bila družina Pačnikovih spet na cesti, brez dela, ker je za 1. maj izobesil v rudniku rdečo zastavo. Od tam pa v daljno Sibirijo kot prostovoljca — pomagat graditi novi čas v SZ. Potekla je pogodba in vrnila sta se v domovino z novimi izkušnjami in še večjo voljo do dela. Nič čudnega, da so ji Nemci koj po okupaciji moža zaprli skupaj z bratoma Šternoma in drugimi. Tem prevaljskim prijateljem je moral v Dragi pri Begunjah

kopati grobove. Po čudnem naključju ga niso že takrat ubili. Moral je v peklo taborišča, od koder se mu je posrečilo uiti — naravnost v partizane. Tudi Ivanka je mnogo prestala, bila je zaprta in pretepena do krvi. On se je boril v gozdovih, tam nekje nad Šoštanjem je padel. Ona pa je delala kot terenska aktivistka za stvar NOB. Predano in neutrudno. Ko je ostala sama z malim sinom, ji je le ta delavoljnost pomagala premostiti čase najgloblje žalosti. Trda je bila borba prekratnih idej pale družine za vsakdanji kruh, se trša za cilje delovnega človeka. Tisoče kilometrov preromanih zanje in zaradi njih...

Nazadnje je dala Lešam in Prevaljam, kar ji je še energije ostalo.

Ivanko sva našla tisto zadnjo nedeljo priklenjeno na posteljo, kakor je bila že cele dolge mesece, z globoko udrtimi očmi in pomodrelimi ustnami v silnih bolečinah. Molče, solzni sva si stisnili roko. O, vem, da bi bila rada še mnogo povedala. Slabotna bleda roka je še držala knjigo. Vse do zadnjega je brala, kadar so krči popustili. »Tvoj roman bi moral nekdo pisati, tvoj,« se mi je nabiralo v grlu... »Vem, da ne bom dolgo, morda še kak dan — tako rada sem živela. Še bi delala, več. Sporoči Leskošku, da me ni več — piši mu, da ga poslednjikrat pozdravlja tista Ivanka iz njegovih predvojnih celjskih časov.«

Šli smo za njeno krsto, obdano z lepimi vencami in cvetjem zgodnje vigradi. Tako me je bolela duša! Zapuščena, skoro pozabljena od organizacij, ki so jo zdravo znale podnevi in ponoči poiskati za delo...

Ivanka naša, narod te je imel rad. Ostala nam boš v lepem, svetlem spominu kot vedra, zvesta tovarišica in žena. Tvoje odlikovanje in življenjepis bosta v muzeju NOB še poznim rodovom govorila o pogumni leški revolucionarki.

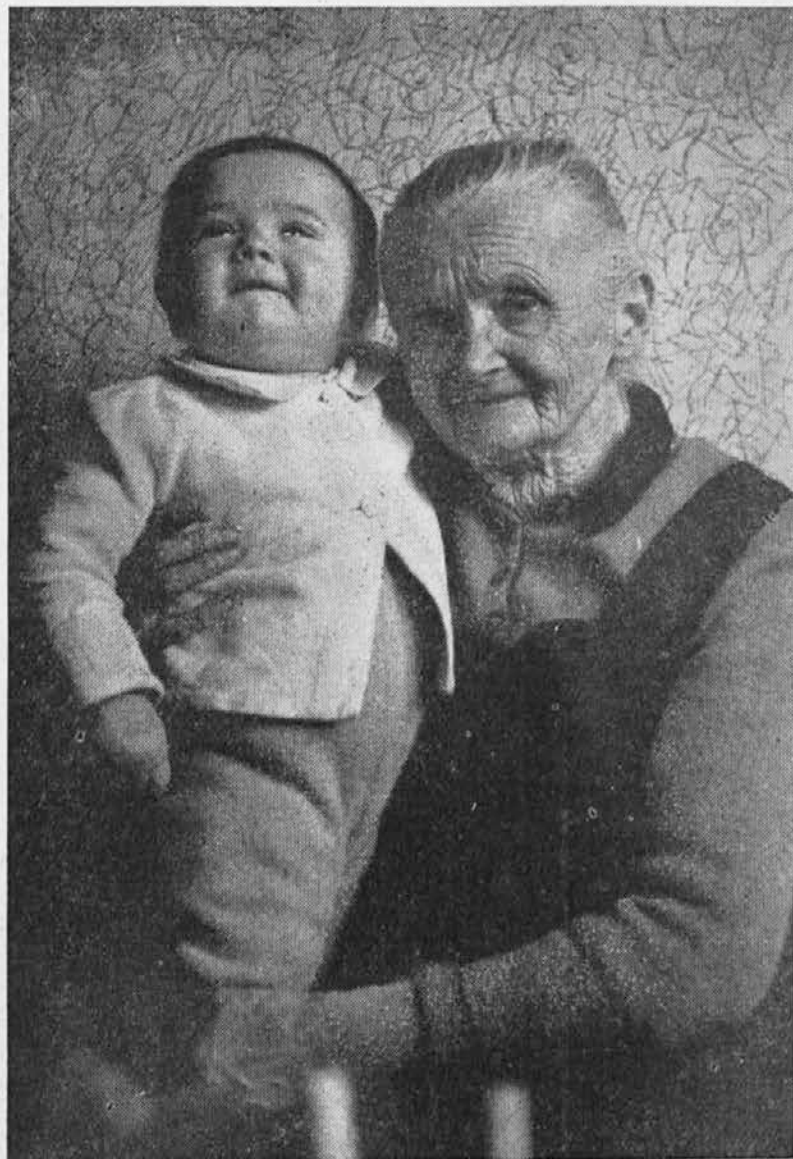
Marija Hriberšek

Prežihov Voranc v prevodu

Tisti skrajni jugovzhodni del stare fevdalne dežele Koroške, ki je po prvi svetovni vojni brez plebiscita pripadel Jugoslaviji slej ko prej največ zaradi predvidevanj in računov, katere so delali zadaj eksponenti kapitalizma, da bo namreč v monarhistični državi SHS dosti lažje in z manjšimi stroški mogoče izrabljati ceneno delovno silo koroškega ljudstva kakor pa v republikanski Avstriji, je na zemljevidu slovenske literature dolgo časa predstavljal belo liso. To je prelepa, zamolklo-zelena Mežiška dolina s svojimi smrekovimi in hojevimi gozdovi, s svojimi slikovitimi zalivi in pritoki, ki se v obliki velikega S vije ob rečici Meži od Dravograda mimo Dobrij in Raven čez Prevalje ter dalje skozi Poljane, Mežico in Žerjav do Črne, kjer nato ostro zavije proti zahodu po dolini Koprivne do državne meje z Avstrijo. Pred priključitvijo te deželice k Sloveniji posebno osrednji Slovenci niso o njej vedeli dosti več, kakor da se tam dviga pravljica gora Peca, pod katero spi dolgobradi in sivolasi kralj Matjaž s svojo vojsko in čaka na trenu-

tek, ko bo sila, ki jo trpi slovensko ljudstvo pod tujčevno peto, priklopila do vrhunca, in bo tedaj udaril po sovražnikih ter odrešil narod vsega hudega.

V resnici pa je vsakdanja stvarnost kazala vse drugačno lice. Trdo življenje prebivalstva po tej dolini in v hribovskih vaseh nad njo, ki segajo tudi do višine 1000 m, je obvladovala in še obvladuje usoda velike jeklarne na Ravnah, svinčenih rudnikov okoli Mežice in Črne ter topilnice v Žerjavu. Pred osvoboditvijo je vse silno bogastvo, ki ga je ustvarjala skozi dolga desetletja žuljava roka našega koroškega človeka, romalo v žep tujcu, ki pa ni zahteval samo telesne moči svojih tovarniških in knapovskih sužnjev, temveč tudi njihovo dušo, zahteval je, da se izneverijo svojemu narodu. Tudi temni gozdovi, ki prepevajo nad dolinami in globačami svojo zamolklo pesem, so bili last tujca fevdalca. Domačinu Slovincu je bilo določeno v delež samo garanje v tovarni in rudniku, kvečjemu še kaka majhna zaplata neplodne hribovske zemlje za lastno obdelovanje. Duhovno je bilo ljudstvo

Pri babici.
Sedaj je med njima
razlike 80 let —
in ko jo bo dohitel,
se je bo še in še
spomnil

teh krajev prepuščeno samo sebi, kolikor ga ni vodila duhovščina, ki pa je imela pri tem tudi svoje namene. In vendar ni bilo to ljudstvo tako ravnodušno in pasivno do kulture, kakor je morda kazala zunanja slika. Žejalo ga je po večjem znanju in izobrazbi; hrepenelo je po lepšem soncu. Delavski aktivisti, ki so hodili iz Maribora v času med obema vojnama predavat v te kraje, so pripovedovali, kako željni vednosti so bili ljudje iz Mežiške doline in njenih obrobni hribov in da jim ni bilo dovolj samo kratko predavanje, temveč so predavatelja zadrževali po ure in ure v svoji sredi in mu stavljali vedno nova vprašanja. In prav to ljudstvo je iz sebe rodilo glasnika svojega stoletnega trpljenja, a tudi svojih upov in nad, glasnika boljše in lepše bodočnosti — Prežihovega Voranca, ki je znal povedati in razjasniti tisto, kar so sami le negotovo in temno čutili, a niso znali izraziti. Njegovo literarno delo je odprlo Slovincem novo pokrajino in nov notranji svet, ki ga dotlej še niso poznali, a vendar dobro čutijo, da je tako pristno domač in njihov. V novelah in romanih Prežihovega Voranca je zagovorilo naše koroško ljudstvo s tako važno in preudarno besedo, da ji je prislunil ves slovenski svet. A z njo je zaživel v polnem in pestrem življenju tisti kos slovenske zemlje, ki je doslej anonimno molčal, potopljen v svoje nemo trpljenje. Neizrabljena, eruptivna sila samorasle osebnosti pa je hkrati postavila

Prežihovega Voranca kot pisatelja na eno najvidnejših mest v slovenskem modernem pripovedništvu.

★

Literarno delo Prežihovega Voranca pa se ni omejilo samo na domači, slovenski okvir. S pomočjo več ali manj dobrih prevodov so se z njim seznanili tudi drugi narodi, zlasti po drugi svetovni vojni, tako da danes ni tujega pregleda o slovenski literaturi in ni tuje antologije iz naše književnosti, da bi ne bil na častnem mestu zastopan tudi Prežihov Voranc.

Kakor za Cankarjevo književno delovanje, so Hrvatje in Srbi že zgodaj pokazali veliko zanimanje za njegovo delo. Že pred drugo svetovno vojno, ko so mnogi napredni slovenski književniki — deloma zato, ker je bila cenzura v Sloveniji ostrejša kakor v ostalih jugoslovanskih pokrajinah — vse bolj tesno začeli sodelovati v progresivnih hrvatskih in srbskih revijah, kakor so bile n. pr. »Književnik« (Zagreb), »Socijalna misao« (Zagreb) ali »Nova literatura« (Beograd) in si vse bolj pogosto v njih srečeval imena: Mile Klopčič, Bratko Kreft, Tone Čufar, Tone Seliškar, Bogo Teply, Angelo Cerknjenik, Vilko Ivanuša itd., se je med njimi pojavilo tudi Prežihovo ime. Objavljanje njegovih novel v ljubljanski »Sodobnosti«, ki so po letu 1935 vzbujale splošno pozornost jugoslovanske literarne javnosti in ki jih je pisatelj kasneje zbral v glavnem

v svoji zbirki novel »Samorastniki«, je povzročilo, da so jih začeli prinašati v prevodu tudi hrvatski časopisi. Revija »Književnik« (Zagreb 1938, 199—209) je objavila najprej odlomek iz novele »Samorastniki« pod naslovom »Metino mučenje« v prevodu M. M. Jovanovića. Naslednje leto je v prevodu istega Jovanovića prav tam izšla novela »Prvi spopad« (»Književnik« 1939, 243—48). Druga zagrebška revija »Savremenik« (1940, knj. II., 17—18) je nato prinesla odlomek iz »Požganice«, ki ga je prevedel Vilko Ivanuša pod naslovom »Veliki kres« (XIX. pogl.) Pospešeno zanimanje za literarno delo Prežihovega Voranca pa je nastopilo po osvoboditvi, ko so Hrvatje dobili glavna njegova dela v svojem jeziku. Najprej so se objavljale posamezne črtice, novele ali odlomki iz romanov, nato pa kmalu tudi knjige v celoti. Tednik »Ilustrirani vjesnik« (Zagreb št. 34, 1946, 10), ki ga glede načina izdavanja najlaže primerjamo z ljubljanskim »Tovarišem«, je priobčil anonimen prevod črtice »Oče«. Isti list je v št. 41 istega leta objavil »Usodo trojice, ki jo je prevedel neki Č. Č. Naslednje leto je »Ilustrirani vjesnik« objavil črtico »Sod« (1947, št. 117, 10—11). Iz knjige potopisov »Borba na tujih tleh« je prerano umrli solidni prevajalec iz slovenske literature, Hijacint Petris, prevedel za centralno hrvatsko revijo »Republika« (Zagreb 1947, 115—24) reportažo »V petem nadstropju« in jo opremil s krajšo beležko o pisatelju. V letu 1947 so Hrvatje dobili dve veliki celotni deli Prežihovega Voranca »Požganico«, ki jo je dobro prevedel Niko Berus, za tisk pa priredil pesnik in prevajalec Gustav Krklec v zbirki »Savremeni pisci Jugoslavije« (Zagreb 1947, 456 strani), nato pa še »Jamnico« (Zagreb 1947, 404 strani), ki je izšla v prevodu prof. Martina Matkovića. Za to priložnost sta napisala daljše članke o Prežihu Vilko Ivanuša v zagrebškem tedniku »Naprijed« (1. marca 1947) pod naslovom »Prežihov Voranc, književnik Slov. Koroške«, in Ante Rojnić, direktor zagrebške univerzitetne knjižnice, pa v reviji »Republika« (Zagreb 1947, 520—24) pod naslovom »Roman o Slov. Koroškoj«. V reviji »Izvori« (Zagreb 1948, 272—75) je med drugim še posebej izšla daljša pozitivna ocena »Jamnice« izpod peresa Branke Savić. Izrazito socialna povest »Jirs in Bavh« je izšla v prevodu Toneta Potokarja in v redakciji Ljube Kosar kot 27. zvezek znane in zelo razširjene »Male biblioteke« (Zagreb 1948, 57 str.). Pod naslovom »Bolgarka« je hkrati s tem potopisom izšel ponatis reportaže »V petem nadstropju« v posebni knjižici cenene »Narodne knjižnice« (Zagreb 1948, 32 str.), ki ji je prevajalec Hijacint Petris dodal na kraju še kratko informativno beležko o pisatelju. Isti prevajalec je nato oskrbel še prevod »Solzic« (Zagreb 1950, 95 str.) z izvornimi ilustracijami Franceta Miheliča in jo izdal v »Pionirski knjižnici«. Zatem je sledila vrsta črtic in odlomkov iz daljših del: tednik »Naprijed« (Zagreb, 24. februarja 1950, 9) je objavil odlomek iz »Jamnice«, a »Ilustrirani vjesnik« (Zagreb št. 235, 1950) je v prevodu Hijacinta Petrisa priobčil zopet ponatis reportaže »V petem nadstropju«, v št. 244 istega lista pa črtico »Prvi maj«. (Dalje prihodnjič)